

การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิถุชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน
อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

โดย
นายชาญณรงค์ โพธิ์สุขเกษม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา
ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2550
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน
อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

โดย
นายชาญณรงค์ โพธิ์สุขเกษม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา
ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2550
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**PARTICIPATORY PEOPLE IN COMMUNITY RADIO PIEUN CHUMCHON
TOMBON PRAPRATON MUEANG NAKHON PATHOM PROVINCE**

**By
Channarong Posukkasem**

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF EDUCATION

Department of Foundation of Education

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2007

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ การมีส่วนร่วมของ
ประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิถียุทธชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัด
นครปฐม ” เสนอโดย นายชาญณรงค์ โพธิ์สุขเกษม เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะดังกูร)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. รองศาสตราจารย์คณิต เขียววิชัย
2. รองศาสตราจารย์ประทีน คล้ายนาค
3. อาจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.ลุย วีระนาวัน)
...../...../.....

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.นิตินันท์ พันทวี)
...../...../.....

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์คณิต เขียววิชัย)
...../...../.....

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ประทีน คล้ายนาค)
...../...../.....

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม)
...../...../.....

46260318 : สาขาวิชาพัฒนศึกษา

คำสำคัญ : มีส่วนร่วมของประชาชน / วิทยุชุมชน

ชาญณรงค์ โพธิ์สุขเกษม : การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : รศ.คณิต เขียววิชัย , รศ.ประทีน คล้ายนาค และ อ.ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม. 102 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) กระบวนการที่สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนกับจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน 2) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน และ 3) ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนในตำบลพระประโทน อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน 370 คน ซึ่งได้จากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ส่วนผู้ให้สัมภาษณ์ คือ คณะกรรมการบริหารจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนจำนวน 5 คน ผู้จัดการรายการที่จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนจำนวน 5 คน และผู้นำชุมชน (สมาชิก อบต.) จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

1. กระบวนการที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมชุมชนพบว่าเกิดจากการที่ชุมชนปฐมอโศกได้มีการสร้างสื่อชุมชนในลักษณะหอกระจายข่าวไร้สาย ต่อมาได้มีการรวมตัวของแกนนำชุมชนที่ได้รับความรู้ในเรื่องสื่อชุมชนจากองค์กรภายนอก ทำให้เริ่มเข้าใจสิทธิตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 จึงได้มีการรวมตัวกันกับแกนนำชุมชนในเขตตำบลพระประโทน และจากภายนอกชุมชนตั้งคณะกรรมการและดำเนินการกิจการวิทยุชุมชน โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนที่สนใจเข้าร่วมเป็นนักจัดรายการและคณะกรรมการบริหาร โดยการดำเนินงานจะอยู่ในกรอบของรัฐธรรมนูญวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน งบประมาณส่วนใหญ่มาจากทางชุมชนปฐมอโศก มีบางส่วนที่มาจากทาง อบต. พระประโทนช่วยเหลือ และบางส่วนมาจากการบริจาคของคนในชุมชน

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนในฐานะผู้ฟัง (Audience) อยู่ในระดับน้อย การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนในฐานะผู้ผลิต (Producer) และการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนในฐานะผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner) อยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน ประกอบไปด้วยปัญหาและอุปสรรคในด้านนโยบายของรัฐ คือ รัฐยังไม่มีกฎหมายและนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับวิทยุชุมชนมารองรับการดำเนินงานของวิทยุชุมชนที่เกิดขึ้นอย่างมากมายทำให้ผู้ปฏิบัติการวิทยุชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากทางสถานี คือ รูปแบบของรายการของทางสถานีไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายในทุกกลุ่มอายุ มีรายการธรรมะค่อนข้างมากขณะเดียวกันพบว่าประชาชนบางส่วนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าทางสถานียังไม่ค่อยเปิดรับบุคคลภายนอกให้โอกาสเฉพาะคนที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนปฐมอโศก และปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับสถานีวิทยุชุมชนไม่ทราบว่าตนเองจะได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการมีส่วนร่วม อยากมีส่วนร่วมแต่ไม่รู้ว่าจะเข้าไปร่วมได้อย่างไร ไม่มีเวลาเข้ามามีส่วนร่วม และอยากมีค่าตอบแทนในการเข้ามามีส่วนร่วม

46260318 : MAJOR : DEVELOPMENT EDUCATION

KEY WORD : PARTICIPATORY PEOPLE / COMMUNITY RADIO

CHANNARONG POSUKKASEM : PARTICIPATORY PEOPLE IN COMMUNITY RADIO
PIEUN CHUMCHON TOMBON PRAPRATON MUEANG NAKHON PATHOM PROVINCE.
THESIS ADVISORS : ASSO. PROF. KANIT KHAEWVICHAI, ASSO. PROF. PRATIN KLAYNAK,
AND CHAIYOS PAIWITHAYASIRITHAM, Ed.D.. 102 pp.

The purposes of this research were to study 1) level of people's participation towards "Pien Chum Chon" community radio station 2) process in building people's participation towards "Pien Chum Chon" community radio station and 3) problem and obstacle of people's participation towards "Pien Chum Chon" community radio station at Tambon Prapraton District Nakhonpathom Province. The sample group, was obtained by simple random sampling which consisted of 370 people in Tambon Prapraton District Nakhonpathom Province. The sample used for interview were 5 administrators from "Pien Chum Chon" community radio station, 5 hosts from "Pien Chum Chon" community radio station and 5 Tambon Prapraton administrators. The instruments used were questionnaire and interviewing form. The data were analyzed by percentage (%), arithmetic mean ($\bar{x}$), standard deviation (S.D) and content analysis.

The findings were as follow :

1. The process in building people's participation towards "Pien Chum Chon" community station was found that Pathom ASoke community had created the community medium through the wireless news tower in the beginning. Then, the leaders of the community, who were educated in community media by outside which made them understand 1997 constitution right better so they and the people outside the community who are interested in this field had set up and managed the community radio by encouraging people within the community to participate in being hosts and executive committee. The implementation would be under "Pien Chum Chon" rules and regulations. Most of the budget came from Pathom ASoke community and the rest came from Tambon Prapraton Administration and the donation from people in the community.

2. The level of people's participation towards "Pien Chum Chon" community radio station as an audience was at minimum level. The level of people's participation towards "Pien Chum Chon" community radio station as a producer was at the minimum level and the level of people's participation towards "Pien Chum Chon" community radio station as a policy maker was at the minimum level as well.

3. Problems and obstacles were consisted of 3 factors: firstly, the policy of the government. That was the government had not have law and certain policy about community radio to support the implementation of various community radios which made all community radio implementors could not proceed as the constitution settled. Secondly, the community radio station itself and the radio program which not covered the target group in all ages. That was too much religious programs whereas it found out that some of the samples thought the community station had not opened for people from outside but only who are related to Pathom Asoke community. The last but not least, the people who are lacked of the understanding in participation towards the community radio. They did not know what they would get from the participation, they would like to but did not know how to participate, they did not have time to participate and they wanted to get compensation in the participation.

Department of Foundation of Education Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2007

Student's signature

Thesis Advisors' signature 1. 2. 3.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยดีเนื่องจากได้รับความเมตตา ในการให้คำปรึกษาแนะนำ และสนับสนุนช่วยเหลือจาก รองศาสตราจารย์ คณิต เจียวิชัย รองศาสตราจารย์ ประทิน คล้ายนาค อาจารย์ ดร. ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา และควบคุมวิทยานิพนธ์นับแต่เริ่มต้น จนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงในความเมตตาไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. ลุยง วีระนาวัน ประธานกรรมการ และ อาจารย์ ดร. นิตินันท์ พันทวี ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแก้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่ได้กรุณาให้ คำปรึกษา แนะนำ แก้ไขข้อบกพร่องเพิ่มเติมจนเกิดความสำเร็จยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณอาจารย์ ชีรศักดิ์ อุ่ณารมย์เลิศ อาจารย์ วิลาสินี จิวนนท์ ที่ได้กรุณาเป็น ผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยให้มีประสิทธิภาพ

ขอขอบพระคุณคณะผู้บริหารจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน นายกองค์การบริหาร ส่วนตำบลพระประโทน สมาชิก อบต. พระประโทน และเจ้าหน้าที่ อบต. ทุกท่าน รวมถึง ประชาชนที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ อย่างดียิ่ง

ขอพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิประสาทวิชาความรู้ ขอบคุณพี่ เพื่อนและน้อง ๆ ที่ ให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ขอขอบคุณวิสาข์ลักษณ์ ภรรยา เด็กชายรัชกาญจน์ บุตรชาย และ ครอบครัวเอี่ยมพรชัย ที่เป็นกำลังใจ และคอยช่วยเหลือด้วยดีเสมอมา

ท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณพ่อเหลี่ยม คุณแม่สำอางค์ โพธิ์สุขเกษมที่ให้กำเนิด อบรมตั้ง สอน ให้ความรัก กำลังใจและให้โอกาสกับลูกเสมอจนลูกมีวันนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	9
ขอบเขตการศึกษา.....	9
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	10
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
ประโยชน์ที่จะได้รับ.....	11
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
แนวคิดเรื่องชุมชน.....	12
นิยามวิทยุชุมชน(Community Radio).....	12
จุดมุ่งหมายของวิทยุชุมชน.....	14
วิทยุชุมชนในประเทศไทย.....	16
แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม.....	24
ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation).....	24
ลักษณะการมีส่วนร่วม.....	27
แนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม.....	32
ความหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม.....	32
เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม.....	34
ระดับการมีส่วนร่วม.....	36
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	37

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3	วิธีดำเนินการวิจัย..... 44
	ประชากร..... 44
	กลุ่มตัวอย่าง..... 44
	ตัวแปรที่ศึกษา..... 44
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... 45
	การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ..... 46
	การเก็บรวบรวมข้อมูล..... 50
	การวิเคราะห์ข้อมูล..... 51
	ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย..... 52
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... 53
	ตอนที่ 1 กระบวนการสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมกับจุลปฏิบัติ
	การเรียนรู้วิถุชุมชนเพื่อนชุมชน..... 53
	ตอนที่ 2 สถานภาพ ข้อมูลทั่วไป และพฤติกรรมกรฟักรายการ
	จากจุลปฏิบัติการเรียนรู้วิถุชุมชนเพื่อนชุมชนของผู้
	ตอบแบบสอบถาม..... 58
	สถานภาพ และข้อมูลทั่วไป..... 58
	พฤติกรรมกรฟักรายการ..... 60
	ตอนที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุลปฏิบัติการ
	เรียนรู้วิถุชุมชนเพื่อนชุมชน ค. พระประโทน อ. เมือง
	จ. นครปฐม..... 62
	ระดับการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร(Audience)..... 62
	ระดับการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต (Producer)..... 64
	ระดับการมีส่วนร่วมในฐานะผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner) ... 65
	ตอนที่ 4 ปัญหา และอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อ
	จุลปฏิบัติการวิถุชุมชนเพื่อนชุมชน..... 66
5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... 68

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
สรุปผลการวิจัย.....	68
อภิปรายผล.....	71
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย.....	75
บรรณานุกรม.....	76
ภาคผนวก.....	81
ภาคผนวก ก ข้อมูลพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทน.....	82
ภาคผนวก ข ธรรมเนียมวิทยุชุมชนบุญนิยม.....	85
ภาคผนวก ค แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย.....	92
ประวัติผู้วิจัย.....	102

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	เกณฑ์การแปลความหมายระดับการมีส่วนร่วม.....	50
2	จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไป.....	57
3	จำนวนและร้อยละของสถานที่ที่รับฟังรายการวิทยุ.....	59
4	จำนวนและร้อยละของสัญญาณการรับฟังวิทยุ.....	59
5	จำนวนและร้อยละของความถี่ในการรับฟังรายการวิทยุ.....	60
6	จำนวนและร้อยละของช่วงเวลาในการรับฟังรายการวิทยุ.....	60
7	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วม ในฐานะผู้รับสาร (Audience).....	61
8	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ ระดับการมีส่วนร่วม ในฐานะผู้ผลิต (Producer).....	63
9	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ ระดับการมีส่วนร่วม ในฐานะผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner).....	64
10	ระดับการมีส่วนร่วม 3 ระดับ.....	65

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและสำคัญของปัญหา

วิทยุชุมชน เป็นสื่อชุมชนที่เกิดขึ้นมาในเมืองไทยหากนับตามหลักกฎหมายที่บัญญัติให้ประชาชนมีสิทธิเป็นเจ้าของความถี่ก็สามารถนับได้ว่าวิทยุชุมชนเกิดขึ้นหลังจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ. 2540 ซึ่งถือว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในสังคมไทยที่ประชาชนมีเสรีภาพในการสื่อสารมีโอกาใช้สื่อ สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตและสามารถบริหารจัดการสื่อเพื่อประโยชน์สาธารณะ สอดคล้องกับหลักการขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ที่มีแนวคิดในเรื่องการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ซึ่งมีหลักการสำคัญ 3 ประการ (Servaes, Jacopson and White, 1996 : 18) คือ

1. การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึง การเข้าถึงสื่อที่ให้บริการแก่ชุมชนที่ประชาชนมีโอกาสเลือกรับรายการหรือมีส่วนร่วมและมีช่องทางในการแสดงความคิดเห็นหรือความต้องการให้กับผู้ผลิตหรือองค์กรผู้ผลิตสื่อได้
2. การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้ในทุกระดับ ทุกขั้นตอน ทั้งด้านการผลิตรายการ การบริหาร และการวางแผน
3. การจัดการด้วยตนเอง (Self Management) หมายถึง ประชาชนมีสิทธิและอำนาจในการตัดสินใจ ทั้งทางด้านการเริ่มคิด การกำหนดนโยบาย การวางแผน การลงทุน และการจัดสรรงบประมาณในทุกขั้นตอนด้วยตนเอง

จากหลักการขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติที่เป็นหลักการสากลที่ทั่วโลกให้การยอมรับในการที่จะทำวิทยุชุมชนเป็นสื่อของประชาชน โดยประชาชนเพื่อประชาชนอย่างแท้จริงมีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ประกาศใช้เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ในมาตรา 40 บัญญัติไว้ว่า

“คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคมเป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มืองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและ

ระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงระบบการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ใช้สำหรับการกระจายเสียงรายการวิทยุและโทรทัศน์ และใช้ในการสื่อสารโทรคมนาคม โดยต้องการให้มีการกระจายกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรคลื่นเสียงใหม่เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันและให้ได้ดุลยภาพระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ในการใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์ ซึ่งย่อมหมายถึงการให้หลักประกันแก่สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อวิทยุและโทรทัศน์ของทุกคนในกลุ่มอย่างเสมอหน้ากัน (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ 2545 : 11) โดยมีแนวทางคือ ให้มีการนำคลื่นความถี่ที่มีอยู่มาทำการจัดระเบียบใหม่โดยให้มืองค์กรที่เป็นกลางที่มาจากประชาชนและรับ ผิดชอบต่อประชาชนทำหน้าที่จัดสรรแบ่งปัน (ทรงยศ บัวเพื่อน 2546 : 34) ในอันที่จะทำให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถเข้าถึงความถี่ได้มากกว่าที่เคยเป็นมาในอดีตที่รัฐเคยเป็นเจ้าของความถี่แต่เพียงผู้เดียวมาเป็นการผูกขาดคลื่นความถี่ทั้งหมดและต้องการให้สังคมส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากคลื่นความถี่มากที่สุด ที่สำคัญคือเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสเข้าถึงสื่อวิทยุโทรทัศน์ซึ่งก็คือการให้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการสื่อสารจากเดิมที่เป็นผู้รับสารให้เป็นผู้ส่งสารได้บ้างและมีแนวคิดในการดำเนินการให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน และสาธารณะมากกว่าประโยชน์ทางการค้าพร้อมทั้งกระจายการใช้ประโยชน์จากคลื่นความถี่ไปยังท้องถิ่น ซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศอย่างทั่วถึง เพราะที่ผ่านมามีเพียงบางกลุ่มซึ่งเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เท่านั้นที่ได้รับประโยชน์จากคลื่นความถี่ (ทรงยศ บัวเพื่อน 2546 : 37-38) จึงเป็นความหวังสำหรับหลาย ๆ ฝ่าย ที่สนใจด้านสื่อสารมวลชนในขณะนี้ที่อยากเห็นการปฏิรูปวิทยุและโทรทัศน์สำหรับเมืองไทยเกิดขึ้นโดยเร็วตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่ให้หลักประกันในเรื่องเสรีภาพของสื่อสารมวลชน (สุรัตน์ เมธิกุล 2545 : 10)

หลังจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ประกาศใช้ก็ได้มีการวางแผนแม่บทพัฒนาสื่อมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมเพื่อการพัฒนาคนและสังคม พ.ศ. 2542-2551 ที่มีบทบัญญัติในการสร้างสมดุลในการเป็นเจ้าของสื่อ 3 ส่วน คือ สื่อภาครัฐ ร้อยละ 40 ภาคประชาชนเช่นองค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชนร้อยละ 20 และภาคธุรกิจเอกชนร้อยละ 40 (สุกัญญา กลางณรงค์ 2547 : 5) ซึ่งในกรณีนี้ทำให้ภาคประชาชนได้แสดงสิทธิการเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ร้อยละ 20 จึงมีการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นจำนวนหนึ่งท่ามกลางความขัดแย้งระหว่างรัฐ ที่มีกรมประชาสัมพันธ์เป็นหน่วยงานที่เข้ามามีบทบาทในการจัดการและภาคประชาชนที่แสดงสิทธิอันชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญในการเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ จนกระทั่งพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543 ซึ่ง

เป็นกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญได้ร่างเสร็จ และมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2543 นำมาสู่ขั้นตอนการสรรหาคณะกรรมการกิจการวิทุกระจ่ายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) ตามมาตรา 6 และบัญญัติหน้าที่ของ กสช. ไว้ในมาตรา 23 ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 40 คือ กำกับดูแลการประกอบกิจการวิทุกระจ่ายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่นทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

ในมาตรา 26 วรรค 4 ได้ระบุไว้ว่า “การจัดทำแผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์และการอนุญาตให้ประกอบกิจการดังกล่าวต้องคำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างผู้ประกอบภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยจะต้องจัดให้ภาคประชาชนได้ใช้คลื่นความถี่ไม่น้อยกว่าร้อยละยี่สิบ ในกรณีที่ภาคประชาชนยังไม่มีความพร้อมให้ กสช. ให้การสนับสนุนเพื่อให้ภาคประชาชนมีโอกาสใช้คลื่นความถี่ในสัดส่วนตามที่กำหนด”

และในวรรค 5 ระบุไว้ว่า “เพื่อประโยชน์ในการจัดสรรคลื่นความถี่ให้ภาคประชาชนได้ใช้ และการสนับสนุนการใช้คลื่นความถี่ของประชาชน ให้ กสช. กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับลักษณะของภาคประชาชนที่พึงได้รับการจัดสรรและสนับสนุนให้ใช้คลื่นความถี่รวมทั้งลักษณะการใช้คลื่นความถี่ที่ได้รับจัดสรรโดยอย่างน้อยภาคประชาชนนั้นต้องดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะและไม่แสวงหากำไรในทางธุรกิจ”

จากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่า กสช. จะต้องจัดสรรคลื่นความถี่ให้ภาคประชาชนได้ใช้ไม่น้อยกว่าร้อยละยี่สิบพร้อมทั้งสนับสนุนให้ประชาชนได้ใช้คลื่นความถี่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะและไม่แสวงหากำไรในทางธุรกิจ ดังนั้น การจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุและโทรทัศน์เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่นตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 40 จึงน่าจะเป็นเรื่องที่ตรงกับปัญหาและต้องมีการจัดการให้มีการกระจายการเติบโตของวิทยุและโทรทัศน์ไปยังท้องถิ่นมากขึ้น และสามารถทำหน้าที่ให้กับท้องถิ่นได้จริง ๆ (สุรัตน์ เมธิกุล 2545 : 12)

ดังนั้นวิทยุชุมชนตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจึงต้องเป็นวิทยุชุมชนที่มาจากความต้องการของชุมชน เป็นวิทยุชุมชนของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน คือแนวคิดที่ว่าสื่อเป็นของประชาชน ประชาชนเป็นเจ้าของโดยตรง บริหารเอง มีรูปแบบไม่แสวงหากำไร (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ 2547 : 427-428) เป็นวิทยุชุมชนที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ต้องการช่องทางการสื่อสารเพื่อประโยชน์ร่วมกับการดำเนินงานวิทยุชุมชนต้องเป็นไปในลักษณะของการเสียสละร่วมกันเพื่อส่วนรวม

นับตั้งแต่มีวิทยุชุมชนสถานีแรกที่มีการก่อตั้งขึ้นจนกระทั่งถึงปัจจุบันที่มีวิทยุชุมชนเกิดขึ้นทั่วประเทศกว่า 2,500 สถานี (เครือข่ายวิทยุชุมชน จักรมประชาสัมพันธ์ลงดาบสถานีเถื่อน 2548) แต่มีวิทยุชุมชนส่วนหนึ่งเท่านั้นที่เกิดขึ้นและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญในขณะเดียวกันยังมีการเกิดขึ้นของวิทยุชุมชนแอบแฝงอย่างมากมายในปัจจุบัน สำหรับกลุ่มคนหรือปัจเจกบุคคลที่มีกำลังทรัพย์ในการจัดซื้อเครื่องส่งก็สามารถจัดตั้งสถานีได้ซึ่งมีทั้งสถานีของนักการเมือง ท้องถิ่น ธุรกิจค้าขายเทป นักจัดรายการเชิงธุรกิจ และกลุ่มปัจเจกบุคคลทั่วไปซึ่งไม่ได้ผ่านกระบวนการตามหลักวิชาการของความเป็นวิทยุชุมชน (สุภิญญา กลางณรงค์ 2547 : 12) ซึ่งวิทยุชุมชนแอบแฝงเหล่านั้นประชาชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในทุกขั้นตอน เป็นเพียงแค่ผู้รับสารหรือผู้ฟังเท่านั้น

จึงกล่าวได้ว่าหากจะให้วิทยุชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ประชาชนได้เข้าไปมีบทบาทในวิทยุชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการให้องค์กรชุมชนร่วมเป็นเจ้าของ ไม่แสวงหากำไร ดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ตกลงว่าจะมีวิทยุชุมชน การจัดระบบบริหาร การระดมทุน การร่วมวางแผนผังรายการ จัดรายการและร่วมฟังประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของวิทยุชุมชนที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพระบุไว้ 3 ประการ (สุภิญญา กลางณรงค์ 2547 : 13) คือ 1) องค์กรชุมชนร่วมเป็นเจ้าของ 2) ไม่แสวงหากำไร 3) ดำเนินการโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกขั้นตอน ตั้งแต่การตกลงว่าจะมีวิทยุชุมชน การจัดระบบบริหาร การระดมทุน การร่วมวางแผนผังรายการ จัดรายการและร่วมรับฟังและประเมินผล โครงการดังกล่าวยังกำหนดหลักของชุมชนในการดำเนินการสถานีวิทยุชุมชนอีก 6 ประการ คือ

1. เป็นสถานีวิทยุขนาดเล็ก กระจายเสียงในรัศมี 10-20 กิโลเมตร หรือภายในหนึ่งหรือสองสามตำบล ต้องการงบประมาณในการดำเนินการต่ำ ชุมชนสามารถดูแลเองได้
2. กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนทั้งที่จัดตั้งเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ ทุกเพศทุกวัย ทุกศาสนาสามารถใช้ประโยชน์ และเข้าถึงง่าย
3. คนทำงานเน้นอาสาสมัครซึ่งถือเป็นการมีส่วนร่วมที่สำคัญของทางสถานี
4. คนฟังรายการกับคนจัดรายการคือคนกลุ่มเดียวกัน กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนจะร่วมกันกำหนดผังรายการร่วมจัดร่วมฟังตามความพร้อมของคนฟังและคนจัด ออกอากาศตามเวลาที่มีคนฟังและมีคนจัดรายการอาจจะเพียงสองสามชั่วโมงต่อวันเท่านั้น
5. สะท้อนความต้องการและลักษณะของท้องถิ่น เช่น ใช้ภาษาถิ่น ฯลฯ
6. ปราศจากการครอบงำของกลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ และพรรคการเมืองทุกระดับ

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อวิทยุชุมชนจึงเป็นหลักการสำคัญที่จะทำให้วิทยุชุมชนเป็นสื่อของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชนอย่างแท้จริง เพราะวิทยุชุมชนจำนวนมากน้อยที่เกิดขึ้นจากหลักการของรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 40 ผ่านกระบวนการเรียนรู้และยึดตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฯ ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก ไม่จำเป็นต้องมีโฆษณา เพราะรายได้ที่จะเกิดขึ้นเพื่อนำไปเป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในสถานีจะมาจากการระดมทุนและเป็นการร่วมมือของคนในชุมชนซึ่งค่าใช้จ่ายที่มีอยู่ก็ไม่สูงมาก และทุกคนมาทำงานด้วยใจอาสาสมัครเพื่อใช้สิทธิในการสื่อสารถึงกัน (กนก มณีวงศ์ 2547, อ้างถึงใน นาทีทองวิทยุชุมชน แห่งตั้งทั่วประเทศแย่งโฆษณา 2547) ซึ่งหลักการดำเนินการวิทยุชุมชนที่สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญควรประกอบไปด้วยลักษณะสำคัญ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ 2548) คือ

1. เป็นการเรียนรู้ของภาคประชาชน เพื่อใช้สิทธิในการสื่อสารและการใช้คลื่นความถี่ที่เป็นสมบัติสาธารณะ
2. มีความเป็นอิสระ ไม่สังกัดหน่วยงานใด ทั้งกลุ่มการเมืองและกลุ่มทุน
3. ไม่แสวงหากำไรรายได้มาจากการสนับสนุนจากกองทุนที่จะจัดตั้งขึ้นและจากการบริจาค หรือระดมทุนโดยไม่หวังผลตอบแทน
4. เป็นของชุมชน มิใช่ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง สมาชิกชุมชนทุกคนเข้าถึงได้ ร่วมใช้ได้ เป็นทั้งผู้ฟังและผู้พูดได้ พื้นที่กระจายเสียงจึงไม่กว้างไกลมาก
5. ผู้ทำงานเป็นอาสาสมัคร มิได้ประกอบอาชีพกิจการวิทยุเป็นอาชีพหลัก

จากลักษณะสำคัญทั้ง 5 ประการที่กล่าวมานี้ ล้วนเกิดมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนแทบทั้งสิ้น ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดว่าการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อวิทยุชุมชนจึงเป็นประเด็นศึกษาที่จะนำไปสู่การดำเนินการวิทยุชุมชนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อวิทยุชุมชนที่ผ่านมามีพบว่า มีการศึกษาในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการจัดการวิทยุชุมชนไว้บ้างแต่มีข้อจำกัดคือ ในขณะนั้นยังไม่มีวิทยุชุมชนที่เกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน โดยที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมกันจัดตั้ง ร่วมกันกำหนดนโยบาย ร่วมผลิตรายการ ร่วมรับฟังและประเมินผล เป็นการศึกษาจากโครงการวิทยุชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์ คือ โครงการวิทยุชุมชนกับคนอาสาสมัครประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน (อปม.) ซึ่งดำเนินโครงการโดยรัฐ (กรมประชาสัมพันธ์) ไม่ได้มาจากความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริงอีกทั้งสถานีวิทยุที่ดำเนินการก็เป็นสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยที่ไม่ได้มาจากการจัดตั้งโดยชุมชน เวลาออกอากาศเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ทางสถานีจัดให้ และเป็นโครงการที่มีระยะเวลาดำเนินการไม่นาน โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมประชาสัมพันธ์ จึงไม่ใช่เป็นการวางแผน กำหนดนโยบายในการ

จัดการสถานีวิทย์โดยคนในชุมชน และงานวิจัยที่ผ่านมายังศึกษาไม่ครอบคลุมในประเด็นของการมีส่วนร่วมในทุก ๆ ด้านตามแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพและคณะ (2543) ที่แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ 3 ระดับจากน้อยไปหามาก คือ 1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร (Receiver) 2) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต (Producer) และ 3) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผน (Policy Planner) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร (Receiver) ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร (Receiver) จะเป็นเสมือนบันไดก้าวแรกที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นกว่านั้นได้ ก็คือการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตรายการ (Producer) และในฐานะผู้วางแผนหรือกำหนดนโยบาย (Policy Planner) ซึ่งหากประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับวิทยุชุมชนทุกระดับดังที่กล่าวมาก็ย่อมหมายความว่าวิทยุชุมชนแห่งนั้นก็จะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยคนในชุมชนและเพื่อคนในชุมชนแห่งนั้นอย่างแท้จริง

ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะนักพัฒนาศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน โดยได้กำหนดพื้นที่วิจัยเป็นจุดปฏิบัติการวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนที่เป็นสถานีวิทย์ชุมชนที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ในภาคประชาชนในเรื่องสิทธิเสรีภาพในการสื่อ สารตามบัญญัติของรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 40 โดยประชาชนในท้องถิ่นได้มีการรวมตัวกันจัดตั้งคณะกรรมการบริหาร จัดตั้งสถานี กำหนดนโยบาย วางแผนการจัดการ การผลิตรายการ และการจัดหาทุน โดยคนในชุมชนเอง จึงนับว่าเป็นกระบวนการที่มาจากภาคประชาชนทั้งสิ้นโดยไม่มี การแสวงหากำไร จึงกล่าวได้ว่า “จุดปฏิบัติการวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน” เป็นต้นแบบของวิทยุชุมชนที่เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พุทธศักราช 2543

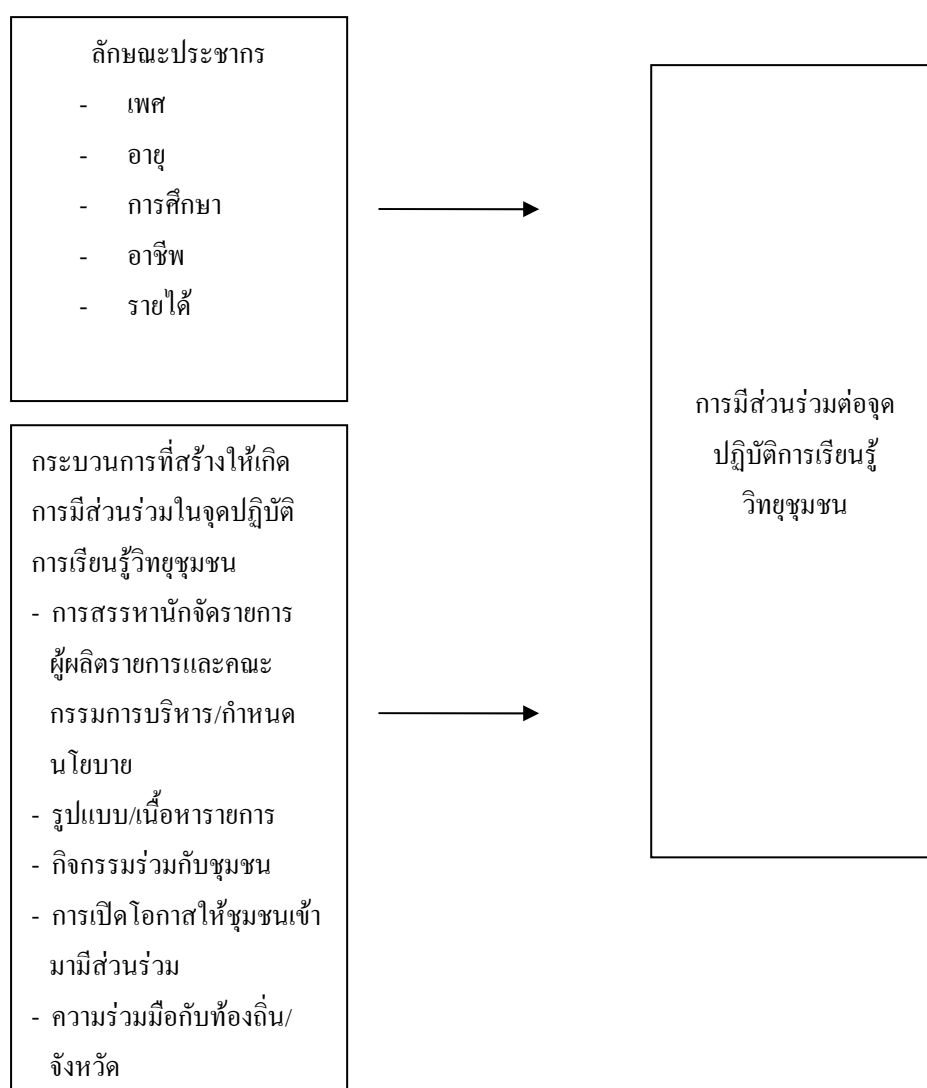
ดังนั้นงานวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอมะเมือง จังหวัดนครปฐม” ซึ่งทำการศึกษากระบวนการที่สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมโดยยึดแนวคิดการจัดแบ่งระดับกลุ่มคนของการมีส่วนร่วม คือ การสร้างการมีส่วนร่วมในระดับกลุ่มตัวแทนที่เข้ามารับผิดชอบงานวิทยุชุมชน การสร้างการมีส่วนร่วมในระดับชุมชน และการสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้ปกครองทั้งในระดับจังหวัดและท้องถิ่น (กาญจนา แก้วเทพ 2548 : 61-62) พร้อมทั้งศึกษาการมีส่วนร่วมที่ประชาชนมีต่อวิทยุชุมชนเพื่อให้เห็นระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่าง ๆ ตามแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพและคณะ (2543) ได้แก่ ระดับผู้รับสาร (Receiver) ระดับผู้ผลิต (Producer) และระดับผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner) ว่าประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในระดับใดบ้าง และเข้ามามีส่วนร่วมใน 3 ระดับดังกล่าวมาน้อยเพียงใด รวมถึงจะได้ทราบปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อจุดปฏิบัติการวิทยุชุมชน ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสื่อวิทยุชุมชนให้เป็นไปตามหลักการของ

องค์การยูเนสโก (UNESCO) ว่าด้วยเรื่องการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม และเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พุทธศักราช 2543

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดอยู่บนพื้นฐานทางทฤษฎีและผลการวิจัยที่ผ่านมา ที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องวิทยุชุมชน เช่น แนวคิดของสมาคมวิทยุชุมชนโลก (World Association of Communication Broadcasters) (สุนน โมรากุล 2539 : 13) ที่ให้คำจำกัดความของวิทยุชุมชนว่า ขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชนที่วิทยุชุมชนนั้นบริการสนับสนุนการพัฒนาความก้าวหน้าภายในมิติของชุมชน และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วิทยุชุมชนเป็นระบบการสื่อสารแบบประชาธิปไตยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีลักษณะแตกต่างออกไปเฉพาะที่ สอดคล้องกับแนวคิดขององค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) ที่สรุปถึงหลักการของวิทยุชุมชนไว้ว่า เป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ใกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) การสื่อสารลักษณะนี้ได้เน้นหลักสำคัญ 3 ประการ (จุมล รอดคำดี 2542 : 21-26) คือ การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึง การเข้าถึงสื่อที่ให้บริการแก่ชุมชน ให้ประชาชนเลือกหรือเข้าไปจัดทำในสิ่งที่ตนประโยชน์ได้ทราบเท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมาย และเป็นช่องทางที่จะทำให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นต่อรายการหรือ แสดงความต้องการเปลี่ยนแปลงรายการ และเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนได้ไม่ว่าจะเป็นคณะผู้ผลิตรายการหรือผู้ควบคุมการทำงานของสื่อ นั้น การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการวางแผนการสื่อสารในชุมชน ร่วมคิด ร่วมผลิต การดำเนินรายการ ซึ่งการใช้สื่อในชุมชน ผู้ที่อยู่ในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมหรือมีโอกาสเข้าร่วมได้ในทุกขั้นตอน และการจัดการด้วยตนเอง (Self-management) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้วยตนเองตามวิถีทางประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นกำหนดยุทธศาสตร์ การบริหาร รวมไปถึงการลงมือผลิตสื่อด้วยตนเอง ตามแนวทางที่ กาญจนา แก้วเทพและคณะ (2543 : 57-61) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ 3 ระดับ คือ 1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร (Audience) เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับล่างที่สุด 2) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต (Producer) เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับสูงขึ้นมาและจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขใหม่ ๆ เพิ่มเติม และ 3) การมีส่วนร่วมในฐานะกำหนดนโยบาย (Policy Planner) ถือว่าเป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วม

จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการวิจัยโดยกำหนดตัวแปรสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คือ ลักษณะของผู้ให้ข้อมูล ที่จำแนกออกเป็น 5 ด้านคือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และ กระบวนการที่สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมในจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชน และได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษากระบวนการที่สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมกับจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอมะเมือง จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอมะเมือง จังหวัดนครปฐม
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอมะเมือง จังหวัดนครปฐม

ขอบเขตของการศึกษา

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ดังนี้

1. จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนซึ่งได้ทำการทดลองออกอากาศในคลื่นความถี่ FM 107.90 MHz. มาตั้งแต่วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544 โดยมีที่ตั้งอยู่ที่เลขที่ 65 หมู่ 5 ตำบลพระประโทน อำเภอมะเมือง จังหวัดนครปฐม
2. ประชากรที่ศึกษา คือ ประชาชนใน ตำบลพระประโทน จังหวัดนครปฐม มีจำนวนประชากรประมาณ 3,415 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 370 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของทาโร ยามานะ (Taro Yamane) โดยกำหนดความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างไม่เกินร้อยละ 5
3. ตัวแปรที่ศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรในการศึกษาไว้ดังนี้

3.1 ตัวแปรอิสระ คือ

3.1.1 ลักษณะประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้

3.1.2 กระบวนการที่สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมในจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ การสรรหานักจัดรายการ ผู้ผลิตรายการ และคณะกรรมการบริหารและกำหนดนโยบาย รูปแบบรายการและเนื้อหาในการออกอากาศ กิจกรรมที่เข้าร่วมกับชุมชน การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และการสร้างความร่วมมือกับฝ่ายปกครองในระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด

3.2 ตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อจุดปฏิบัติการวิทยุชุมชน โดยผู้วิจัยแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ 3 ระดับ ตามแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพและคณะ (2543) โดยเรียงจากระดับที่น้อยที่สุดไปจนถึงมากที่สุด คือ

3.2.1 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร (Receiver)

3.2.2 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต (Producer)

3.2.3 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner)

ข้อตกลงเบื้องต้น

เนื่องจากปัจจุบัน (พ.ศ. 2549-2550) วิทยุชุมชน ในการตีความของฝ่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรเอกชนยังมีความไม่ชัดเจนและไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันอีกทั้งการเกิดขึ้นของวิทยุชุมชนในปัจจุบันยังไม่สามารถหาข้อยุติกันได้ว่าใช้วิทยุชุมชนที่เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543 อีกทั้งการสรรหาคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ หรือ กสช. มาทำหน้าที่กำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ยังไม่เสร็จสิ้น จึงทำให้ยังขาดความชัดเจนในนโยบายเกี่ยวกับการจัดสรรคลื่นความถี่ให้กับประชาชนตามกฎหมาย ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้เลือกที่จะศึกษาจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยยึดหลักการและเหตุผลคือ เป็นจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนที่ก่อตั้งและดำเนินการด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน ใช้คลื่นความถี่เพื่อเป็นประโยชน์สาธารณะ และไม่แสวงหากำไรทางธุรกิจเป็นหลักในการดำเนินการซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 40 และพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุ-โทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543

นิยามศัพท์เฉพาะ

วิทยุชุมชน (Community Radio) หมายถึง วิทยุกระจายเสียงที่มีการจัดตั้งขึ้นโดยความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น เพื่อใช้ในการสื่อสารกันเองในชุมชน ดำเนินการโดยคนในชุมชนร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งสถานี การผลิตรายการ และการกำหนดเนื้อหาของการรายการ เป็นสื่อของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ไม่มุ่งแสวงหากำไรในเชิงธุรกิจมีลักษณะทางเทคนิคคือ มีกำลังส่งต่ำ รัศมีการรับฟังอยู่ชุมชนของตนเอง

จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน หมายถึง จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน ทดลองออกอากาศมาตั้งแต่วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 ในคลื่นความถี่ FM 107.90 MHz. ตั้งอยู่เลขที่ 65 หมู่ 5 ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ประชาชนที่อยู่ในชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการกระจายเสียงของจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมใน 3 ลักษณะคือ

1) ในฐานะผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง การเป็นผู้ฟัง 2) ผู้ผลิต (Producer) หมายถึง การเข้าไปทำการผลิตหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิต และ 3) ผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner) หมายถึง การเข้าไปร่วมบริหารจัดการ ทั้งในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้ง 3 ลักษณะ

การบริหารจัดการวิद्यุชุมชน หมายถึง การเข้าไปกำหนดนโยบาย ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมผลิต และร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินการให้วิद्यุชุมชนสามารถดำเนินการได้ต่อเนื่อง และประสบผลตามเป้าหมายที่วางไว้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงแนวทางในการสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน อันจะทำให้สามารถนำไปเป็นรูปแบบในการสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อที่จะนำไปสู่การบริหารจัดการวิद्यุชุมชนที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนให้สื่อวิद्यุชุมชนเป็นสื่อของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชนอย่างแท้จริง

2. ผลการศึกษาสามารถทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิद्यุชุมชนเพื่อนชุมชน เพื่อนำไปเป็นแบบอย่างในการพัฒนาการบริหารจัดการวิद्यุชุมชนในท้องถิ่นอื่น ๆ ให้เป็นไปตามความต้องการของคนในชุมชนนั้น ๆ ได้

3. ผลการศึกษา ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการวิद्यุชุมชน เพื่อที่จะสามารถนำไปหาแนวทางในการแก้ไขและพัฒนาให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อวิद्यุชุมชนมากขึ้น

4. ผลการศึกษาจะทำให้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในประเด็นที่แตกต่างออกไป เพื่อจะเป็นองค์ความรู้ที่จะนำไปพัฒนาสื่อภาคประชาชน ทั้งวิद्यุชุมชนและสื่ออื่น เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ให้คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคมเป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ ดังนั้นประชาชนทุกคนจึงเป็นเจ้าของคลื่นความถี่มีสิทธิและสามารถเข้าถึงคลื่นความถี่นั้นได้อย่างเท่าเทียมกัน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อมาเป็นแนวทางในการวิจัยดังนี้

1. แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชน (Community Radio)
2. แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)
3. แนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication)
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โดยมีรายละเอียดในแต่ละตอนดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชน (Community Radio)

วิทยุชุมชน (Community Radio) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นในหลายประเทศและมีความเป็นมาที่แตกต่างกันตามบริบทของประเทศนั้น ๆ ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยกล่าวถึงแนวคิดวิทยุชุมชนใน 3 ประเด็น คือ 1) นิยามวิทยุชุมชน 2) จุดมุ่งหมายของวิทยุชุมชน และ 3) วิทยุชุมชนในประเทศไทย โดยมีรายละเอียดดังนี้

นิยามวิทยุชุมชน (Community Radio)

ฮัดสัน (Hudson 1977, อ้างถึงใน ประภาพร คลกิจ 2544 : 7) กล่าวว่า “สถานีวิทยุชุมชน” เป็นองค์กรสื่อที่ทำการกระจายเสียงโดยไม่หวังผลกำไร เนื้อหาที่นำเสนอในรายการวิทยุชุมชนต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ประชาชนในชุมชนที่จะได้รับเป็นสิ่งสำคัญ แต่อย่างไรก็ตามความเป็นเจ้าของสถานี โครงสร้างการดำเนินงาน การจัดหาเงินทุน การจัดผังรายการนั้นมีรูปแบบที่หลากหลาย นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาออกอากาศต่อวัน ผังรายการจะมีความยืดหยุ่นมากกว่าการนำเสนอรายการในรูปแบบตายตัว อีกทั้งผลิตรายการโดยชาวบ้านที่ไม่มีความชำนาญด้านสื่อมาก่อนเป็นส่วนใหญ่สมาคมวิทยุชุมชนโลก (World Association of Communication Broadcasters, อ้างถึงใน สุมน โมรากุล 2539 : 13) ให้คำจำกัดความของวิทยุชุมชนว่า ขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชนที่วิทยุชุมชนนั้นบริการ สนับสนุนการพัฒนาความก้าวหน้าภายในมิติของ

ชุมชนและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วิทยุชุมชนเป็นระบบการสื่อสารแบบประชาธิปไตย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีลักษณะแตกต่างออกไปเฉพาะที่

เดวิด (David 1993 : 23-35) กล่าวถึงวิทยุชุมชนว่า คือ วิทยุที่กระจายเสียงด้วยกำลังส่งต่ำ จำกัดกลุ่มผู้ฟัง กลุ่มผู้ฟังมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้เข้าถึงสื่อ มีส่วนร่วมในการผลิต จัดรายการ และร่วมบริหารงาน ด้านเนื้อหาของรายการจะตอบสนองความคาดหวังของผู้ฟัง โดยมีรูปแบบรายการที่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ร่วมกัน

ดวง อันทะไชย (2544 : 87) ให้คำนิยามไว้ว่า “วิทยุชุมชน” คือ สื่อประเภทที่จัดเอง ฟังเอง เป็นสื่อของชาวบ้านของแท้ไม่ต้องรอหรือเรียกร้องให้คนมาฟังหรือทำการตลาด

เอื้อจิตร วิโรจน์ไตรรัตน์ (2544 : 69-70) กล่าวว่า วิทยุชุมชน คือ สื่อที่สร้างการมีส่วนร่วม ให้สื่อเป็นของสมาชิกทุกคนในชุมชน ชุมชนร่วมกันรับผิดชอบ ทั้งในด้านการบริหาร การจัดการ การผลิต และการนำเสนอรายการ วิทยุชุมชนมีได้หลายระดับ คือ 1) ระดับเนื้อหา คือ เรื่องของประชาชนถูกนำเสนอ หรือประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในรายการ 2) ระดับรายการ คือ ประชาชนได้เข้าไปจัดและผลิตรายการ 3) ระดับสถานี คือ สิทธิอำนาจในสถานีในรายการเป็นของประชาชนของชุมชนโดยแท้

จากนิยามเกี่ยวกับวิทยุชุมชน (Community Radio) ที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า วิทยุชุมชน คือ สื่อวิทยุที่เกิดขึ้นจากความต้องการของคนในชุมชน ที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงสื่อได้เป็นเจ้าของร่วมกัน รวมทั้งสามารถมีส่วนร่วมได้ในทุกขั้นตอนทั้งด้านการฟัง การผลิต และการวางแผน กำหนดนโยบาย

นอกจากนี้ยังมีมุมมองในเรื่องวิทยุชุมชนให้เห็นลักษณะที่ชัดเจนของวิทยุชุมชนมากขึ้น จาก www.tvradioworld.com ที่ว่าวิทยุชุมชนคล้ายกับวิทยุสาธารณะ ยกเว้นแต่วิทยุชุมชนจะมีบางส่วนที่ได้รับทุนสนับสนุนจากรัฐบาลท้องถิ่นและการบริจาคจากผู้ฟังและขึ้นอยู่กับอาสาสมัครที่จะช่วย กันดำเนินการสถานีวิทยุชุมชนได้รับความนิยมนำไปทั่วโลกในเมืองชนบทเล็ก ๆ หลายเมือง (ประมาณ 20,000 คนหรือน้อยกว่า) โดยให้บริการเฉพาะเป็นผู้กระจายเสียงในวิทยุเท่านั้น จึงเป็นการง่ายสำหรับสถานีวิทยุชุมชนที่จะกระจายเสียงด้วยภาษาท้องถิ่น (Radio Formats 2005) ในขณะที่อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (2547, อ้างถึงใน สุทธิญา กลางณรงค์ 2547 : 5) นำเสนอว่าวิทยุชุมชน คือ แนวคิดที่ว่าสื่อเป็นของประชาชน ประชาชนเป็นเจ้าของโดยตรง บริหารเองมีรูปแบบไม่แสวงหากำไร

จุดมุ่งหมายของวิทยุชุมชน

คณะราจัน และ วอล์คเกอร์ (Dhanarajan and Walker 1990, Qouted In Community Radio and Education for All : 1990) กล่าวถึงวิทยุชุมชนว่า คือ เทคโนโลยีที่มีอำนาจอย่างมากมาใช้ในการส่งมอบทางการศึกษา และเข้าถึงกลุ่มได้มากที่สุดทั่วโลก สร้างโอกาสให้ชุมชนในการที่ใช้ระบบกระจายเสียงนี้ เพื่อจะช่วยให้กลุ่มผู้ไม่แสวงหาผลประโยชน์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตามความต้องการของพวกเขา วิทยุคือระบบที่ได้ผลสำหรับการส่งการศึกษาไปยังประชาชนจำนวนมาก ช่วยให้ข้อมูลได้แลกเปลี่ยนในระดับชุมชนทำหน้าที่เหมือนกับ “โทรศัพท์ของชุมชน” และสามารถได้ผลในการรู้หนังสือและการศึกษาทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ วิทยุสามารถที่จะข้ามพรมแดนทั้งทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมการกระจายเสียงชุมชนสามารถเน้นที่การส่งความต้องการของท้องถิ่นผ่านโปรแกรมที่ผลิตในท้องถิ่น แต่ก็สามารถที่จะให้เนื้อหาทางการศึกษาที่มีคุณภาพที่มีความหลากหลายอย่างมากนั้นคือการกระจายเสียงซ้ำได้อย่างเสรีจากที่มาจากทั้งภายในและนอกประเทศผ่านดาว เทียมหรืออินเทอร์เน็ต ต้องมีการเอาใจใส่เพื่อที่จะทำให้แน่ใจว่าการกระจายเสียงคือความสมดุลในความต้องการของชุมชนท้องถิ่นและการให้เนื้อหารายการที่เหมาะสมและเกี่ยวข้องกันการให้ความพร้อม การเข้าถึงต้นทุนที่มีประสิทธิผลและอำนาจวิทยุจะเป็นตัวแทนของสื่อที่สามารถปฏิบัติและสร้างสรรค์สำหรับการช่วยให้การศึกษาแก่มวลชนในสังคมชนบท (Community Radio and Education for All 2005)

ในที่ประชุมใหญ่องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เมื่อปี ค.ศ. 1977 ที่กรุงเบลเกรด ประเทศยูโกสลาเวียได้สรุปถึงแนวคิดในเรื่องการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ซึ่งมีหลักการสำคัญ 3 ประการ (Servaes, Jacopson and White 1996 : 18) คือ

1. การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึง การเข้าถึงสื่อที่ให้บริการแก่ชุมชนที่ประชาชนมีโอกาสเลือกรับรายการ หรือมีส่วนร่วม และมีช่องทางในการแสดงความคิดเห็นหรือความต้องการให้กับผู้ผลิตหรือองค์กรผู้ผลิตสื่อได้
2. การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้ในทุกระดับ ทุกขั้นตอน ทั้งด้านการผลิตรายการ การบริหาร และการวางแผน
3. การจัดการด้วยตนเอง (Self Management) หมายถึง ประชาชนมีสิทธิ และอำนาจในการตัดสินใจ ทั้งทางด้านการเริ่มคิด การกำหนดนโยบาย การวางแผน การลงทุน และการจัดสรรงบประมาณ ในทุกขั้นตอนด้วยตนเอง

โครงการวิทยุชุมชนขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทยได้มีการกำหนดหลักการและเหตุผลของวิทยุกระจายเสียงชุมชนไว้ดังนี้ (อนุตรา พรทวี 2545 : 9)

วิทยุชุมชน (Community Radio) เป็นการจัดการดำเนินการและส่งการกระจายเสียงที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนนั้น ๆ เป็นสำคัญโดยไม่ได้เน้นการแสวงหากำไร แต่มุ่งเน้นการให้ข่าวสาร ความรู้ ควบคุมความบันเทิงตามรสนิยมแต่ละท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในลักษณะการสื่อสารสองทาง (Two Ways Communication) หรือรายการที่ผู้ฟังสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นโดยมีการใช้ภาษาถิ่นเป็นหลัก มีรูปแบบรายการที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ข่าวสารที่เกิดขึ้นในชุมชน รายการความรู้ (การเกษตร การทำนา ทำสวน ทำไร่ การประมง การเลี้ยงสัตว์ ศิลปวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย กฎหมายที่จำเป็นสำหรับชาวบ้าน ความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน การพัฒนาคุณภาพ ฯลฯ)

แม็กควอล (McQuail 1983 : 96-97) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า ประชาชนทุกคน รวมถึงชนกลุ่มน้อย มีสิทธิในการเข้าถึงสื่อ มีสิทธิในการสื่อสาร และมีสิทธิใช้สื่อสนองตอบความต้องการของตน กลุ่มคน องค์กร และชุมชนท้องถิ่นควรเป็นเจ้าของสื่อได้ สื่อขนาดเล็กที่ให้ผู้รับสื่อมีปฏิสัมพันธ์ และมีส่วนร่วมได้ย่อมดีกว่าสื่อขนาดใหญ่ที่มีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว (One Way Communication)

เอื้อจิตร วิโรจน์ไครรัตน์ (2544 : 81-82) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสถานีวิทยุภาคประชาชนไว้คือ

1. ดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะ
2. สนองความต้องการและรักษาผลประโยชน์ของทุกกลุ่มในชุมชน
3. เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารเชื่อมโยงการเรียนรู้ภายในชุมชนและระหว่างชุมชนกับ

ภายนอก

4. เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิด จุดประกายประเด็นสาธารณะ
5. เป็นศูนย์ประสานความร่วมมือในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น
6. ตรวจสอบและรักษาผลประโยชน์ของท้องถิ่น
7. อนุรักษ์คุณค่า และเอกลักษณ์ท้องถิ่น ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ภาษา ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

จากที่กล่าวมาทำให้สามารถสรุปได้ว่า โดยหลักการของวิทยุชุมชนนั้นจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นสื่อของชุมชนที่ดำเนินการเพื่อสื่อสารระหว่างคนในชุมชนเป็นหลักโดยตอบสนองความต้องการของชุมชนในการเป็นเจ้าของสื่อร่วมกัน คือการมีสื่อของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน

วิทยุชุมชนในประเทศไทย

วิทยุชุมชนในประเทศไทยถือได้ว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับสังคมเนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 40 ว่า

“คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคมเป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มืองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่งและกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม”

สรุปความได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ให้สิทธิในการใช้คลื่นความถี่วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคมแก่ประชาชน โดยมีองค์กรอิสระมาจัดสรรความถี่และกำกับดูแลการประกอบกิจการทั้งวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์

จากหลักการที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 40 นำมาสู่การจัดทำแผนแม่บทพัฒนาสื่อมวลชนเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมเพื่อการพัฒนาคนและสังคม พ.ศ. 2542 – 2551 ซึ่งระบุวิสัยทัศน์ในการเสริมสร้างจิตสำนึกของสังคมและชุมชนให้เห็นคุณค่าของตน ทำให้สังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุข วัตถุประสงค์ของแผนแม่บทคือ ต้องให้มีสมดุลระหว่าง 3 ส่วนในการจัดสรรสื่อ ได้แก่ สื่อของภาครัฐร้อยละ 40 สื่อของภาคประชาชน เช่นองค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชนร้อยละ 20 และสื่อของภาคธุรกิจเอกชนร้อยละ 40 (สุภิญญา กลางณรงค์ 2547 : 5)

ต่อมาได้มีการออกพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543 ที่ออกประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2543 และนำมาสู่ขั้นตอนการสรรหาคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ เรียกโดยย่อว่า กสช.” ในมาตรา 6 และบัญญัติหน้าที่ของ กสช. ไว้ในมาตรา 23 ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 40 คือ กำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

ในมาตรา 26 วรรค 4 ได้ระบุไว้ว่า การจัดทำแผนแม่บทกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์และการอนุญาตให้ประกอบกิจการดังกล่าวต้องคำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่าง

ผู้ประกอบการภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยจะต้องจัดให้ภาคประชาชนได้ใช้คลื่นความถี่ไม่น้อยกว่าร้อยละยี่สิบ ในกรณีที่ภาคประชาชนยังไม่มีความพร้อมให้ กสทช. ให้การสนับสนุนเพื่อให้ภาคประชาชน มีโอกาสใช้คลื่นความถี่ในสัดส่วนตามที่กำหนด

ในมาตรา 26 วรรค 5 ระบุไว้ว่าเพื่อประโยชน์ในการจัดสรรคลื่นความถี่ให้ภาคประชาชนได้ใช้และการสนับสนุนการใช้คลื่นความถี่ของประชาชนให้ กสทช. กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับลักษณะของภาคประชาชนที่พึงได้รับการจัดสรรและสนับสนุนให้ใช้คลื่นความถี่ รวมทั้งลักษณะการใช้คลื่นความถี่ที่ได้รับจัดสรรโดยอย่างน้อยภาคประชาชนนั้นต้องดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะและไม่แสวงหากำไรในทางธุรกิจ

จากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่า การที่จะให้ภาคประชาชนเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ตามที่รัฐธรรมนูญฯ มาตรา 40 กสทช. จะต้องจัดสรรให้ภาคประชาชนได้ใช้คลื่นความถี่ไม่น้อยกว่าร้อยละยี่สิบและภาคประชาชนที่จะได้รับคลื่นความถี่จะต้องดำเนินการ โดยมิวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะ และไม่แสวงหากำไรในทางธุรกิจ ซึ่งในที่นี้ จึงหมายความว่า วิสาหุมนชนที่จะเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะไม่สามารถแสวงหากำไรในทางธุรกิจด้วยเช่นกัน

การดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543 ปัจจุบันยังไม่มีความคืบหน้าเท่าที่ควร เนื่องจากยังไม่สามารถสรรหาคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติหรือ กสทช. ได้และมีข้อสังเกตว่าในการคัดเลือกคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ได้พยายามผลักดันคนของตัวเองเข้าไปเป็นหนึ่งใน 17 คน ของคณะกรรมการสรรหาฯ เพื่อที่จะปกป้องผลประโยชน์ของตัวเองไว้ กระบวนการสรรหาจึงเป็นไปด้วยความยากลำบากและมีการหยุดชะงักหลายครั้ง

จากการที่กระบวนการสรรหาคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสทช.) ยังอยู่ในช่วงของการสรรหา จึงทำให้ดำเนินการจัดสรรคลื่นความถี่หรือดำเนินการอื่นใดตามที่รัฐธรรมนูญฯ และ พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543 กำหนด ยังไม่สามารถทำได้ในขณะนี้การบังคับใช้กฎหมายจึงใช้บทเฉพาะกาลของพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งในมาตรา 80 กล่าวไว้ในวาระเริ่มแรกที่มีการคัดเลือกและแต่งตั้ง กสทช. หรือ กทช. แล้วแต่กรณียังไม่แล้วเสร็จให้นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ อธิบดีกรมไปรษณีย์โทรเลข และเจ้าหน้าที่ของรัฐอื่นใดที่เกี่ยวกับการบริหารคลื่นความถี่ การจัดสรรคลื่นความถี่ การอนุญาต และการกำกับดูแลหรือการควบคุมการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมตามกฎหมายว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ กฎหมายว่าด้วยวิทยุคมนาคม กฎหมายว่าด้วย

โทรเลขและโทรศัพท์ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง มีอำนาจหน้าที่ตามที่ กฎหมายบัญญัติจนถึงวันพ้นกำหนดเวลาตามมาตรา 77 แต่ในระหว่างนั้นจะพิจารณาจัดสรรคลื่นความถี่ ออกใบอนุญาตประกอบกิจการ หรืออนุญาตให้ประกอบกิจการเพิ่มเติมไม่ได้

ในขณะที่กระบวนการทางกฎหมายในการสรรหาคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสทช.) ยังไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จได้ จึงทำให้กระบวนการอื่นต้องหยุดนิ่งไปด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามาจัดสรรคลื่นความถี่ให้กับประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ซึ่งจะไม่มีการทำได้จะต้องรอให้ กสทช. เข้ามาเป็นผู้จัดสรรเท่านั้น สิ่งเหล่านี้จึงทำให้เกิดภาวะที่เรียกว่า “สุญญากาศในการใช้อำนาจ” ประกอบกับในช่วงเวลาเดียวกันในภาคประชาชนได้มีการเตรียมความพร้อมในการที่จะได้มาซึ่งคลื่นความถี่ภาคประชาชน

สุกัญญา กลางณรงค์ (2547 : 7-14) ได้ลำดับเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวในภาคประชาชนไว้ดังนี้

นับตั้งแต่รัฐธรรมนูญประกาศใช้ก็ได้มีการเคลื่อนไหวในภาคประชาชนในนาม “คณะทำงานติดตามมาตรา 40” ซึ่งประกอบด้วยมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมคณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตย สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน กลุ่มเพื่อนประชาชน เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชน

จากการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องไปพร้อม ๆ กับการเตรียมความพร้อมของภาคประชาชน โดยเครือข่ายนักวิชาการ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรประชาชน ได้ทำให้เกิดพลวัตการเรียนรู้เพื่อใช้สิทธิของภาคประชาชนต้นตัวขึ้นอย่างสูงมาก โดยเฉพาะหลังจากที่มีกฎหมายตามมาตรา 40 รองรับสิทธิประชาชนในการเป็นเจ้าของสื่อจำนวนร้อยละ 20 รูปธรรมอย่างหนึ่งคือการเกิดขึ้นของวิทยุชุมชน ซึ่งกลุ่มประชาสังคมที่จังหวัดกาญจนบุรีได้สร้างเครื่องส่งกระจายเสียงทดลองออกอากาศโดยใช้ระบบการกระจายเสียงกำลังต่ำ (Low-powered Transmitter) ออกอากาศเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2544 จนนำไปสู่กระแสการก่อตั้งสถานีวิทยุชุมชนทั่วประเทศ พร้อมกับกระแสการต่อต้านจากภาครัฐว่าเป็นวิทยุเถื่อน แต่ภาคประชาชนชี้แจงว่าวิทยุชุมชนไม่ได้เป็นวิทยุเถื่อนเพียงแต่ยังไม่ได้รับใบอนุญาตเท่านั้น (Not Illegal, Just Unlicensed)

หลังจากนั้นเครือข่ายองค์กรชุมชนทั่วประเทศได้เริ่มก่อตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นกว่า 140 สถานี และได้มีการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติขึ้นเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2545 ปราบกฏการณ์ดังกล่าวได้รับการคัดค้านจากหน่วยงานราชการอย่างสูงมาก นำ โดยกรมประชาสัมพันธ์และกรมไปรษณีย์โทรเลข โดยยื่นข้อกล่าวหาว่าวิทยุชุมชนดังกล่าวเป็นวิทยุเถื่อนผิดกฎหมาย พระราชบัญญัติวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2498 และบทเฉพาะกาลมาตรา 80 ของพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และ

กิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543 โดยจะเห็นได้จากอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ได้มีหนังสือลงวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2545 ให้วิทยุชุมชนในจังหวัดกาญจนบุรีและวิทยุชุมชนในจังหวัดสิงห์บุรีระงับการกระจายเสียง โดยอ้างว่าไม่ได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ และอาจผิดกฎหมาย ซึ่งได้รับการคัดค้านจากคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย พร้อมเครือข่ายวิทยุชุมชนทั่วประเทศ ที่ออกมายืนยันสิทธิตามรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ประกอบกับกระแสสังคมสนับสนุน จึงส่งผลให้รัฐบาลไม่กล้าคัดค้านการเกิดขึ้นของวิทยุชุมชน จึงเป็นที่มาของการออกมติกษณัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ที่ระบุอย่างชัดเจน ว่าหากจะห้ามไม่ให้ภาคประชาชนจัดทำวิทยุชุมชนก็อาจเป็นการขัดบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีรับไปศึกษาและกำหนดมาตรการและหลักเกณฑ์ชั่วคราว เพื่อควบคุมดูแลการใช้คลื่นความถี่ของวิทยุชุมชนและให้กิจการต่าง ๆ สามารถดำเนินการต่อไปได้โดยไม่เกิดความเสียหายต่อประเทศ

ในช่วงระหว่างที่มีการประชุมจัดทำร่างมาตรการและหลักการชั่วคราวฯ โดยคณะทำงานที่มาจากสำนักงานกฤษฎีกา ร่วมกับตัวแทนนักวิชาการ และ สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ ทางหน่วยงานกรมไปรษณีย์โทรเลขได้เข้ายื่นข้อเรียกร้องและส่งและจับกุม ผู้ประสานงานวิทยุชุมชนจังหวัดอ่างทอง เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2545 ซึ่งคณะกรรมการรณรงค์เพื่อปฏิรูปสื่อ (คปส.) และ สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ ได้ออกแถลงข่าวและยื่นหนังสือถึงคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประธานวุฒิสภา และประธานคณะกรรมการการมีส่วนร่วมของประชาชนวุฒิสภาให้ดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีดังกล่าว

ในขณะที่มีการหาข้อยุติในการร่างมาตรการชั่วคราวเพื่อกำกับดูแลวิทยุชุมชน ระหว่างผู้แทนของรัฐและตัวแทนจากนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรประชาชนอยู่นั้นก็ได้มีการเคลื่อนไหวจากกรมประชาสัมพันธ์ คือ ได้ยื่นเรื่องไปยังสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเพื่อพิจารณาเรื่องการจัดทำวิทยุของค์การบริหารส่วนตำบล และมีมติร่วมกับเลขาธิการนายกรัฐมนตรี และ นายกรัฐมนตรี ให้มีการตั้งสถานีวิทยุชุมชนได้ทุกตำบลเป็นของขวัญปีใหม่แก่ประชาชน โดยให้กรมไปรษณีย์โทรเลขเป็นผู้จัดสรรคลื่นความถี่ที่มีอยู่ ซึ่งสถานีวิทยุจะต้องมีกำลังส่งไม่เกิน 20 วัตต์ เสาอากาศสูงไม่เกิน 30 เมตร ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในสถานีจะต้องผ่านการอบรมการบริหารวิทยุกระจายเสียง การผลิตรายการ การออกเสียงภาษาไทย การสื่ข่าว จากกรมประชาสัมพันธ์ โดยจะมีการเริ่มต้นให้จัดตั้งวิทยุของค์การบริหารส่วนตำบล (วิทยุ อบต.) เริ่มแรก 400 สถานี และเพิ่มจำนวนเป็น 1,500 สถานี

จากมติดังกล่าวได้รับการคัดค้านจากนักวิชาการ นักสื่อสารมวลชน องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรประชาชน และสังคมทั่วไป ว่าขัดต่อมาตรา 80 แห่งพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่น

ความถี่ และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543 ได้มีข้อบัญญัติโดยสรุปว่า ในระหว่างการคัดเลือกและแต่งตั้ง กสช. หรือ กทช. แล้วแต่กรณียังไม่แล้วเสร็จจะพิจารณาจัดสรรคลื่นความถี่ ออกใบอนุญาตประกอบกิจการ หรืออนุญาตให้ประกอบกิจการเพิ่มเติมไม่ได้จากกระแสการคัดค้านดังกล่าวทำให้กรมประชาสัมพันธ์ต้องยุติการดำเนินการ

ขณะเดียวกันคณะทำงานในการร่างมาตรการชั่วคราวซึ่งประกอบด้วยสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของภาคประชาชนที่เปิดสถานีวิทยุชุมชนไปแล้วกว่า 140 สถานีทั่วประเทศ ฝ่ายวิชาการ และภาครัฐ ที่มีผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรีได้จัดทำหลักเกณฑ์ชั่วคราวเพื่อทดลองเรียนรู้ วิทยุชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้แทนประชาชนจากกลุ่มต่าง ๆ ในท้องถิ่นให้ กำหนดธรรมนูญของสถานีวิทยุแต่ละแห่งเอง และบริหารงานกันเอง โดยให้เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่นและเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อให้มีผลบังคับใช้ ซึ่งต่อมาคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี คณะที่ 7 (ฝ่ายกฎหมายและระบบราชการ) มีมติเมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2546 ที่ผ่านมาไม่เห็นด้วยกับร่างมาตรการหลักเกณฑ์ชั่วคราวจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนที่คณะทำงานซึ่งมีผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นประธานเป็นผู้ร่างขึ้นร่วมกับตัวแทนนักวิชาการและสหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ แต่มีมติให้ไปใช้แนวทางของกรมประชาสัมพันธ์ โดยให้ผู้ที่ต้องการดำเนินการวิทยุชุมชนไปใช้คลื่นของกรมประชาสัมพันธ์ผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สำคัญของร่างมาตรการหลักเกณฑ์ชั่วคราวจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน คือ ให้มีคณะกรรมการ การอำนวยความสะดวกเพื่อกำหนดนโยบายและดูแลการดำเนินงานและคณะกรรมการปฏิบัติการในด้านบริหารจัดการและด้านรายการซึ่งขั้นตอนจัดตั้งวิทยุชุมชนนั้นให้คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการ- การดำเนินการเพื่อการเรียนรู้วิทยุชุมชน โดยวิทยุชุมชนที่มีการทดลองออกอากาศอยู่แล้วให้สามารถดำเนินการต่อไปได้ ทั้งนี้ต้องยื่นเอกสารข้อมูลต่าง ๆ ต่อคณะกรรมการเพื่อรับรองและตรวจสอบคุณภาพเครื่องส่งภายใน 60 วัน ส่วนวิทยุชุมชนที่จะขอจัดตั้งใหม่นั้นต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้และมีโครงการในการบริหารจัดการจุดปฏิบัติการวิทยุชุมชนก่อนออกอากาศต้องยื่นเรื่องต่อคณะกรรมการเพื่อรับรองภายใน 30 วัน ซึ่งคณะกรรมการสามารถขอต่อเวลาได้อีกไม่เกิน 30 วัน แต่ถ้ามีกรณีร้องเรียนว่าการทดลองการออกอากาศนั้นรบกวนกิจการกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมหากเป็นจริงตามคำร้องเรียนให้แจ้งให้หยุดออกอากาศชั่วคราวจนกว่าจะแก้ไขแล้วเสร็จด้านเทคนิคเครื่องส่งต้องมีกำลังส่งไม่เกิน 30 วัตต์ ในระบบเอฟเอ็มเสาอากาศสูงไม่เกิน 30 เมตร รัศมีไม่เกิน 15 กิโลเมตร วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2546 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเกี่ยวกับร่างมาตรการและหลักเกณฑ์ชั่วคราวจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนซึ่งสรุปประเด็นข้อเสนอและความคิดเห็นประเด็นสำคัญของมติได้ คือ

คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติตามมติคณะกรรมการกฤษฎีกาเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี คณะที่ 7 ที่มีมติเกี่ยวกับร่างมาตรการและหลักเกณฑ์ชั่วคราวจตุรปฏิบัติการณ์เรียนรู้วิทยุชุมชนตามที่สำนักนายกรัฐมนตรีเสนอ ดังนี้

1. มอบให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเร่งรัดการดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) และคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กทช.) ให้เสร็จเรียบร้อยโดยเร็ว

2. ให้กรมประชาสัมพันธ์ ส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐที่อยู่ในฝ่ายบริหารและมีสถานีวิทยุกระจายเสียงในสังกัดรีบไปพิจารณาจัดสรรเวลาให้ชุมชนได้ใช้ออกอากาศให้มากที่สุดเท่าที่สามารถทำได้ เพื่อทดแทนการที่ประชาชนหรือชุมชนต้องตั้งสถานีวิทยุขึ้นเอง

3. โดยที่ร่างมาตรการและหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้คณะทำงานได้ยกร่างขึ้นในระหว่างกรมประชาสัมพันธ์หรือปัญหาข้อกฎหมายไปยังสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาจึงเห็นควรให้กรมประชาสัมพันธ์รับร่างมาตรการและหลักเกณฑ์ชั่วคราวในเรื่องนี้ รวมทั้งข้อสังเกตของสำนักนายกรัฐมนตรีเกี่ยวกับการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชน ขณะที่ยังไม่มี กสช. และ กทช. เป็นการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับหลักการของกฎหมายและการให้ภาคประชาชนสามารถเข้าไปจัดรายการในสถานีวิทยุกระจายเสียงที่มีอยู่แล้วทั่วประเทศได้ โดยอาจจะมีการผ่อนปรนในเรื่องของระเบียบข้อบังคับที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการของประชาชนไปพลางก่อน จนกว่าการคัดเลือกและแต่งตั้ง กสช. และ กทช. จะแล้วเสร็จไปพิจารณาว่าจะสามารถดำเนินการตามมาตรการและหลักเกณฑ์ดังกล่าวให้เหมาะสมรองรับ กสช. และ กทช. ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้เพียงใดหรือไม่โดยไม่ได้รับความเห็นของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเกี่ยวกับการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนขณะที่ยังไม่มี กสช. และ กทช. เป็นการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับหลักการของกฎหมาย อย่างไรก็ตามหากขอดำเนินการจตุรปฏิบัติการณ์เรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อเป็นข้อยกเว้นกรณีดังกล่าวก็จะต้องใช้คลื่นความถี่และเครื่องวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์ในนามของกรมประชาสัมพันธ์ และกรมประชาสัมพันธ์ก็ต้องรับผิดชอบตามกฎหมายในการดำเนินการวิทยุชุมชนดังกล่าว ไปประกอบการพิจารณาทั้งนี้ให้เชิญผู้แทนกรมไปรษณีย์โทรเลขไปร่วมพิจารณาด้วย (มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 24 มิถุนายน 2546)

จากมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวทำให้เกิดความชัดเจนขึ้นในแง่ของการกำหนดกฎเกณฑ์ที่เป็นมาตรการชั่วคราวที่นำมาใช้ในการจัดการวิทยุชุมชนในเรื่องของการจัดตั้ง โดยให้เปลี่ยนจากสถานีวิทยุชุมชนเป็น “จตุรปฏิบัติการณ์เรียนรู้วิทยุชุมชน” และกำหนดหลักพึงประสงค์ทางเทคนิคไว้คือ เครื่องส่งวิทยุกระจายเสียงมีกำลังส่งไม่เกิน 30 วัตต์ ในระบบ F.M. เสาอากาศสูงไม่เกิน 30 เมตร รัศมีการออกอากาศไม่เกิน 15 กิโลเมตร ตามที่ร่างมาตรการและหลักเกณฑ์ชั่วคราวกำหนดไว้

อย่างไรก็ตามในการจัดการวิद्यุชุมชนมีข้อสังเกตว่ามติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวได้มอบอำนาจให้กรมประชาสัมพันธ์ไปดำเนินการโดยไม่มีการมีส่วนร่วมของประชาชน

สุภิญญา กลางณรงค์ (2547 :11) กล่าวว่า คณะรัฐมนตรีได้ผ่านมติ ครม. เกี่ยวกับวิद्यุชุมชน ที่กลุ่มเครือข่าย และยกอำนาจในการจัดการไปให้กับกรมประชาสัมพันธ์ โดยขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนอย่างสิ้นเชิง

จากร่างมาตรการและหลักการชั่วคราวที่กำหนดไว้ในมติคณะรัฐมนตรีทำให้กรมประชาสัมพันธ์ ได้มีการทำคู่มือการเข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมวิद्यุชุมชน และได้มีการออกประกาศเชิญชวนให้ผู้ดำเนินรายการวิद्यุชุมชนและผู้มีความประสงค์ที่จะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายของกรมประชาสัมพันธ์ โดยมีเงื่อนไขว่าผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องมีคณะกรรมการบริหารจัดการปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิद्यุชุมชน ตามกฎหมายวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พร้อมทั้งชำระค่าธรรมเนียมโครงการปีละ 1,000 บาท และเงินประกัน 5,000 บาท เพื่อป้องกันการผิดสัญญา ซึ่งในเงื่อนไขดังกล่าวทางกรมประชาสัมพันธ์จะอนุญาตให้หารายได้หรือให้มีโฆษณาได้ไม่เกิน 6 นาที เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการสถานีวิทยุชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ โดยเปิดให้ผู้สนใจเข้าร่วมโครงการของกรมประชาสัมพันธ์ดังกล่าวได้รับการคัดค้านจากหลายฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากนักวิชาการและองค์กรเอกชนที่ทำหน้าที่ด้านการปฏิรูปสื่อ

คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) และสถาบันพัฒนาสื่อภาคประชาชน เห็นว่าการกระทำของกรมประชาสัมพันธ์เป็นการดำเนินการที่อาจขัดเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญโดยที่ มาตรา 26 ในพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมระบุชัดเจนว่า“ภาคประชาชนนั้นต้องดำเนินการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะและไม่แสวงหาผลกำไรในทางธุรกิจ” การกระทำของกรมประชาสัมพันธ์แสดงความถึงตั้งใจในการทำลายกระบวนการเรียนรู้และการเตรียมความพร้อมเพื่อใช้สิทธิการร่วมเป็นเจ้าของและเป็นผู้ประกอบการสื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ของภาคประชาชน (แถลงการณ์เรียกร้องรัฐยุติการแทรกแซงและบิดเบือนกระบวนการเรียนรู้และเตรียมความพร้อมภาคประชาชนเพื่อใช้สิทธิในสื่อวิทยุกระจายเสียง 2547)

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2547) กล่าวว่า วิद्यุชุมชนตอนนี้กำลังยุ่งเหยิงมาก เพราะมีกลุ่มฉวยโอกาสแอบอ้างชื่อวิद्यุชุมชนเพื่อหาผลประโยชน์ทั้งกลุ่มการเมืองและกลุ่มทุน จึงเห็นด้วยกับการกำหนดแนวทางเพื่อจัดระเบียบ แต่ควรเป็นไปเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้มิใช่การพยายามเข้าไปครอบงำหรือควบคุม การที่กรมประชาสัมพันธ์กำหนดให้วิद्यุชุมชนมีโฆษณาได้ 6 นาที ขัดกับหลักการของกฎหมายและเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง ในมาตรา 26 ของ พ.ร.บ. องค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ฯ ระบุว่าภาคประชาชนต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะและไม่แสวงหา

กำไรในทางธุรกิจ การให้มีโฆษณา วิทยุชุมชนสามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องมีโฆษณา ส่วนการเก็บค่าธรรมเนียม 1,000 บาท เงินมัดจำ 5,000 บาท รวมถึงการที่ต้องส่งผังรายการล่วงหน้า การสอบใบผู้ประกาศนั้นเป็นการควบคุมไม่ใช่ส่งเสริมหรือเอื้ออำนวยให้การปฏิรูปสื่อเป็นจริง (นาทิตองวิทยุชุมชนแห่งตั้งทั่วประเทศแย่งโฆษณา 2547)

กนก มณีวงศ์ (2547) กล่าวว่า วิทยุชุมชนที่เกิดขึ้นจากการผ่านกระบวนการเรียนรู้และยึดตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญนั้นไม่จำเป็นต้องมีโฆษณาเพราะรายได้ที่จะเกิดขึ้นเพื่อนำไปเป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในสถานที่จะมาจากการระดมทุนและเป็นการร่วมมือของคนในชุมชนซึ่งค่าใช้จ่ายที่มีอยู่ก็ไม่สูงมากและทุกคนมาทำงานด้วยใจอาสาสมัครเพื่อใช้สิทธิในการสื่อสารถึงกัน (นาทิตองวิทยุชุมชนแห่งตั้งทั่วประเทศแย่งโฆษณา 2547)

วิเชียร คุตตวัส (2547) ให้ข้อสังเกตว่า เมื่อกรมประชาสัมพันธ์เปิดโครงการนี้ขึ้นได้ทำให้นักจัดรายการ นายทุนท้องถิ่น เห็นช่องทางในการทำธุรกิจจึงเข้าร่วมโครงการและได้จัดตั้งสถานีวิทยุขนาดเล็กขึ้นและอ้างว่าเป็นวิทยุชุมชน เพราะสามารถมีโฆษณาได้ 6 นาที ซึ่งสามารถแสวงหากำไรในทางธุรกิจได้ ซึ่งหลักการนี้ไม่อยู่ในหลักการของวิทยุชุมชน

วิทยุชุมชนไทยมาจากการเตรียมชุมชนของภาคประชาชนยึดหลักการคือ ไม่แสวงหากำไรทางธุรกิจ ซึ่งเหมือนกับวิทยุชุมชนทั่วโลก ลักษณะสำคัญของวิทยุชุมชนไทยข้อหนึ่งคือเป็นระบบอาสาสมัคร ไม่แสวงหากำไรทางธุรกิจ ถ้าหมุนหน้าปัดวิทยุไปเจอสถานีวิทยุที่ไม่คุ้นหูในรายการที่เต็มไปด้วยการขายสินค้าหรือบริการแล้วบอกตัวเองว่าเป็นวิทยุชุมชนนั้นเป็นสถานีวิทยุขนาดเล็ก ไม่ใช่วิทยุชุมชน (วิเชียร คุตตวัส 2548)

อย่างไรก็ตามการเปิดโครงการ “การเข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์” เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 ที่ระบุให้ผู้ประสงค์จะเข้าร่วมโครงการส่งแบบคำขอเข้าร่วมโครงการตั้งแต่ 1 พฤศจิกายนถึง 31 ธันวาคม พ.ศ. 2547 ได้ทำให้เกิดการเข้าร่วมโครงการมากมายจนมีสถานีวิทยุชุมชนเกิดขึ้น จาก 500 สถานี เป็น 2,500 สถานี (วิโรจน์ พูลสุข 2548)

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้หลายฝ่ายมีความวิตกว่าการเกิดของวิทยุชุมชนตามโครงการเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์จะไม่สอดคล้องกับหลักการของวิทยุชุมชนที่มีลักษณะสำคัญ (วิทยุอิสระขนาดเล็กไม่ได้สังกัดทุนใหญ่ จะมีที่ยืนตรงไหนหลังเกิด กสช. 2548) คือ

1. เป็นการเรียนรู้ของภาคประชาชน เพื่อใช้สิทธิในการสื่อสารและการใช้คลื่นความถี่ที่เป็นสมบัติสาธารณะ
2. มีความเป็นอิสระ ไม่สังกัดหน่วยงานใด ทั้งกลุ่มการเมืองและกลุ่มทุน

3. ไม่แสวงหากำไร รายได้มาจากการสนับสนุนจากกองทุนฯ ที่จะจัดตั้งขึ้นและจากการบริจาคหรือระดมทุนโดยไม่หวังผลตอบแทน

4. เป็นของชุมชน มิใช่ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง สมาชิกชุมชนทุกคนเข้าถึงได้ ร่วมใช้ได้ เป็นทั้งผู้ฟังและผู้พูดได้ พื้นที่กระจายเสียงจึงไม่กว้างไกลมาก

5. ผู้ทำงานเป็นอาสาสมัคร มิได้ประกอบอาชีพกิจการวิทยุเป็นอาชีพหลัก

เอื้อจิตร วิโรจน์ไทรรัตน์ (2548) อธิบายกระบวนการเรียนรู้วิทยุชุมชนของภาคประชาชน ไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้วิทยุชุมชนของภาคประชาชน ดำเนินการอย่างเป็นระบบและเปิดเผย ตั้งแต่ปี 2542 มีลักษณะสำคัญคือ พัฒนาความรู้ ความเข้าใจและทักษะในการสื่อสารผ่านคลื่นที่เป็นช่องทางการสื่อสารของภาคประชาชนหรือ วิทยุชุมชน โดยคำนึงถึงสิทธิและความมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่กระจายเสียงทั้งด้านการบริหาร การจัดการ การจัด การผลิต และการออกอากาศ รายการ ทั้งนี้ต้องสนองต่อหลักการวิทยุชุมชนที่เป็นหลักสากลคือ การเข้าถึงและใช้ได้โดยง่าย (Accessible) ความมีสิทธิเป็นเจ้าของ (Ownership) และความสามารถที่จะยืนหยัดอย่างยั่งยืนด้วยสำนึกร่วม ความรับผิดชอบร่วม และการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ๆ (Participation) หรือร่วมใช้ร่วมรับผิดชอบ ร่วมได้ประโยชน์ เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

สรุปได้ว่าสถานการณ์ของวิทยุชุมชนในประเทศไทย ยังคงต้องรอความชัดเจนในสิ่งที่จะทำให้รัฐเข้ามาดำเนินการสนับสนุนให้การสรรหาคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) ให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย และให้ กสช. มาทำหน้าที่การจัดสรรคลื่นให้กับประชาชน และกำกับดูแลและส่งเสริมให้ประชาชนได้รับสิทธิในการสื่อสารให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2540

ตอนที่ 2 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation)

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย โดยได้แบ่งสาระสำคัญดังนี้

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

คำว่า “การมีส่วนร่วม” (Participation) เป็นคำที่มีความหลากหลาย (Kaleidoscopic) มีผู้จำกัดความของ “การมีส่วนร่วม” (Participation) ไว้มากมาย โดยรูปแบบและวิธีการ ของการมีส่วนร่วม เปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุประสงค์ ความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ และช่วงเวลาที่แตกต่างกัน (White 1994 : 16)

กรรณิกา ชมดี (2524 : 11) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้าร่วมรับผิดชอบเพื่อ

ดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์การเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

จากรายงานการประชุมเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชน : นโยบายและกลวิธี” ที่จัดโดยศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกในสังคมในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ 2527 : 2)

ไวท์ (White 1994 : 16) กล่าวว่า “การมีส่วนร่วม” (Participation) เป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนและมีพลวัต สามารถสังเกตได้โดยคนที่เฝ้าดู แต่กำหนดรูปแบบโดยคนที่ถืออำนาจ แม้ว่า “การมีส่วนร่วม” (Participation) เป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนา แต่การขับเคลื่อนประชาชนระดับรากหญ้า (Grass Roots) ให้เข้ามามีส่วนร่วม (Participation) ในเรื่องต่างๆ กัน เป็นงานที่ไม่เล็กและไม่ง่าย

องค์การสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาไว้ว่า คือ การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในระดับต่างๆ (United Nation, อ้างถึงใน จิระวรรณ ตันกูรพันธ์ 2542 : 19) คือ

1. ในกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

2. ในการเข้าร่วมปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ
ปรัชญา เวสารัชช์ (2528, อ้างถึงใน รัชนก โสภพิศ 2542 : 57) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนต้องครอบคลุมในประเด็นต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่ครอบคลุมถึงการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่กระบวนการพัฒนาและเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนสะท้อนให้เห็นถึงการเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยความสมัครใจและเป็นประชาธิปไตยในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบายการวางแผน การดำเนินโครงการและการแบ่งสรรประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

3. การมีส่วนร่วมเป็นความเชื่อมโยงระหว่างส่วนที่ประชาชนลงแรงและทรัพยากร เพื่อการพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนลงแรงดังกล่าว

4. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจผิดแผกแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบาย และโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะทางเศรษฐกิจของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนจะทำให้สมาชิกของชุมชนหรือสังคมได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมและมีอิทธิพลในกระบวนการพัฒนา และในการแบ่งสรรผลของการพัฒนาอย่างเป็นธรรม ซึ่งหมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเท่าเทียมกันในประเด็นของ

1. การสนับสนุนกระบวนการพัฒนา
2. การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม
3. การตัดสินใจในรูปของการกำหนดเป้าหมาย การวางนโยบาย การวางแผน และการปฏิบัติตามแผน ทั้งในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์ (2540 : 12) ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ประชาชน ไม่ว่าปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันเข้ามามีส่วนรับผิดชอบในการดำเนินงานโดยร่วมมือกันคิด ร่วมมือปฏิบัติการ ร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์และร่วมในการติดตามและประเมินผล

ลักขณา เสถียรสวัสดิ์ (2545 : 20) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่คนทุกระดับ ตั้งแต่ประชาชน หมู่บ้าน ทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม องค์กร ในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งเจ้าหน้าที่องค์กรของภาครัฐและเอกชนในทุกระดับ ได้มีโอกาสเข้าร่วมในการปฏิบัติงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องในทุกกระบวนการและทุกขั้นตอนของการพัฒนาซึ่งอาจจะเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงผ่านองค์กรที่ประชาชนจัดตั้งหรือเข้ามามีส่วนร่วมทางอ้อมผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน

นรินทร์ชัย พัฒนพงษา (2547 : 4) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจ หรือเคยเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้น และการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงนั้นไม่ได้มีความหมายเพียงการดึงประชาชนเข้าร่วมโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนดรูปแบบเป้าหมายของงานและกำหนดให้มีการเข้าร่วมงานแต่จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบและมีบทบาทอย่างเต็มที่ทั้งในเรื่องของการค้นปัญหา การวางแผน การปฏิบัติ การควบคุมดูแล ตลอดจนการประเมินผลติดตามงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงต้องหมายถึง การมอบอำนาจอธิปไตยขั้นพื้นฐานคืนสู่ประชาชน การพยายาม

จัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ(พัชราภรณ์ สายรัตน์ 2548 : 26)

โลน่า โมสิกา (2550 : 16) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามา มีส่วนรับผิดชอบ ร่วมวางแผนแก้ปัญหา ซึ่งการมีส่วนร่วมดังกล่าวนี้ อาจเป็นการมีส่วนร่วมของ ประชาชนทุกคนหรือเป็นตัวแทนที่ได้รับการแต่งตั้ง เพื่อให้ชุมชนมีการขับเคลื่อนและเกิดการ พัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนได้มี ความเห็นพ้องต้องกันในการร่วมกันคิด วางแผน และร่วมแรงร่วมใจในการปฏิบัติกิจการใด ๆ ให้ สำเร็จลุล่วงตามที่ต้องการและเป็นการกระทำโดยอิสระ และด้วยความสมัครใจ

2. ลักษณะการมีส่วนร่วม

รูสโซ (Rousseau, อ้างถึงใน บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์ 2528) เขียนทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วน ร่วมแบบประชาธิปไตย (A Participation Theory of Democracy) ซึ่งได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วน ร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมต้องอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพในการตัดสินใจว่า จะเลือกในการมี ส่วนร่วมหรือไม่ ที่สำคัญคือ จะต้องไม่มีใครเป็นนายใคร
2. กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและความสามารถ พึ่งพาตนเองซึ่งจะทำให้เกิดความตระหนักรู้ในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของตนเอง การมีส่วนร่วมทางจิตวิทยา รูสโซ (Rousseau) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า “การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทำให้เกิดขึ้นได้ โดยการสร้างสถานการณ์ให้เกิดการมีส่วนร่วมในกลุ่ม บุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ”

การทำให้สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรมการตัดสินใจ (Decision Making) การเกิด ความรู้สึกผูกพันต่อกิจกรรมหรือเรื่องนั้น (Commitment) และมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Behavioral Component) จะทำให้บุคคล กลุ่ม ชุมชน เกิดความรู้สึกว่าตนเองได้ลงทุนให้ความคิดเห็นการ ตัดสินใจและอุทิศพลังงานทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งวิธีการแก้ปัญหานั้น ๆ ซึ่งมีผลทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติของตนเอง เทคนิคในการก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม เช่น การกระตุ้น (Motivation) ให้เกิดแรงจูงใจหรือการให้แรงเสริม (Reinforcement) (รัชนก โสภพิศ 2542 : 58)

ความคิดทางด้านจิตวิทยาสังคม วอร์ และวอลล์ (Warr and Wall, quoted in Chell 1985 : 1) กล่าวว่า “การมีส่วนร่วม” มักถูกให้คำจำกัดความในแง่ของแนวคิดคล้ายกับคำว่า “การเข้าไป เกี่ยวข้อง” และ “อิทธิพล”

วอลล์ และ ลิสเชอร์รอน (Wall and Lischeron, quoted in Chell 1985 : 1) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมไม่ใช่แนวคิดที่เป็นเอกภาพ แต่ประกอบไปด้วยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งอาจจะเป็นที่ปรากฏชัดเจนในกระบวนการตัดสินใจขององค์กรได้ในหลาย ๆ วิธี ปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการต่อความคิดของการมีส่วนร่วมคือ อิทธิพล การมีผลกระทบซึ่งกันและกัน และการแบ่งปันข้อมูล

อัพฮอฟ (Uphoff 1981, อ้างถึงใน อคิน รพีพัฒน์ 2527 : 101) ได้ลักษณะการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Implementation)
3. การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ (Benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

อคิน รพีพัฒน์ (2527 : 100-101) แบ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนออกเป็น 4 ลักษณะเช่นกัน คือ

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

เจมส์ คีค ปิ่นทอง (2526 : 10) ได้สรุปแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนไว้เป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528 : 3-5) รูปแบบการมีส่วนร่วม มี 4 รูปแบบ คือ

1. ร่วมแสดงความคิดเห็น ในรูปของการเขียน การพูด หรือ การสื่อความในรูปแบบอื่น เพื่อแสดงความคิดเห็นของตน การแสดงความคิดเห็นเช่นนี้อาจเกิดขึ้นในขั้นตอนใดของกิจกรรมการพัฒนาก็ได้

2. ร่วมสละทรัพยากรวัตถุ โดยการให้ยืมหรือให้เงิน วัสดุ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน การใช้ประโยชน์จากสถานที่และอุปกรณ์ต่าง ๆ

3. การร่วมสละแรงกายในกิจกรรมพัฒนานั้น ๆ

4. ร่วมสละเวลา เช่น ร่วมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เข้าร่วมประชุม (แม้จะไม่แสดงความคิดเห็นส่วนตัวก็ตาม)

ไวท์ (White 1994, อ้างถึงใน ปาริชาต สถาปิตานนท์และคณะ 2549 : 21) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสามารถแยกแยะได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation) ได้แก่การมีส่วนร่วมในลักษณะร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น การร่วมเป็นพันธมิตร การส่งตัวแทนเข้าไปร่วมใช้สิทธิในการตัดสินใจและการควบคุมการตัดสินใจโดยพลเมือง

2. การมีส่วนร่วมส่วนร่วมแบบเทียม (Pseudo Participation) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในลักษณะการจัดการแบบเบ็ดเสร็จโดยตรง การบำบัดรักษา การร่วมให้ข้อมูลข่าวสาร และร่วมให้คำปรึกษา

โคเฮน (Cohen 1996, อ้างถึงใน ปาริชาต สถาปิตานนท์และคณะ 2549 : 21) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมสามารถอธิบายได้ 4 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในเชิงการกระทำ เกี่ยวข้องกับการที่บุคคลฝ่ายต่าง ๆ ในชุมชนได้อุทิศแรงกายในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย

2. การมีส่วนร่วมในเชิงเงินตรา กล่าวคือการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ชุมชนได้อุทิศเงินในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

3. การมีส่วนร่วมในเชิงความรับผิดชอบเกี่ยวข้องกับการ “กระจายภารกิจและความรับผิดชอบ” โดยผู้ประสานงานหลักมักดำเนินการแบ่งสรรภารกิจ/หน้าที่ให้คนกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความสำคัญในพื้นที่

4. การมีส่วนร่วมในเชิงการตัดสินใจ เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงอำนาจในการตัดสินใจ ซึ่งนั่นหมายถึง การสร้างความภาคภูมิใจให้กับสมาชิกในชุมชนผ่านการออกแบบกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

ซิงกฮาล์ (Singhal 2001, อ้างถึงใน ปาริชาต สถาปิตานนท์และคณะ 2549 : 22) ได้ใช้ตัวอักษรย่อ C ในการอธิบายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเขาเรียกว่า หลักการ “6 Cs” ซึ่งประกอบด้วย

1. การร่วมมือ (Co-operation) หรือ การทำงานบนความร่วมมือของคนในท้องถิ่น (Working on Local People) หลักการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการคัดเลือกตัวแทน ซึ่งบุคคลดังกล่าวมักไม่ใช่บุคคลที่สามารถให้ข้อมูลที่สำคัญได้เป็นอย่างดี หรือเป็นบุคคลที่มีอำนาจในชุมชน

2. การยินยอม (Compliance) หรือ การทำงานเพื่อคนในท้องถิ่น (Working for the Local People) หลักการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการมอบหมายภารกิจ/หน้าที่ พร้อม ๆ กับการเสนอสิ่งกระตุ้น

เข้าใจต่าง ๆ อย่างไรก็ตามบุคคลภายนอกทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดวาระสำคัญและทิศทางการดำเนินกระบวนการต่าง ๆ

3. การให้คำปรึกษา (Consultation) หรือ การทำงานเพื่อคนในท้องถิ่นและกับบุคคลในท้องถิ่น (Working for the Local People and with Local People) หลักการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการสอบถามความคิดเห็นต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตามบุคคลภายนอกยังคงทำหน้าที่วิเคราะห์ข้อมูลและมีอำนาจในการตัดสินใจลงมือกระทำกิจกรรมต่าง ๆ

4. การให้ความร่วมมือ (Cooperation) หรือ การทำงานกับคนในท้องถิ่น (Working with the Local People) แนวทางดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการที่สมาชิกในชุมชนและบุคคลภายนอกทำงานร่วมกันเพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสม โดยในกรณีนี้บุคคลภายนอกมีบทบาทหน้าที่เฉพาะด้านการสนับสนุนข้อมูลเกี่ยวกับทิศทางต่าง ๆ ในการดำเนินการ ขณะที่บุคคลในท้องถิ่นเป็นผู้ตัดสินใจดำเนินงาน

5. การเรียนรู้ร่วมกัน (Co-learning) หรือ การทำงานกับบุคคลในท้องถิ่นและโดยบุคคลในท้องถิ่น (Working with Local People and by the Local People) แนวทางดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการที่สมาชิกในชุมชนและบุคคลภายนอกแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจต่าง ๆ ร่วมกันและทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อช่วยกันกำหนดแผนการดำเนินกิจกรรมโดยบุคคลภายนอกทำหน้าที่สนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชน

6. การลงมือกระทำร่วมกัน (Collective Action) หรือ การทำงานโดยบุคคลในท้องถิ่น (By the Local People) เกี่ยวข้องกับการที่สมาชิกท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดวาระของตน และขับเคลื่อนวาระดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติโดยปราศจากความคิดริเริ่มจากบุคคลภายนอกหรือการสนับสนุนกระบวนการโดยบุคคลภายนอก

สรุปได้ว่าลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถจำแนกได้เป็นรูปแบบต่าง ๆ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น
2. การมีส่วนร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ เสียสละเวลา
3. การมีส่วนร่วมในการร่วมเสียสละทรัพย์สิน
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข

การมีส่วนร่วมของประชาชนดังที่ได้กล่าวมา เป็นการทำให้คนในสังคมได้มีการร่วมมือกันทั้งในด้านการค้นหาความต้องการร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมแรงร่วมใจ ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมปรับปรุงแก้ไข ซึ่งการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนนี้ ถือว่าเป็นการที่คนในสังคมได้ร่วมกันสร้างสังคม

แห่งการมีส่วนร่วม (Participative Society) ให้เกิดขึ้น บอร์ดเนฟ (Bordenave 1994 : 38-39) ได้กล่าวถึงสังคมแห่งการมีส่วนร่วมไว้ว่าสามารถเห็นได้โดยมีตัวชี้วัด คือ

1. เป็นสังคม ที่ตอบสนองความต้องการอย่างชัดเจน (Obvious) ของคนในสังคม และจำเป็นต้องสนองความต้องการอย่างไม่ชัดเจน (Non-obvious) ในเรื่องความรัก ความตระหนักรู้ การแสดงออก การสร้างสรรค์ การแบ่งปัน การมีส่วนร่วม และเสรีภาพ สิ่งเหล่านี้แสดงถึงความเป็นมนุษย์ ความเคารพในตัวเองและผู้อื่น
2. เป็นสังคมที่เคลื่อนไหวอยู่ตลอด (Dynamic) ไม่เพียงแต่รัฐดำเนินการเพื่อความผาสุกของประชาชน ในลักษณะสังคมนิยมเท่านั้น แต่หมายถึง สังคมที่ถูกสร้างให้อยู่เป็นกลุ่มอย่างถาวรเพื่อทุกคน เป็นของทุกคน ซึ่งต้องการให้คนแต่ละคนได้เป็นส่วนหนึ่ง มีส่วน และเข้าร่วม
3. เป็นสังคมที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมไม่ใช่แค่ในเรื่องการผลิตสินค้าและบริการ ในทั้งแง่ของวัตถุและวัฒนธรรม แต่ยังต้องรวมถึงเรื่องของกระบวนการการวางแผนและการบริหารจัดการ ทั้งหมดในการกระจายสินค้า การบริโภคของสินค้าและบริการ ในที่นี้หมายถึง การบริหารจัดการเศรษฐกิจด้วยตัวเอง (Self-management Economy)
4. เป็นสังคมที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมโดยตรงในการบริหารจัดการด้านการเมืองในทุกระดับ ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับภาค และระดับประเทศ ต้องเป็นประชาธิปไตยที่ไม่ต้องเป็นทางการ แต่มีความเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกันมากกว่า โดยที่ประชาชนไม่ต้องโอนความรับผิดชอบในการตัดสินใจของพวกเขาไปที่นักการเมืองอาชีพ

นอกจากนี้เขายังได้กล่าวถึงเครื่องมือในการสร้างสังคมแห่งการมีส่วนร่วม 3 ชนิด (The Three Tools) ว่าประกอบไปด้วยองค์กรเศรษฐกิจ (The Economic Organization) บทบาทของการศึกษา (The Role of Education) และ หน้าที่ของการสื่อสาร (The Function of Communication) (Bordenave 1994 : 41-45) ดังนี้

1. บริหารจัดการเศรษฐกิจด้วยตนเอง (A Self-management Economy) หมายถึง การเข้าไปเป็นเจ้าของกิจการและบริหารจัดการโดยประชาชนที่อยู่ในสังคมนั้น ไม่ใช่โดยภาครัฐ หรือนายทุน หรือ บริษัท
2. การศึกษาเพื่อสร้างสังคมแห่งการมีส่วนร่วม (Educating for a Participative Society) สังคมที่มีส่วนร่วมต้องเริ่มต้นจากครอบครัวตั้งแต่เด็กเพิ่งเกิด ดังนั้น การสื่อสารในครอบครัวเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง และโรงเรียนต้องเตรียมนักเรียนของตัวเองสำหรับสังคมที่มีส่วนร่วม ซึ่งต้องมีเงื่อนไขอย่างน้อย 3 ข้อคือ 1) เป็นโรงเรียนที่มีส่วนร่วมในเรื่องการบริหารภายในโรงเรียนโดยกำหนดความรับผิดชอบให้นักเรียน 2) มีส่วนร่วมในสภาพแวดล้อมในสังคมของชุมชนรอบ ๆ โรงเรียน และ 3) นำแบบแผนการมีส่วนร่วมมาใช้ในห้องเรียน

3. หน้าที่ใหม่ของการสื่อสาร (New Functions of Communication) เพื่อที่จะสร้างสังคมที่มีส่วนร่วมโดยการสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรกับการพัฒนาของคนทุกช่วงเวลา การสื่อสารจะต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่ลักษณะของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ซึ่งการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมสามารถให้คำนิยามได้ว่า เป็นชนิดของการสื่อสารซึ่งคู่สนทนาสามารถมีอิสระและมีความเท่าเทียมกันที่จะเข้าถึงวิธีการที่จะแสดงออกในเรื่องความคิด ความรู้สึก และประสบการณ์ของกันและกัน

ปัจจัยพื้นฐานอันหนึ่งในการมีส่วนร่วมคือการแสดงออกของบุคคล สื่อ ในฐานะที่เป็นส่วนที่ขยายควรจะเป็นช่องทางที่เป็นกลางสำหรับประชาชนที่จะแสดงออกถึงความคิดและความรู้สึกของพวกเขา ประชาชนไม่จำเป็นต้องเป็นมืออาชีพทางการสื่อสาร แต่เสียงที่ออกไปต้องเป็นเสียงที่แท้จริงของประชาชน (Voice of People)

ตอนที่ 3 แนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication)

แนวคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และการเข้าถึงสื่อ (Accessibility) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งที่สำคัญของการสื่อสารชุมชน และงานวิจัยนี้ได้ใช้แนวคิดนี้มาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย

ความหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication)

การมีส่วนร่วม (Participatory Approach) ตามนิยามขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization) และองค์การยูนิเซฟ (UNICEF) หมายถึง การที่ประชาชนสามารถแสดงออกถึงความต้องการของตน การจัดอันดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้น โดยเน้นการให้อำนาจตัดสินใจแก่ประชาชน (ภริตพร สุขโกศล 2547: 17)

นักวิชาการด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาได้อธิบายในเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในมิติต่าง ๆ ดังนี้

แอสครอฟท์ (Ascroft 1987, อ้างถึงใน ปาริชาติ สถาปิตานนท์ 2549 : 28) ได้ให้นิยามเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมโดยคำนึงถึงกระบวนการในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม โดยมองว่าการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ซึ่งมีความตั้งใจ และมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาหนึ่ง ได้ก้าวเข้ามามีบทบาทในกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้และการสร้างความเข้าใจร่วมกัน

แนร์ และ ไวท์ (Nair and White 1993, อ้างถึงใน ปาริชาต สถาปิตานนท์ 2549 : 28) อธิบายว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เป็นการออกแบบกระบวนการสื่อสาร โดยมุ่งเน้นให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถสื่อสารกันได้ ในลักษณะของ “การปรึกษาหารือ” (Dialogue) ร่วมกัน การกระทำดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงภาพของ “การมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง” ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมยังเกี่ยวข้องกับการร่วมกันระบุนความจำเป็นและสภาพปัญหาในการพัฒนา การร่วมกันคิดเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและการตัดสินใจต่าง ๆ ในเรื่อง ที่จำเป็นต่อการพัฒนาตลอดจนการลงมือปฏิบัติการพัฒนาภายใต้สถานการณ์ของความร่วมมือกัน

ไวท์ (White 1994 : 15-31, อ้างถึงใน ภริตพร สุขโกศล 2547 : 18) ให้ความเห็นว่า หัวใจสำคัญของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication Process) คือ กระบวนการร่วมกันคิด ร่วมรับฟัง และเคารพในความคิดของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน ร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคม แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ตลอดจนกระบวนการร่วมกันค้นหาแนวทางและตัดสินใจร่วมกันโดยอาศัยพื้นฐานของข้อมูลที่สมบูรณ์ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคมจะนำไปสู่การเกิดสำนึกเชิงสาธารณะ ร่วมกัน (Public Conscientization) และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (Learning Process) ระหว่างสมาชิกในสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เหมาะสม และเป็นที่เห็นพ้องต้องกันของสมาชิกในสังคม

เจคอบสัน (Jacobson 1994, อ้างถึงใน ปาริชาต สถาปิตานนท์ 2549 : 29) กล่าวว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการเข้าร่วม (Involvement) ของประชาชนในโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นมีพื้นฐานเกี่ยวข้องกับการสื่อสารระหว่างบุคคล หรือ การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน หรือการสื่อสารผ่านสื่อประเพณีก็ตาม โดยมีความไว้วางใจกัน (Trust) เป็นฐานสำคัญที่อยู่เบื้องหลังกระบวนการสื่อสารและการพัฒนาต่าง ๆ

เจคอบสัน และ โคลลูรี (Jacobson and Kolluri 1999, อ้างถึงใน ปาริชาต สถาปิตานนท์ 2549 : 29) กล่าวว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นการสื่อสารของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องในเรื่องการพัฒนา และการสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นกับบุคคลภายนอกไม่ว่าจะเป็นผู้เชี่ยวชาญ นักปฏิบัติการ หรือนักวิชาการ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นการสื่อสารซึ่งไม่เน้นการสื่อสารในรูปแบบการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร แต่เป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการสื่อสารในรูปของการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ซิงกอล (Singhal 2001, อ้างถึงใน ปาริชาต สถาปิตานนท์ 2549 : 29) ได้พยายามอธิบายภาพเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจากมุมมองเชิงระบบ โดยกล่าวว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการหารือกันระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล และสถาบันในเชิงที่มีพลวัต มี

ปฏิสัมพันธ์ และเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่สามารถทำให้ประชาชนทั้งในระดับบุคคลและกลุ่มบุคคลสามารถตระหนักได้ถึงศักยภาพที่เต็มเปี่ยมของพวกเขาและความผูกพันกับสรรพสิ่งสาธารณะ

องค์การระหว่างประเทศ อาทิ ยูเนสโก ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการ “สื่อ” ประเภทต่าง ๆ ยูเนสโก ชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับภารกิจสำคัญ 3 ประการ กล่าวคือ ประการแรกได้แก่ การเข้าถึงสื่อประเภทต่าง ๆ ประการที่สองได้แก่ การมีส่วนร่วมในระบบการสื่อสาร และประการสุดท้ายได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจระดับต่าง ๆ นับตั้งแต่ในช่วงของการริเริ่มโครงการ การวางแผน

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่าการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) หมายถึง การที่ประชาชนได้มีโอกาสในการเข้าถึงสื่อได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินงานของสื่อนั้นเพื่อสื่อสารไปสู่ชุมชน โดยกระบวนการทั้งหมดเกิดจากอำนาจการตัดสินใจที่เป็นอิสระตามวิถีทางกระบวนการประชาธิปไตย

เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

หากกล่าวเฉพาะในระดับของชุมชนแล้ว เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมน่าจะมีดังต่อไปนี้ (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ 2543 : 54-55)

1. เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง เช่น การนำเอาภูมิปัญญาของชาวบ้านมาเผยแพร่ในวงกว้าง
2. เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมและเพื่อให้เห็นคุณค่าความคิดและความเชื่อของเขา ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการนำเอาแนวคิดเรื่อง เศรษฐกิจแบบพอเพียงมาเผยแพร่ในวงกว้าง และคนทั่วไปให้การยอมรับผ่านการแสดงทัศนะผ่านสื่อ (เป็น Feedback) ก็จะทำให้ชุมชนมีความมั่นใจในคุณค่าของตนเอง
3. เพื่อพิสูจน์ความเชื่อของชุมชนที่เคยคิดว่าตนเองไม่สามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ซับซ้อนได้ การเข้าร่วมฝึกฝนอบรมการผลิตสื่อจะพิสูจน์ให้ชาวบ้านเห็นว่าพวกเขาสามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้หากมีโอกาส
4. เพื่อสร้างทักษะในการสร้างสื่อให้กับชุมชนเพื่อเป็นช่องทางที่ชุมชนจะส่งข่าวสารออกไปจากจุดยืน มุมมองและทัศนะของตนเอง
5. เพื่อให้ชุมชนได้แสดงความรู้สึก ปัญหา วิธีการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนะของชุมชน

6. ผลจากการสื่อสารของชุมชนที่อาจจะเกิดจากการริเริ่มของบางส่วนเดี่ยวของชุมชน หรือจากชุมชนใดชุมชนหนึ่งจะช่วยกระตุ้นความมีสติและความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชนหรือชุมชนอื่น ๆ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เราต้องยอมรับว่า ผลจากการใช้กระบวนการทัศน์การพัฒนาแบบบนลงล่างนั้น ไม่เพียงแต่จะไม่ได้ผลตามที่คาดหวังเอาไว้เท่านั้น หากทว่ายังทิ้งร่องรอยแห่งความสูญเสียในเชิงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเอาไว้ด้วย กล่าวคือ ชาวบ้านจะเกิดวัฒนธรรมแห่งการพึ่งพา การรอคอยความสามารถของตนเอง

7. เนื่องจากเนื้อหาของการสื่อสารชุมชนนั้น จะเน้นเรื่องราวที่มีสาระประโยชน์ต่อชีวิตของชุมชนเอง ดังนั้นสื่อประเภทนี้จึงช่วยเพิ่มสัดส่วนของการสร้างสื่อที่มีสาระให้แก่ชุมชนให้มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นเพื่อถ่วงดุลย์กับการสื่อสารที่มุ่งเน้นแต่ความบันเทิงและการหลีกหนีปัญหา (Escapist) ที่สื่อจากภายนอกอัดฉีดเข้าไปในชุมชน

จุมพล รอดคำดี (2542 : 23) ยังได้ระบุว่า วิธีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม มุ่งเน้นที่สถานะแวดล้อมผู้รับสารมากกว่าตัวผู้ส่งสาร หรือการแสดงผลการสื่อสาร สิ่งสำคัญคือเน้นให้เห็นถึงการแสวงหาวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสารมากกว่าวิธีการสื่อสารเพียงเพื่อถ่ายทอดข่าวสารเท่านั้น สรุปแนวคิดของวิทยุชุมชนจะมีหลักการดังนี้

1. ต้องเกิดจากความต้องการของชุมชน โดยถือหลักว่าคนส่วนใหญ่แสดงความคิด ความต้องการร่วมกัน
2. วิทยุชุมชนต้องได้รับการยอมรับของกลุ่มต่างๆในชุมชน
3. วิทยุชุมชนย่อมไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชน
4. วิทยุชุมชนต้องยึดแนวทางเสนอรายการและข่าวสารของชุมชนเป็นหลักภายใต้แนวคิดความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ในท้องถิ่นเป็นหัวใจของการนำเสนอข่าวสารและรายการ

5. วิทยุชุมชน จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนร่วมคิด ร่วมวางแผนร่วมจัดรายการและสามารถเข้าไปบริหารจัดการหรือเป็นผู้ปฏิบัติในสถานีได้ ยูเนสโก (UNESCO) ได้เน้นว่า “วิทยุแบบมีส่วนร่วม หมายถึง สถานีวิทยุที่มีการจัดการด้วยตนเอง โดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานีวิทยุ” (Participatory Radio Means a Radio Station That Self-managed by Those Participating in It.) นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงใดๆในสื่อวิทยุชุมชนให้เป็นไปตามแนวคิดและความต้องการของประชาชนในชุมชน โดยยึดหลักกระบวนการทางประชาธิปไตย

6. วิทยุชุมชน เป็นสถานีวิทยุที่มีรัศมีการออกอากาศครอบคลุมเฉพาะพื้นที่เท่านั้น
7. วิทยุชุมชนเป็นสื่อมวลชนตามแนวคิดประชาธิปไตย (Democratic Media) เพื่อประชาชน โดยประชาชน ของประชาชน

ระดับการมีส่วนร่วม

กาญจนา แก้วเทพและคณะ (2543 : 57-61) กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมในการสื่อสารของชุมชนนั้นกระทำได้หลายระดับ และได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ 3 ระดับ โดยเรียงลำดับจากน้อยที่สุดไปหามากที่สุดดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร (Audience/Receiver/Users) เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับต่ำที่สุด กล่าวคือ ในกระบวนการสื่อสารตั้งแต่ต้นยังอยู่ในการกำหนดของผู้ส่งสาร ไม่ว่าจะเป็นการเลือกประเด็นเนื้อหา การเลือกวิธีการนำเสนอไปจนกระทั่งการเลือกช่องทางสื่อที่จะเผยแพร่และผู้รับสารก็ยังคงมีฐานะเป็นเพียงผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียว

2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมแสดง (Sender/Producer/Performance) เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับสูงขึ้นมาและจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขใหม่ ๆ เพิ่มเติมหรือต้องมีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเก่า ๆ ที่มีอยู่ การเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตหรือผู้ร่วมผลิตนั้นยังแบ่งออกเป็นหลายขั้นตอนตามหลักแนวคิดของการผลิตสื่อ คือ

2.1 ขั้นก่อนการผลิต (Pre-production Stage) อันได้แก่ขั้นตอนการเตรียมการก่อนการผลิตสื่อ กิจกรรมในขั้นตอนนี้จะประกอบด้วย การเลือกประเด็นหัวข้อ การเลือกแง่มุมที่จะนำเสนอ การรวบรวมข้อเท็จจริงที่จะนำมาใช้เป็นวัตถุดิบ การเขียนบทแบบต่าง ๆ การคัดเลือกนักแสดงและตัวแสดง ฯลฯ

2.2 ขั้นการผลิต (Production) ได้แก่ขั้นตอนของการลงมือผลิต เช่น การเข้าห้องจัดรายการในกรณีของวิทยุ การลงมือถ่ายทำในกรณีของโทรทัศน์/ภาพยนตร์ ฯลฯ

2.3 ขั้นหลังการผลิต (Post-production Stage) ได้แก่ขั้นตอนหลังการถ่ายทำเสร็จแล้วก็ต้องมีการตัดต่อ การอัดเสียงประกอบ การเพิ่มเติมด้านเทคนิคต่าง ๆ ฯลฯ

3. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผน และกำหนดนโยบาย (Policy Maker/Planner) ถือว่าเป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วม ยิ่งระดับของการมีส่วนร่วมสูงมากขึ้นเท่าใด สัดส่วนของชุมชนที่จะมามีส่วนร่วมได้ก็จะเล็กลง กล่าวคือ ในระดับของผู้รับสาร คนในชุมชนทุกคนสามารถมีส่วนร่วมได้ แต่เมื่อขึ้นมาถึงขั้นการผลิตก็อาจจะมีคนบางกลุ่มในชุมชนเท่านั้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมจนกระทั่งถึงขั้นตอนสุดท้ายคือ ระดับวางแผนและนโยบายนี้ ก็จะมีตัวแทนบางคนเท่านั้นที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมในระดับนี้ ตัวอย่างที่กำลังจะเกิดขึ้นในสังคมไทย คือ การทำวิทยุชุมชนที่ในโครงสร้างของการดำเนินงานจะมีตัวแทนชาวบ้านเข้าไปอยู่ในทุกขั้นตอน คือ ทั้งระดับคณะกรรมการบริหารวิทยุ ทั้งระดับการผลิต กล่าวคือเป็นการรับผิดชอบร่วมกัน ชุมชนเองก็ต้องรับผิดชอบการดำเนินงานของสื่อ ซึ่งรวมถึงด้านงบประมาณ อุปกรณ์ บุคลากร ฯลฯ ส่วนสื่อนั้นก็ต้องตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน

นอกจากนี้กาญจนา แก้วเทพ (2548 : 62) ได้จัดแบ่งระดับของกลุ่มคนของการมีส่วนร่วมเพื่อไว้ดังนี้

1. การสร้างการมีส่วนร่วมภายในกลุ่มตัวแทนที่เข้ามารับผิดชอบงานวิद्यุชุมชน เช่น คณะกรรมการชุดต่าง ๆ
2. การสร้างการมีส่วนร่วมในระดับชุมชนอย่างน้อยต้องให้สมาชิกในชุมชนรับรู้การเกิดขึ้น การดำเนินงานของวิद्यุชุมชน รวมทั้งวิद्यุชุมชนต้องแสวงหารูปแบบที่จะเข้าไปเป็นส่วนเสี้ยวหนึ่งของชุมชน ในระดับนี้ต้องมีหลักประกันว่าตัวแทนของคนทุกกลุ่มในชุมชนจะมี “ที่ทาง” ในวิद्यุชุมชน
3. สร้างการมีส่วนร่วมกับผู้ปกครองทั้งในระดับจังหวัดและท้องถิ่น เพื่อระดมความร่วมมือและช่วยเหลือจากปฏิบัติการวิद्यุชุมชน

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยทำการศึกษาประเด็นของการมีส่วนร่วม โดยนำแนวคิดระดับการมีส่วนร่วมของกาญจนา แก้วเทพและคณะ มาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามในการวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน และนำแนวคิดการสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ มาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อหาคำตอบในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จิระวรรณ ตันกูรานนท์ (2542) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมและบทบาทผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการวิद्यุชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วม บทบาท รวมทั้งปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไขปัญหามการจัดการวิद्यุชุมชน จ.แม่ฮ่องสอนของผู้นำชาวไทยภูเขา ผลการวิจัยพบว่าผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขามีความสนใจที่จะมีส่วนร่วมในการจัดการวิद्यุชุมชนแม้ว่าจะยังไม่มี ความเข้าใจในรายละเอียดของการดำเนินการที่ชัดเจนโดยมีแนวคิดที่จะมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การส่งข่าวประชาสัมพันธ์ในรายการ การเป็นผู้ดำเนินรายการ การร่วมเป็นคณะกรรมการบริหาร การร่วมเป็นคณะกรรมการผลิตรายการ จนถึงการจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงของชุมชนเองจากการศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการวิद्यุชุมชน จ.แม่ฮ่องสอน พบว่า ผู้นำชุมชนทุกคนมีบทบาทอย่างมาก ทั้งในด้านการให้ความรู้และการระดมความคิดเห็นจากสมาชิกชุมชนรวมทั้งการวางแผนจัดการวิद्यุชุมชน

ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการจัดการวิद्यุชุมชนนั้น ผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาแสดงความเห็นตรงกันว่า ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการจัดการเป็นปัญหาอันดับหนึ่ง ตามด้วยปัญหากฎหมาย ปัญหาความมั่นคงปลอดภัย และปัญหาความรู้ความชำนาญ ซึ่งได้เสนอแนวทางแก้ไขว่า ในเรื่อง

ค่าใช้จ่ายนั้นอาจต้องให้ส่วนราชการให้การสนับสนุน ส่วนปัญหากฎหมายนั้นเป็นเรื่องที่สามารถทำการศึกษาเพิ่มเติมได้ เช่นเดียวกับปัญหาความรู้ความชำนาญ ส่วนปัญหาความมั่นคงปลอดภัยนั้นเป็นปัญหาด้านชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดน ดังนั้นในการจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนต้องพิจารณาพื้นที่ที่ไม่ห่างไกลมากเกินไป

ทิวาพร แสนเมืองชิน (2543) ศึกษาเรื่อง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนโดยผ่านรายการวิทยุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและโครงสร้างการดำเนินงานโครงการวิทยุชุมชน การเข้าถึงสื่อวิทยุชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนและการบริหารจัดการด้วยตนเองของประชาชนในการดำเนินงานรายการวิทยุชุมชนของคนโคราช ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดของรายการวิทยุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมาเกิดจากนโยบายกรมประชาสัมพันธ์ที่ให้สถานีวิทยุในท้องถิ่นดำเนินโครงการนำร่องรายการวิทยุชุมชน เพื่อตอบสนองนโยบายรัฐ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และนโยบายรัฐบาลในส่วนของโครงสร้างการดำเนินงาน มีคณะกรรมการวิทยุชุมชน 2 ชุด เป็นผู้รับผิดชอบ โดยการกระตุ้นและสนับสนุนของเจ้าหน้าที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษาพบว่า การมีคณะกรรมการ 2 ชุด มีปัญหาในการทำงานอย่างมาก การมีคณะกรรมการวิทยุชุมชนเพียงชุดเดียวน่าจะดีกว่า และมาจากการสรรหาของประชาชนโดยตรง เพื่อความมีอิสระและประชาชนยอมรับให้เป็นตัวแทนที่แท้จริง การดำเนินงานวิทยุชุมชนพบว่า ประชาชนเข้าถึงสื่อในลักษณะติดตามรับฟังด้วยเห็นประโยชน์ของรายการต่อการดำเนินชีวิต การแจ้งข่าวสาร การแสดงความคิดเห็นและร้องทุกข์ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตรายการและวางแผน ส่วนการบริหารจัดการด้วยตนเองของประชาชนในการดำเนินงานรายการวิทยุชุมชนยังไม่สามารถทำได้

ประภากร คลกิจ (2544) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์การจัดรายการวิทยุชุมชน “สร้างสรรค์จันทบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างการดำเนินงาน กระบวนการทำงาน และปัจจัยที่นำไปสู่การยุติการดำเนินงานรายการสร้างสรรค์จันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า รายการสร้างสรรค์จันทบุรีเป็นรายการที่อยู่ภายใต้โครงสร้างของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี โครงสร้างการดำเนินงานของรายการสร้างสรรค์จันทบุรีจำแนกได้ 3 ระยะคือ ระยะทดลองดำเนินงานรายการโดย 3 ส่วน คือ คณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่เป็นตัวแทนชาวบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้นำแบบทางการและผู้ทดลองจัดรายการคณะกรรมการที่ปรึกษา และงานช่างเทคนิคของสถานี ระยะดำเนินงานจริงช่วงแรกมีตัวแทนภาครัฐเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารฯ และคณะกรรมการที่ปรึกษา และงานรายการของสถานีเข้าร่วมดำเนินงานรายการเพิ่มจากระยะทดลอง ส่วนระยะดำเนินงานจริงช่วงสุดท้ายนั้นดำเนินรายการโดยตัวแทนภาครัฐ 2 คน และ

งานช่างเทคนิคของสถานีนี้นั้นปัจจัยที่นำไปสู่การยุติมี 3 ปัจจัยคือ 1) ปัจจัยด้านนโยบายสถานี คือ การที่สถานีไม่ได้สนับสนุนการดำเนินงานอย่างแท้จริง 2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ อันได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล คือ การขาดความรู้สึกรักในการเป็นเจ้าของรายการ การขาดความรู้และทักษะด้าน วิทยุกระจายเสียง และการขาดพี่เลี้ยง และปัจจัยด้านงบประมาณที่ขาดแคลนงบประมาณสนับสนุน และ 3) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม คือ การขาดการรวมกลุ่มของคณะกรรมการบริหารฯ และการไม่สนับสนุนและกระจายโอกาสให้ประชาชนกลุ่มอื่น ๆ มีส่วนร่วม

สถาปนา จุณณวัตร, ร้อยตำรวจโท (2544) ได้ศึกษาเรื่อง แรงจูงใจทางสังคมและจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมในกิจกรรมของสมาชิกสถานีวิทยุชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา แรงจูงใจทางสังคมและจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมในกิจกรรมของสมาชิกสถานีวิทยุชุมชน และโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มสมาชิกสถานีวิทยุชุมชน ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจทางสังคมและจิตวิทยาด้านการตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันในสังคม การตอบสนองความต้องการความมั่นคงปลอดภัยทางสังคม และการตอบสนองความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมในกิจกรรมของสมาชิกสถานีวิทยุชุมชนอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ส่วนแรงจูงใจด้านการตอบสนองความต้องการได้รับการยกย่องมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมในกิจกรรมของสมาชิกสถานีวิทยุชุมชนอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ กลุ่มสมาชิกวิทยุชุมชนเกิดขึ้นโดยมีสถานีวิทยุชุมชนเป็นศูนย์กลางมีการร่วมกิจกรรมในรายการวิทยุมากกว่ากิจกรรมภายนอกรายการ ความสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกจะเกิดขึ้นบ่อยแต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีความแนบแน่นและผูกพันเหมือนเป็นญาติพี่น้องมีการแสดงน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการตัดสินใจร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับระดับความพึงพอใจของสมาชิกแต่ละคน

สิทธิพร ศิริกานต์ (2544) ศึกษาเรื่อง รูปแบบสถานีวิทยุกระจายเสียงภาคประชาชนที่พึงประสงค์สำหรับประเทศไทย ภายหลังการปฏิรูประบบวิทยุกระจายเสียง ตามเจตนารมณ์มาตรา 40 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงแนวคิดและปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจการสถานีวิทยุกระจายเสียงภาคประชาชน เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาอุปสรรคของภาคประชาชนในการดำเนินกิจการสถานีวิทยุกระจายเสียง และเพื่อศึกษารูปแบบในการดำเนินกิจการวิทยุกระจายเสียงที่พึงประสงค์สำหรับประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังจากประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ทำให้หลายประเทศได้มีการปฏิรูประบบสื่อสารเพื่อตอบสนองสิทธิทางด้านการสื่อสารของประชาชน และประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการสื่อสารมากยิ่งขึ้น แนวคิดในเรื่องกิจการสถานีวิทยุกระจายเสียงภาคประชาชนได้เริ่มต้นและมีการดำเนินกิจการสถานีวิทยุกระจายเสียงภาคประชาชนในรูปแบบวิทยุชุมชนในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกทั้งประเทศในแถบยุโรป สหรัฐอเมริกา อเมริกาใต้ ออสเตรเลีย และโครงการ

ทดลองวิทยุชุมชนของบางประเทศในเอเชีย การดำเนินกิจการสถานีจะมีแนวคิดหลักการเบื้องต้นที่เหมือนกัน คือ ประชาชนเป็นเจ้าของและสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกระดับ ทั้งการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การกำหนดกรอบนโยบาย มีส่วนร่วมในการผลิตรายการและการดำเนินกิจการของสถานีมีวัตถุประสงค์หลักในการบริการเพื่อประโยชน์สาธารณะ และสำหรับในประเทศไทยได้มีโครงการนำร่องหรือการทดลองวิทยุชุมชนทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ กรมประชาสัมพันธ์ องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย และจากองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการปฏิรูปกิจการสื่อสารของชาติตามเจตนารมณ์มาตรา 40 แนวคิดหลักในการดำเนินกิจการสถานีวิทยุกระจายเสียงภาคประชาชนที่พึงประสงค์สำหรับประเทศไทย คือ ควรดำเนินการโดยยึดหลักการและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 40 เป็นสถานีวิทยุที่ดำเนินการโดยประชาชนเพื่อประชาชน และเป็นของประชาชน ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้ในทุกระดับของการดำเนินกิจการ การดำเนินการต้องไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาผลประโยชน์หรือผลกำไร มีความเป็นอิสระปลอดจากการครอบงำและปราศจากการแทรกแซง ทั้งจากอำนาจรัฐ กลุ่มอิทธิพลทางการเมือง กลุ่มนายทุนและกลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจ สำหรับรูปแบบในการดำเนินกิจการสถานีวิทยุภาคประชาชนได้เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการสถานีโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนควรเข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหารสถานี โครงสร้างการบริหารจัดการควรมีความชัดเจนมีความเป็นอิสระบริหารจัดการอย่างโปร่งใส ควรสร้างกลไกในการประเมินผลโดยให้ประชาชนมีบทบาทในการตรวจสอบให้การดำเนินกิจการสถานีเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนให้ได้มากที่สุด

อนุตรา พรทวี (2545) ศึกษาเรื่อง ความต้องการรายการวิทยุชุมชนของผู้ฟังในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับความต้องการรายการวิทยุชุมชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความต้องการเนื้อหารายการ รูปแบบรายการ เวลาในการออกอากาศ ความถี่และความยาวของรายการ รวมทั้งศึกษาถึงความต้องการคุณสมบัติของผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชนของผู้ฟังในเขตปริมณฑลของกรุงเทพฯ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ฟังวิทยุเป็นประจำทุกวันโดยฟังเฉลี่ยวันละ 2-4 ชั่วโมง โดยช่วงเวลาในช่วงเช้าที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับฟังวิทยุ คือ 09.00-10.00 น. ส่วนช่วงเวลาในช่วงบ่ายที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับฟังวิทยุคือ 16.00-17.00 น. และช่วงเวลาในช่วงค่ำที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับฟังวิทยุคือ ตั้งแต่ 21.00 น. เป็นต้นไป โดยรายการที่ฟังเป็นรายการประเภทบันเทิงมากที่สุดในด้านความต้องการรายการวิทยุชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการเนื้อหารายการเกี่ยวกับธุรกิจค้าขายและงานบริการ โดยสัดส่วนการนำเสนอเนื้อหาส่วนใหญ่ต้องการเนื้อหาที่มาจากท้องถิ่น ส่วนประเภทของเนื้อหารายการส่วนใหญ่ต้องการเนื้อหาประเภทข่าว และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและไม่ต้องการให้มีโฆษณาในรายการวิทยุชุมชน

ด้านรูปแบบรายการนั้นส่วนใหญ่ต้องการให้รายการวิทยุชุมชนมีรูปแบบนิยายสารทางอากาศมีความยาว 1 ชั่วโมง โดยให้ออกอากาศในช่วงค่ำ (18.00 น. เป็นต้นไป) ของทุกวัน ในส่วนของผู้ดำเนินรายการกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ต้องการให้มีผู้ดำเนินรายการ 2 คน เป็นเพศชาย 1 คน และเพศหญิง 1 คน ส่วนความต้องการคุณสมบัติของผู้ดำเนินรายการวิทยุชุมชน กลุ่มส่วนใหญ่ต้องการผู้ดำเนินรายการที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีกับคนในชุมชนตลอดจนเพื่อนร่วมงาน และควรเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ อีกทั้งควรมีน้ำเสียงเป็นกันเองกับคนฟัง ไม่ว่าจะเป็นการอ่าน เล่าเรื่องหรือพูดคุย เพื่อให้สิ่งที่สื่อออกไปสื่อความหมายได้และน่าสนใจ

ภริตพร สุขโกศล (2547) ศึกษาเรื่อง กระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิทยุชุมชน อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิทยุชุมชน อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบด้านผู้ส่งสาร (Sender) กลุ่มตัวอย่างมีกระบวนการในการแสวงหาข้อมูลจากการมองเห็นสภาพปัญหาภายในชุมชน ประสบการณ์ และความสนใจของผู้ผลิตรายการ เกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหา พิจารณาจากระดับความรู้ของกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ องค์ประกอบด้านเนื้อหาสาร (Message) ที่นำเสนอพบว่ามี 3 รูปแบบรายการ คือ 1) รูปแบบรายการสัมภาษณ์ 2) รูปแบบรายการสนทนาสลับกับเปิดเพลง และ 3) รูปแบบรายการข่าวสลับกับเปิดเพลง องค์ประกอบด้านช่องทางการสื่อสาร (Channel) พบว่า วิทยุชุมชนมีความพร้อมทั้งด้านเทคนิคและอุปกรณ์ แต่ยังไม่สามารถส่งสัญญาณครอบคลุมได้ทั่วทุกพื้นที่ในอำเภอแจ้ห่ม เพราะสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบสลับกับหุบเขา ผลการศึกษาองค์ประกอบด้านผู้รับสาร พบว่า ส่วนใหญ่เปิดรับฟังรายการวิทยุชุมชน แสดงให้เห็นว่าสถานภาพของสื่อวิทยุได้สร้างระดับการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสารได้ง่ายกว่าสื่อประเภทอื่น นอกจากนี้ผู้รับสารยังอยู่ในฐานะเป็นทั้งผู้ฟัง (Audience) ผู้ผลิตรายการ (Sender or Producer) และผู้วางแผนนโยบาย (Policy Planner) ทั้งนี้ ระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจะมีจำนวนของผู้เข้าร่วมในแต่ละระดับลดลงตามโครงสร้างหน้าที่ที่สูงขึ้น

มารตี ถิรชนกุล (2548) ศึกษาเรื่อง ความต้องการ การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการรับฟังรายการวิทยุกระจายเสียงของผู้สูงอายุ การใช้ประโยชน์ และความพึงพอใจของผู้สูงอายุจากการได้รับฟังรายการวิทยุกระจายเสียง ความสัมพันธ์ระหว่าง เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ กับการรับฟังรายการวิทยุกระจายเสียง ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในรายการวิทยุที่ได้รับฟังในระดับสูงในขณะที่ ผู้สูงอายุที่มีรายได้มาก มีความพึงพอใจจากการรับฟังรายการวิทยุมากกว่าผู้ที่มีรายได้น้อย เพศของผู้สูงอายุไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการรายการวิทยุและเพศที่ต่างกันไม่ทำให้ความพึงพอใจหรือการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่ได้รับฟังจากรายการ

วิทยุต่างกันแต่อย่างใด อายุของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับความต้องการรายการวิทยุกระจายเสียง ระดับการศึกษาของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับความต้องการรายการวิทยุในด้านความยาวของเวลา ในการดำเนินรายการแต่ละครั้ง ความถี่ในการออกอากาศในแต่ละสัปดาห์และในด้านเพศของผู้ดำเนินรายการ แต่ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความพึงพอใจจากสิ่งที่ได้รับฟังไม่แตกต่างกัน อาชีพของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับความต้องการรายการวิทยุในด้านการมีส่วนร่วมในรายการ ในขณะที่อาชีพของผู้สูงอายุที่ต่างกันมีการนำสิ่งที่ได้รับฟังไปใช้ประโยชน์ต่างกัน

พัชราภรณ์ สายรัดเงิน (2548) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อรายการวิทยุชุมชน เพื่อนชุมชน ชุมชนปทุมมอโสภ ตำบลพระประโทน อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชน และศึกษาผลดำเนินงานจากการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่เข้าร่วมดำเนินงานนั้นมีกระบวนการในการเข้ามามีส่วนร่วม 2 วิธี คือ ถูกชักชวนมาและอาสาสมัครเข้ามา ทั้งนี้พบว่า ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นมีความแตกต่างกันในด้าน อายุ อาชีพ การศึกษา การคัดเลือกบุคลากรนั้นพบว่า ในระดับผู้จัดรายการทางสถานีจะเปิดโอกาสให้ประชาชนทั้งภายในและภายนอกชุมชนทุกระดับ สามารถเข้ามาเป็นผู้จัดรายการได้ แต่ต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ของทางสถานีวิทยุชุมชน แต่ในระดับคณะกรรมการ จะมีการกำหนดคุณลักษณะซึ่งจะคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ มีบทบาททางสังคม ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสื่อสารระดับฐานะผู้ผลิตรายการ (Producer) พบว่าผู้จัดรายการจะเป็นตัวแทนจากชุมชนทุกระดับทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน สามารถกำหนดรูปแบบ เนื้อหา ของรายการได้เอง มีลักษณะการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) คือ มีการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความคิดเห็น ให้ข้อมูลความรู้ กับทางผู้ฟัง สำหรับในระดับผู้วางแผนหรือกำหนดนโยบาย (Policy Planner) พบว่ามีการคัดเลือกจากคุณลักษณะ โดยต้องการบุคคลที่มีความรู้ มีบทบาททางสังคม โดยจะทำการแต่งตั้งกันภายในที่ประชุม การดำเนินงานของชุมชนแห่งนี้มีความต้องการที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อที่จะได้ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้มากที่สุด

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงแนวคิด และแนวทางในการทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน เพื่อนชุมชน ต. พระประโทน อ. เมือง จ. นครปฐม เพื่อที่จะให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์ สามารถนำไปอ้างอิง หรือใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านวิชาการ และทางด้านการพัฒนาสื่อวิทยุชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ต่อไป

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิถียุทธชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งมีกลุ่มผู้ฟังรายการวิทยุที่เป็นประชาชนในตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม และคณะกรรมการบริหารจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิถียุทธชุมชนเพื่อนชุมชนเป็นหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) โดยได้กำหนดรายละเอียด วิธีดำเนินการวิจัยไว้ 2 ประการ คือ

1. ระเบียบวิธีวิจัย
2. ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

เพื่อให้งานวิจัยครั้งนี้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับวิธีวิจัยประกอบด้วย ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ตัวแปรที่ศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อยู่ใน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวนประชากร 3,415 คน (ที่มา : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย)

กลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 370 คน โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ ทาโร ยามาเน (Taro Yamane) กำหนดความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างไม่เกินร้อยละ 5 และเลือกกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถามด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

ตัวแปรที่ศึกษา

ผู้วิจัยแบ่งตัวแปรที่ศึกษาไว้ดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ลักษณะประชากร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้

2. ตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อจุดปฏิบัติการวิทย์ชุมชน โดยผู้วิจัยแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ 3 ระดับ ตามแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพและคณะ (2543) โดยเรียงจากระดับที่น้อยที่สุดไปจนถึงมากที่สุด คือ

2.1 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร (Audience)

2.2 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต (Producer)

2.3 การมีส่วนร่วมในฐานะกำหนดนโยบาย (Policy Planner)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสอบถามจำนวน 1 ฉบับ และแบบสัมภาษณ์จำนวน 1 ฉบับ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามการมีส่วนร่วมจำนวน 1 ฉบับ โดยแบ่งเนื้อหาในแบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสำรวจรายการ (Check list) ในด้าน เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้

ส่วนที่ 2 เป็นการสอบถามการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน โดยแบบสอบถามแบ่งระดับการมีส่วนร่วมเป็น 3 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร (Receiver) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต (Producer) และการมีส่วนร่วมในฐานะกำหนดนโยบาย (Policy Planner) โดยแต่ละระดับการมีส่วนร่วมจะใช้เกณฑ์ในการวัดเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของลิเคิร์ต (Likert Five Rating Scale) โดยจะให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบโดยการประมาณค่าความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อจุดปฏิบัติการวิทย์ชุมชน โดยแบ่งเป็นเกณฑ์ในการให้น้ำหนักดังนี้

คะแนน 1 หมายถึง ประชาชนมีส่วนร่วมต่อจุดปฏิบัติการวิทย์ชุมชน ในระดับน้อยที่สุด

คะแนน 2 หมายถึง ประชาชนมีส่วนร่วมต่อจุดปฏิบัติการวิทย์ชุมชน ในระดับน้อย

คะแนน 3 หมายถึง ประชาชนมีส่วนร่วมต่อจุดปฏิบัติการวิทย์ชุมชน ในระดับปานกลาง

คะแนน 4 หมายถึง ประชาชนมีส่วนร่วมต่อจุดปฏิบัติการวิทย์ชุมชน ในระดับมาก

คะแนน 5 หมายถึง ประชาชนมีส่วนร่วมต่อจุดปฏิบัติการวิทย์ชุมชน ในระดับมากที่สุด

ส่วนที่ 3 เป็นปลายเปิดสอบถามถึงปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน รวมทั้งข้อเสนอแนะ โดยเป็นลักษณะคำถามแบบปลายเปิด

2. แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อวิทย์ชุมชน จำนวน 3 ฉบับ คือ

2.1 แบบสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์คณะกรรมการบริหารจุดปฏิบัติการเรียนรู้ วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนจำนวน 5 คน

2.2 แบบสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์ผู้จัดรายการที่จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนจำนวน 5 คน

2.3 แบบสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน (สมาชิก อบต.) จำนวน 5 คน โดยแบบสัมภาษณ์ทั้ง 3 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ
ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เรื่องข้อมูลทั่วไปในเรื่อง เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพรายได้ และพฤติกรรมกรรมการฟังวิทยุ

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อจุดปฏิบัติการวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน

ส่วนที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน

การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1. การสร้างแบบสอบถามเพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1.1 ศึกษาแนวคิด หลักการ ทฤษฎี จากตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อจุดปฏิบัติการวิทยุชุมชน และหลักการสร้างแบบสอบถาม

1.2 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวล เพื่อกำหนดเป็นโครงสร้างของเครื่องมือ โดยผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

1.3 สร้างแบบสอบถามจำนวน 39 ข้อ ตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ จากนั้นนำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบ และนำมาปรับปรุงแก้ไข

1.4 นำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อวิทยุ จำนวน 2 ท่าน ได้แก่ อาจารย์ วิลาสินี จิวนนท์ และ อาจารย์ ดร. นิตินันท์ พันทวี รวมผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา จำนวน 1 ท่าน คือ อาจารย์ธีรศักดิ์ อุณารมย์เลิศ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรมด้วยการให้คะแนนด้วยวิธีการให้คะแนนดังนี้

- +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นเป็นตัวแทนลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรม
- 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นเป็นตัวแทนลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรมหรือไม่

-1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามไม่เป็นตัวแทนลักษณะเฉพาะกลุ่มพฤติกรรม
นำคะแนนที่ได้มาแทนค่าในสูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC หมายถึง ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับลักษณะพฤติกรรม

R หมายถึง ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

โดยให้ค่าดัชนี IOC ที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.67 ถือว่าคำถามนั้นเป็นตัวแทน
ลักษณะเฉพาะของกลุ่มพฤติกรรม ผลการวิเคราะห์พบว่าแบบสอบถามได้ค่าดัชนี IOC ระหว่าง
0.67-1 ทุกข้อ

1.5 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชาชนที่
ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน ที่ตำบลตาก้อง อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นที่ตั้งของ
จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิद्यุชุมชนวัดตาก้อง นำแบบสอบถามที่รับคืนมาคำนวณหาความเชื่อมั่น
(Reliability) โดยใช้วิธีการของ ครอนบาค (Cronbach) โดยใช้สัมประสิทธิ์อัลฟา (α -coefficient)
โดยได้ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ .92

1.6 นำแบบสอบถามมาปรับแก้ไขให้สมบูรณ์พร้อมนำไปใช้จริงโดยมีขั้นตอนในการ
สร้าง ดังแผนภูมิที่ 2

2. การสร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการ
วิจัยได้ดำเนินการสร้างขึ้นเอง โดยมีขั้นตอนการสร้างดังต่อไปนี้

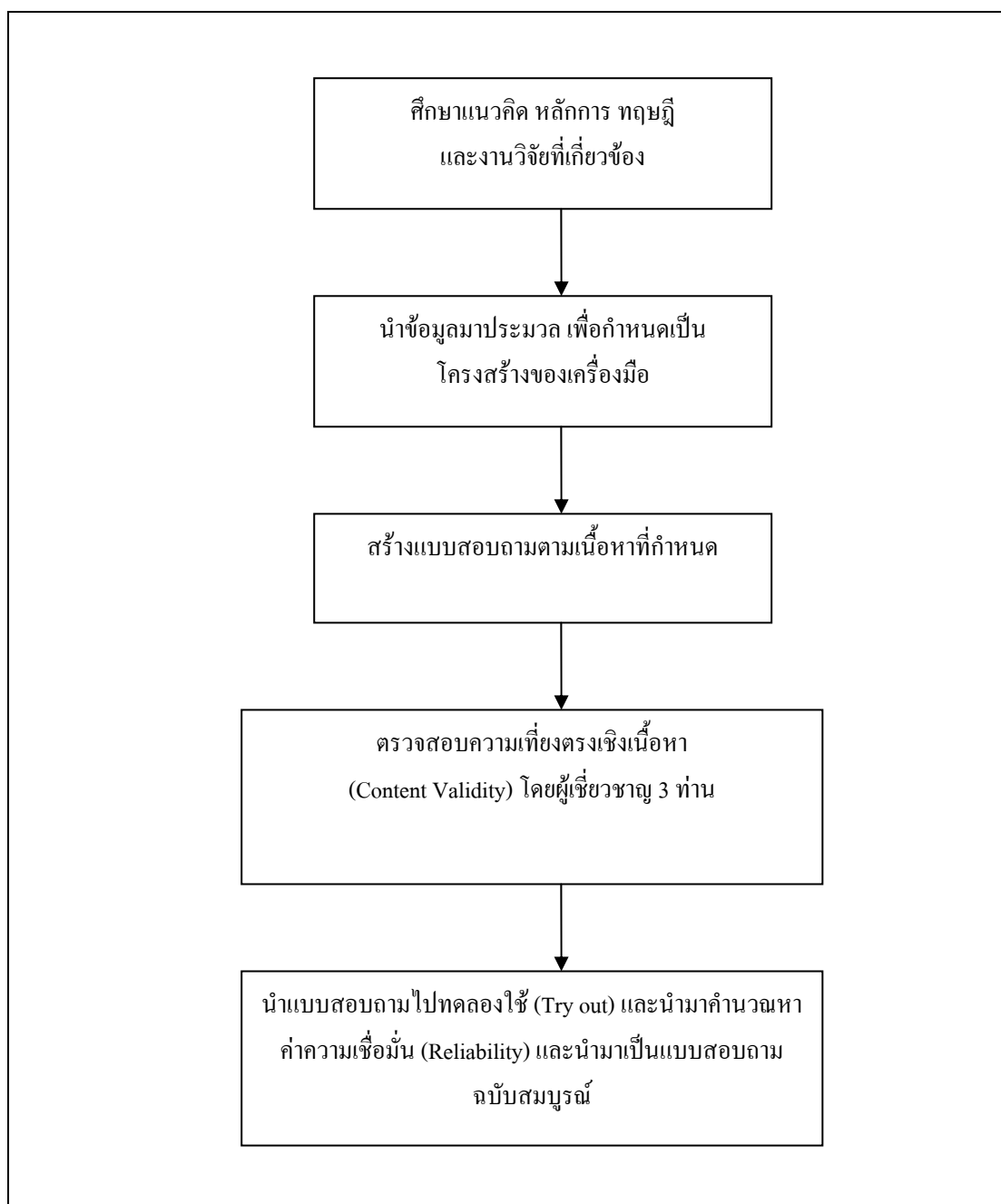
2.1 ศึกษาแนวคิด หลักการ ทฤษฎี จากตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ
การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อจุดปฏิบัติการวิद्यุชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบ
สัมภาษณ์

2.2 นำข้อมูลที่ได้มาประมวล เพื่อกำหนดเป็นโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ โดย
ผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

2.3 สร้างแบบสัมภาษณ์ตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์เสนอ
อาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบ และนำมาปรับปรุงแก้ไข

2.4 นำแบบสัมภาษณ์เสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา
(Content Validity) โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา จำนวน 2 ท่าน ได้แก่ อาจารย์ วิลาสินี จิวนนท์
และ อาจารย์ ดร. นิตินันท์ พันทวี รวมผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา จำนวน 1

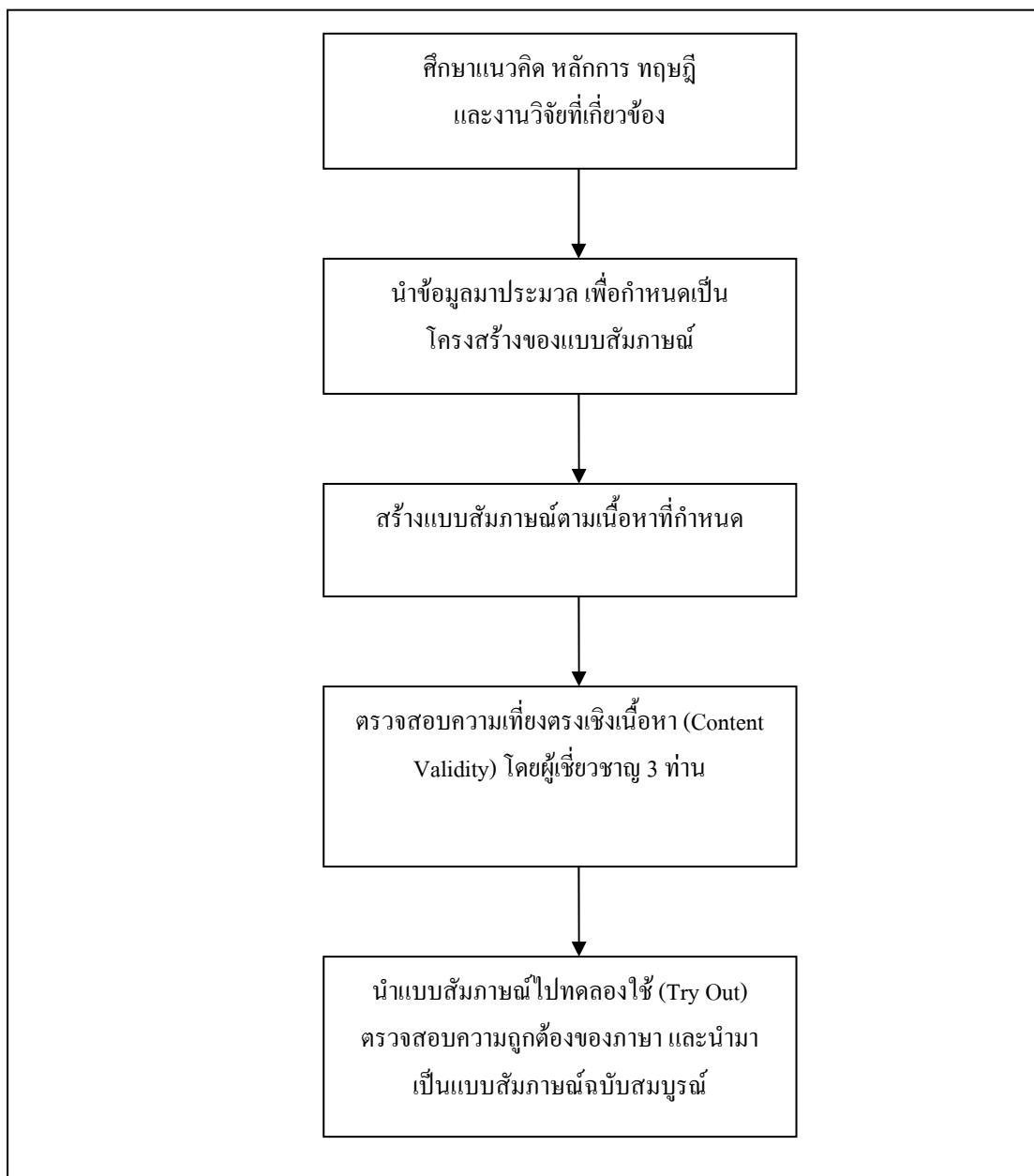
ท่าน คือ อาจารย์ ชีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง ผลการวิเคราะห์พบว่าแบบสอบถามได้ค่าดัชนี IOC ระหว่าง 0.67-1 ทุกข้อ

แผนภูมิที่ 2 การสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.4 นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้ (Try Out) กับคณะกรรมการบริหารจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชน ผู้นำชุมชน และผู้จัดรายการที่จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนวัดตาก้อง

ตำบลตาก้อง อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน 6 คน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องด้านภาษาเพื่อให้ได้แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูลโดยมีขั้นตอนในการสร้างแบบสัมภาษณ์ดังแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 การสร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้จัดขั้นตอนในการดำเนินการไว้ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม

1.1 ขอนหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากรถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากประชาชน

1.2 นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยแจกประชาชน ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทนสามารถรับฟังรายการวิทยุจากจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนได้

1.3 เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์

2. การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์

2.1 ขอนหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากรถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทน และคณะกรรมการบริหารจุดปฏิบัติการวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เพื่อขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์

2.2 ติดต่อประสานงาน ขอนัดเวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์

2.3 เดินทางไปสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยดำเนินการสัมภาษณ์ตามขั้นตอน ดังนี้

- ขึ้นเตรียมตัวก่อนไปสัมภาษณ์ โดยการเตรียมแบบสัมภาษณ์ เตรียมอุปกรณ์การบันทึกเสียงหรือเครื่องมืออื่น ๆ ในการบันทึกคำสัมภาษณ์ เตรียมตัวซักซ้อมการสัมภาษณ์ เตรียมของที่ระลึกเพื่อมอบให้กับผู้สัมภาษณ์

- ขึ้นดำเนินการสัมภาษณ์โดยการแนะนำตนเอง พร้อมสร้างความสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์เกิดความไว้วางใจและยินดีให้ข้อมูลที่เป็นจริง บอกจุดมุ่งหมายของการสัมภาษณ์ และทำการสัมภาษณ์โดยการถามคำถามตามข้อความในแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น มา สามารถถามคำถามใดก่อนหรือหลังได้ตามความเหมาะสม

- ขึ้นบันทึกผลการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการบันทึกผลการสัมภาษณ์ทันทีโดยบันทึกผลการสัมภาษณ์ตามความเป็นจริง

- ขึ้นปิดการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยกล่าวขอบคุณผู้ที่ให้สัมภาษณ์ พร้อมทั้งมอบของที่ระลึกและกล่าวอำลา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดให้ประชาชน ผู้นำชุมชน ผู้จัดรายการ และคณะกรรมการบริหารจุดปฏิบัติการวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็น

หน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) หลังจากได้รับข้อมูลทั้งจากแบบสอบถามและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ จะนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดระเบียบข้อมูล และทำการวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยมีหลักการดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปในด้าน เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ สถานภาพทางสังคม ของผู้ตอบแบบสอบถามและผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ โดยสถิติเชิงบรรยาย ใช้ค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย

2. การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อจุดปฏิบัติการวิถุชุมชนเพื่อนชุมชน ใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย ส่วนการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อจุดปฏิบัติการวิถุชุมชนเพื่อนชุมชน ค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้ให้ข้อมูลอยู่ในช่วงใดยอมให้ถือว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อจุดปฏิบัติการวิถุชุมชนเป็นแบบนั้น โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 เกณฑ์การแปลความหมายระดับการมีส่วนร่วม

ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ความหมาย
1.00 – 1.49	มีส่วนร่วมต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิถุชุมชนในระดับน้อยที่สุด
1.50 – 2.49	มีส่วนร่วมต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิถุชุมชนในระดับน้อย
2.50 – 3.49	มีส่วนร่วมต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิถุชุมชนในระดับปานกลาง
3.50 – 4.49	มีส่วนร่วมต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิถุชุมชนในระดับมาก
4.50 – 5.00	มีส่วนร่วมต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิถุชุมชนในระดับมากที่สุด

3. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์ เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วางขั้นตอนในการทำงานเพื่อให้งานวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

1. จัดเตรียมโครงการ โดยทำการศึกษาวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาจัดทำโครงร่างงานวิจัย จัดสร้างเครื่องมือ ทำการทดสอบปรับปรุงแก้ไขจนสมบูรณ์เพื่อนำเสนอภาควิชาเพื่อขออนุมัติโครงร่างงานวิจัย
2. ดำเนินการวิจัย โดยผู้วิจัยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นและผ่านการตรวจสอบแล้วไปทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ และทำการแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูล
3. รายงานผลการวิจัย โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการที่สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมกับจุดปฏิบัติการวิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 2) เพื่อศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการวิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการวิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตอบคำถามการวิจัย ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามที่ได้รับคืนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน 370 ฉบับ ได้รับการตอบกลับคืนมาโดยสมบูรณ์ทั้ง 370 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน จำนวน 5 คน นักจัดการของจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน จำนวน 5 คน และผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทน จำนวน 5 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์ และนำเสนอผลการวิเคราะห์ โดยใช้ตารางประกอบคำบรรยายและความเรียงซึ่งแบ่งเป็น 4 ตอนโดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 กระบวนการสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมกับจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน

ตอนที่ 2 สถานภาพ ข้อมูลทั่วไป และพฤติกรรมการพึงรายการจากจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน

ตอนที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน

ตอนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน

ตอนที่ 1 กระบวนการสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมกับจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน

จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นสถานีวิทย์ชุมชนที่ตั้งอยู่ในชุมชนปฐมมโศก โดยเป็นสื่อในเครือข่ายของสำนักมโศก

ที่มีการจัดตั้งขึ้นโดยมีสมณะ บินแก้ว อธิธาโว เป็นแกนนำในการจัดตั้งร่วมกับนักบวชและผู้ปฏิบัติธรรมที่อยู่ในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ในการกระจายเสียงเพื่อสื่อสารหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาให้กับผู้ที่อยู่ในชุมชนเป็นหลัก แต่ต่อมาเมื่อมีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในคลื่นความถี่ และประกอบกับกระแสการตื่นตัวในการปฏิรูปสื่อจึงทำให้แกนนำชุมชนได้รวมตัวกันจัดตั้งสถานีและทดลองออกอากาศขึ้นในปี พ.ศ. 2544 ทางคลื่น FM 87.00 MHz. และต่อมาก็ได้มีการปรับปรุงรายการให้มีความหลากหลาย ในขณะเดียวกันก็ได้มีการชักชวนบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ทั้งทางภาครัฐ เอกชน และองค์กรท้องถิ่นมาร่วมในการผลิตรายการพร้อมกันนั้นได้มีการร่างธรรมนูญฯ ที่เป็นกฎระเบียบในการดำเนินงานและมีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหาร และจัดตั้งสถานีขึ้นอย่างเป็นทางการโดยใช้ชื่อว่า “จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน” และได้ย้ายความถี่มาออกอากาศที่คลื่น FM 107.90 MHz. โดยเริ่มออกอากาศตั้งแต่วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 มาจนถึงปัจจุบัน

ในการสัมภาษณ์ผู้บริหารจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน จำนวน 5 คน นักจัดรายการ จำนวน 5 คน และผู้นำชุมชน (สมาชิก อบต.) จำนวน 5 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยการวิเคราะห์ เนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้ง 15 คนมีดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นชาย 9 คน หญิง 6 คน อายุระหว่าง 31-45 ปี จำนวน 6 คน ระหว่าง 46-60 ปี จำนวน 9 คน ระดับการศึกษา ชั้นประถมศึกษาจำนวน 1 คน ระดับมัธยมศึกษาและ ปวช. จำนวน 3 คน ระดับอนุปริญญา และ ปวส. จำนวน 3 คน ระดับปริญญาตรีและสูงกว่า จำนวน 8 คน อาชีพ อิสระ จำนวน 9 คน รับราชการจำนวน 3 คน ค้าขาย จำนวน 2 คน และพนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 1 คน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนจำนวน 5 คน พบว่ากระบวนการสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนนั้นเริ่มต้นมาจากการที่ผู้นำชุมชนปฐมอโสกอันประกอบด้วยสมณะ และแกนนำชุมชนได้ทดลองออกอากาศออกกระจายเสียงไร้สาย โดยใช้เครื่องส่งวิทยุกำลังส่งต่ำทำการออกอากาศในชุมชนปฐมอโสกอเนื้อหาในการออกอากาศจะเน้นรายการเกี่ยวกับข่าวสารในชุมชนปฐมอโสกอ และการเผยแพร่ธรรมะเป็นหลักโดยใช้งบประมาณของชุมชนปฐมอโสกอเอง ในขณะเดียวกันแกนนำในชุมชนบางส่วนได้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับความรู้ในเรื่องสิทธิในการเป็นเจ้าของสื่อตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และแนวคิดเกี่ยวกับวิทยุชุมชน ที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อสังคม (สทส.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และคณะกรรมการปฏิรูปสื่อ (คปส.) จึงได้มีการนำแนวคิดดังกล่าวมาให้ความรู้กับชาวบ้านและประชาชนทั่วไป พร้อมกับรวมตัวกับกลุ่มแกนนำต่าง ๆ ในชุมชน

ประมาณ 20 คน มาประชุมร่วมกันเพื่อร่างธรรมนูญ เพื่อเป็นกฎกติกาในการดำเนินงานเกี่ยวกับวิทยุชุมชนรวมทั้งได้มีการคัดเลือกคณะกรรมการบริหารสถานีเพื่อทำหน้าที่ในด้านต่าง ๆ คือ ดำเนินกิจการของสถานี กำหนดเนื้อหาในการนำเสนอ จัดทำตารางการออกอากาศและคัดเลือกนักจัดรายการ

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดเนื้อหาในการนำเสนอทางสถานี พบว่าเป็นการมีส่วนร่วมโดยผ่านตัวแทนคือคณะผู้บริหารสถานี ซึ่งได้มีการประชุมร่วมกับกลุ่มแกนนำในชุมชนเพื่อค้นหาความต้องการของชุมชน และได้กำหนดการนำเสนอเนื้อหาในรายการ โดยแบ่งเป็นกลุ่มรายการเป็น 6 กลุ่มรายการ คือ กลุ่มสุขภาพ กลุ่มกฎหมาย กลุ่มธรรมะ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มครู และกลุ่มเยาวชน โดยจัดทำตารางการออกอากาศและเริ่มออกอากาศตามตารางตั้งแต่วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2545 เป็นต้นมา

ในการคัดเลือกบุคลากรและนักจัดรายการเป็นหน้าที่ของคณะผู้บริหารสถานีด้วยการคัดเลือกผู้มีความรู้และประสบการณ์ตามกลุ่มเนื้อหา นักจัดรายการส่วนหนึ่งเป็นผู้มีความรู้จากภายนอกชุมชนมาจากหน่วยงานราชการที่มาใช้สื่อให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน เช่น ศาลจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ส่วนหนึ่งเป็นคณะกรรมการบริหาร และอีกส่วนหนึ่งมาจากชาวบ้านหรือผู้ฟังทั่วไปที่มีความสนใจในด้านการจัดรายการวิทยุ ซึ่งทางคณะกรรมการบริหารเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วม กับจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนในการเป็นนักจัดรายการได้ แต่ต้องผ่านการเรียนรู้ในเรื่องการจัดรายการวิทยุจากจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนจนมีทักษะพอสมควรจึงจะได้จัดรายการ ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามกติกาที่คณะกรรมการกำหนดไว้ คือ เป็นการทำงานในลักษณะอาสาสมัครไม่แสวงหากำไร เป็นกลางทางการเมือง และให้สาระความรู้แก่ผู้ฟัง

ในส่วนของการมีส่วนร่วมในด้านอื่น ๆ ทางจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้มีส่วนร่วมในรายการด้วยการส่งข่าวสารข้อมูลในชุมชนเพื่อเผยแพร่ผ่านนักจัดรายการให้คนในชุมชนทราบ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้โทรศัพท์ หรือเขียนจดหมายเข้ามาเพื่อแนะนำเพลง ถามคำถาม รวมถึงแนะนำรายการ นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมพบปะผู้ฟังทั้งทางสถานีเป็นผู้จัด เช่น การจัดงานทำบุญครบรอบวันเกิดของทางสถานี ซึ่งมีการจัดขึ้นทุกปี และนักจัดรายการแต่ละคนจัดขึ้นเอง เช่น การรวมกลุ่มทอดผ้าป่าสามัคคี การรวมกลุ่มสังสรรค์สมาชิกรายการ เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์นักจัดรายการจำนวน 5 คน พบว่านักจัดรายการส่วนหนึ่งเป็นกรรมการบริหารสถานีวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน อีกส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่เป็นผู้ฟังแต่มีความสนใจที่จะเป็นผู้จัดรายการและได้เข้ามาเสนอตัวในการเป็นนักจัดรายการ แต่ก็มีนักจัดรายการบางส่วนที่เป็นผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกชุมชนและจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ มาดำเนินรายการ

ในการเข้ามาเป็นนักจัดรายการ พบว่า บางส่วนได้รับการชักชวนจากกรรมการบริหารสถานี่ เนื่องจากเป็นผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาที่อยู่ในแผนผังการออกอากาศ แต่ก็มีนักจัดรายการที่เริ่มจากการเป็นผู้ฟังรายการและมีความสนใจในการจัดรายการวิทยุได้เข้ามาทำการฝึกฝนทักษะในการจัดรายการกับทางผู้บริหารสถานี่จนผ่านขั้นตอนและกฎระเบียบจากทางสถานี่แล้วจึงได้จัดรายการในสถานี่ นอกจากนี้ นักจัดรายการบางส่วนก็ได้ผ่านการอบรมด้านการจัดรายการวิทยุจากที่อื่น ๆ พบว่า นักจัดรายการส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมในด้านการเป็นผู้ฟังและบางส่วนจะมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของทางสถานี่ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมนอกเหนือจากการมีส่วนร่วมในด้านการเป็นผู้ผลิต

ในด้านการให้ผู้ฟังหรือประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมในรายการพบว่า นักจัดรายการแต่ละคนจะมีวิธีการที่แตกต่างกันไป ซึ่งแล้วแต่ว่าเนื้อหาในการนำเสนอจะเป็นอย่างไร รายการเพลงก็จะให้ผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามาร่วมแนะนำเพลง ส่วนรายการด้านกฎหมาย ก็จะหยิบประเด็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน มาพูดรวมทั้งการให้ผู้ฟัง โทรศัพท์มาตั้งคำถาม และร่วมกำหนดประเด็นการนำเสนอเป็นต้น นอกจากนี้ นักจัดรายการบางส่วน ยังเปิดโอกาสให้ผู้ฟังในชุมชนฝากข่าวสารต่าง ๆ มาพูดประชาสัมพันธ์ ทั้งข่าวสารจากทางราชการและข่าวสารของคนในชุมชนเอง โดยช่องทางที่ผู้ฟังใช้ในการมีส่วนร่วมับรายการมากที่สุด คือทางโทรศัพท์ รองลงมาคือการพบเจอและบอกข่าวกับตัวนักจัดรายการเอง นอกจากนี้ นักจัดรายการบางส่วนก็ได้มีการนัดพบปะสังสรรค์กับผู้ฟัง และชักชวนผู้ฟังรายการของตน ร่วมทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์อีกด้วย

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน (สมาชิก อบต.) จำนวน 5 คน พบว่า ส่วนใหญ่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมับสถานี่วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน ทั้งในการเป็นผู้ฟัง ผู้ผลิตและผู้กำหนดนโยบาย และพบว่า ส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จากทางสถานี่ นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่า วิทยุชุมชนมีประโยชน์ต่อชุมชน ทำให้ประชาชนได้รับข่าวสารโดยตรงจากคนในชุมชน และยังเป็นสื่อกลางที่ให้คนได้ทราบข่าวสาร ทั้งจากทางราชการ ชาวบ้าน และข่าวสารของคนในชุมชนเอง

บทบาทของผู้นำชุมชนที่มีต่อวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนบางส่วนมีบทบาทในการเป็นนักจัดรายการและเป็นกรรมการบริหารสถานี่วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน นอกจากนี้ ในส่วนของหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทน ยังเคยสนับสนุนงบประมาณบางส่วนให้กับสถานี่วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนด้วย ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีความเห็นด้วยว่า รัฐควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจการวิทยุชุมชน ทั้งในด้านงบประมาณและในด้านการร่างกฎหมายที่จะทำให้การดำเนินกิจการวิทยุชุมชนเป็นไปอย่างถูกต้อง นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนบางท่านยังมีข้อเสนอว่า ควรทำให้คนในชุมชนได้รู้ว่าวิทยุชุมชนมีประโยชน์ ทำให้ชุมชนเห็นประโยชน์ให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ให้มากที่สุด

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้งหมดทำให้สามารถทราบถึงกระบวนการที่สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชนที่พอสรุปได้ดังนี้

1. กระบวนการที่เกิดจากการรับรู้เรื่องสิทธิในการสื่อสารและสิทธิในการเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งจะเห็นได้จากการจัดตั้งสถานีเริ่มเกิดขึ้นหลังจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ประกาศใช้ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงโอกาสในการเข้าถึงสื่อ (Access) การเข้าไปมีส่วนร่วม (Participation) ในระบบการสื่อสารทุกระดับและการเข้าไปจัดการด้วยตนเอง (Self-management)

2. กระบวนการระดมทุนของชุมชนให้มีเพียงพอในการสร้างให้มีสื่อวิทย์ชุมชนให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งจะเห็นว่าในการจัดตั้งจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชนนั้น ทรัพยากรในการจัดตั้งทั้งเงินทุน สถานที่ตั้ง เครื่องส่งและเครื่องมือที่ใช้ในการออกอากาศ และบุคลากรส่วนใหญ่จะมาจากชุมชนปฐมอโศกเป็นผู้จัดหามาเป็นเบื้องต้น ซึ่งกระบวนการในการระดมทุนในการจัดตั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้และเข้ามามีส่วนร่วมกับจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชนได้เร็วกว่าการให้คนในชุมชนจัดสร้างกันเอง

3. กระบวนการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องสื่อที่กลุ่มแกนนำถ่ายทอดไปสู่คนในชุมชนเพื่อให้เกิดความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับวิทย์ชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างให้คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถ และเกิดความมั่นใจในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน

4. ความร่วมมือและความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกชุมชน ทั้งภาครัฐและเอกชน ในการเข้ามาให้ความรู้ และร่วมดำเนินการ ในจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกริอยากเข้ามามีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ กับจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชนมากขึ้น

5. ความร่วมมือขององค์กรส่วนท้องถิ่น ซึ่งในงานวิจัยนี้หมายถึงองค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทน ซึ่งให้ความร่วมมือทั้งในเรื่องการจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือและการให้บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้าไปมีส่วนร่วมทั้งในด้านการผลิต (Producer) และกำหนดนโยบาย (Policy Planner) รวมทั้งการเห็นความสำคัญในการมีสื่อของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนร่วมดำเนินการ และร่วมเป็นเจ้าของ

ตอนที่ 2 สถานภาพ ข้อมูลทั่วไป และพฤติกรรมการพึงรายการจากจุดปฏิบัติการเรียนรู้ วิทยุชุมชน เพื่อนชุมชนของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป และพฤติกรรมการพึงรายการจากจุดปฏิบัติการเรียนรู้ วิทยุชุมชน เพื่อนชุมชน ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.1 สถานภาพ และข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

2.2 พฤติกรรมการพึงรายการจากจุดปฏิบัติการเรียนรู้ วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน ของผู้ตอบแบบสอบถาม

2.1 สถานภาพ และข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นผู้พึงรายการจากจุดปฏิบัติการเรียนรู้ วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน จำนวน 370 คน ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทน อ. เมือง จ. นครปฐม เมื่อจำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน โดยผู้วิจัยวิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ และค่าร้อยละ ได้ดังในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	172	46.5
หญิง	198	53.5
รวม	370	100.0
2. อายุ		
15-30 ปี	153	41.4
31-45 ปี	128	34.6
46-60 ปี	72	19.4
61-75 ปี	17	4.6
รวม	370	100.0
3. การศึกษา		
1) ประถมศึกษา	122	33.0
2) มัธยมศึกษา, ปวช.	168	45.4
3) อนุปริญญา, ปวศ.	28	7.6
4) ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี	52	14.0
รวม	370	100.0

ตารางที่ 2 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
4. อาชีพ		
1) ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	39	10.5
2) พนักงานบริษัทเอกชน/อาชีพอิสระ/ค้าขาย	207	56.0
3) เกษตรกร	40	10.8
4) กำลังศึกษา	49	13.2
5) แม่บ้าน/ว่างงาน	35	9.5
รวม	370	100.0
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
1) ไม่เกิน 10,000 บาท	257	69.5
2) 10,001-20,000 บาท	70	18.9
3) 20,001-30,000 บาท	34	9.2
4) 30,001-40,000 บาท	9	2.4
รวม	370	100.0

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 53.5 ที่เหลือเป็นเพศชาย ร้อยละ 46.5 โดยมีอายุระหว่าง 15-30 ปี มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 41.4 รองลงมาคือ อายุระหว่าง 31-45 ปี ร้อยละ 34.6 อายุระหว่าง 46-60 ปี ร้อยละ 19.4 อายุระหว่าง 61-75 ปี ร้อยละ 4.6 เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่ามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 45.4 รองลงมาคือระดับประถมศึกษา ร้อยละ 33.0 ระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรีร้อยละ 14.0 ตามด้วยระดับอนุสัญญาและปวส. ร้อยละ 7.6 เมื่อพิจารณาด้านอาชีพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพ พนักงานบริษัทเอกชน อาชีพอิสระและค้าขายมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 56.0 รองลงมาคือ อยู่ในช่วงกำลังศึกษาร้อยละ 13.2 อาชีพเกษตรกรและอาชีพข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจร้อยละ 10.8 และร้อยละ 10.5 ตามลำดับ และน้อยที่สุดคือแม่บ้านและว่างงานร้อยละ 9.5 ในส่วนของรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาทมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 69.5 รองลงมาได้แก่ มีรายได้ 10,001-20,000 บาท ร้อยละ 18.9 และระหว่าง 20,001-30,000 บาท ร้อยละ 9.2 ตามลำดับ

2.2 พฤติกรรมการฟังรายการจากจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน ของผู้ตอบแบบ สอบถาม

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของสถานที่ที่รับฟังรายการวิทยุ

สถานที่รับฟัง	จำนวน	ร้อยละ
1) ที่บ้าน	260	70.3
2) ที่ทำงาน (ในสำนักงาน/ในไร่/ในสวน)	67	18.1
3) ขณะขับรถยนต์	35	9.5
4) อื่น ๆ	8	2.1
รวม	370	100.0

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์สถานที่ที่รับฟังรายการวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ฟังรายการวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนจากที่บ้านคิดเป็นร้อยละ 70.3 รองลงมาคือ ฟังจากที่ทำงาน ร้อยละ 18.1 และฟังในขณะขับรถยนต์ ร้อยละ 9.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของสัญญาณการรับฟังวิทยุ

สัญญาณ	จำนวน	ร้อยละ
1) ชัดเจนดีมาก	267	72.2
2) มีคลื่นรบกวนแต่รับฟังได้ชัดเจน	50	13.5
3) ไม่ชัดเจนบางเวลา	46	12.4
4) รับฟังไม่ได้	7	1.9
รวม	370	100.0

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับสัญญาณการรับฟัง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับฟังรายการได้ในระดับชัดเจนดีมาก โดยมีผู้ตอบร้อยละ 72.2 รองลงมาคือ มีคลื่นรบกวนแต่รับฟังได้ชัดเจน ร้อยละ 13.5 และรับฟังไม่ชัดเจนเป็นบางเวลา ร้อยละ 12.4 นอกจากนี้ยังพบว่าร้อยละ 1.9 ไม่สามารถรับฟังได้

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของความถี่ในการรับฟังรายการวิทยุ

ความถี่ในการฟัง	จำนวน	ร้อยละ
1) ฟังสัปดาห์ละ 1-2	149	40.3
2) วันฟังทุกวัน	104	28.1
3) ฟังสัปดาห์ละ 3-4 วัน	83	22.4
4) ฟังสัปดาห์ละ 5-6 วัน	34	9.2
รวม	370	100.0

จากตารางที่ 5 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ฟังรายการจากจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนสัปดาห์ละ 1-2 วัน มากที่สุด โดยมีผู้ตอบร้อยละ 40.3 รองลงมาคือ ฟังรายการทุกวัน ร้อยละ 28.1 ฟังรายการสัปดาห์ละ 3-4 วัน ร้อยละ 22.4 และฟังสัปดาห์ละ 5-6 วัน มีผู้ตอบน้อยที่สุด ร้อยละ 9.2

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของช่วงเวลาในการรับฟังรายการวิทยุ

เวลาในการฟัง	จำนวน	ร้อยละ
1) ไม่แน่นอน	160	43.2
2) ช่วงเช้า (เวลา 05.00-12.00 น.)	54	14.6
3) ช่วงบ่าย (เวลา 12.00-18.00 น.)	51	13.8
4) เช้าและเย็น (ก่อนและหลังจากทำงาน)	39	10.5
5) ฟังตลอดเวลาช่วง	35	9.5
6) ช่วงค่ำ (เวลา 18.00-24.00 น.)	31	8.4
รวม	370	100.0

จากตารางที่ 6 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีช่วงเวลาในการฟังรายการวิทยุจากจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนไม่แน่นอนมากที่สุด โดยมีผู้ตอบ ร้อยละ 43.2 รองลงมาคือ ฟังรายการในช่วงเช้า (05.00-12.00 น.) ร้อยละ 14.6 ฟังรายการช่วงบ่าย (12.00-18.00 น.) ร้อยละ 13.8 ฟังรายการช่วงเช้าและเย็น (ก่อนและหลังจากทำงาน) ร้อยละ 10.5 ช่วงเวลาที่มีผู้ฟังน้อยที่สุดคือช่วงค่ำ (18.00-24.00 น.) มีผู้ตอบเพียงร้อยละ 8.4 ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อน

ชุมชน ต. พระประโทน อ. เมือง จ. นครปฐม

การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อน ชุมชน ต. พระประโทน อ. เมือง จ. นครปฐม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ระดับคือ การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร (Audience) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต (Producer) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร (Audience)

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร (Audience)

(n = 370)

การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟัง (Audience)	$\bar{x}$	S.D.	ค่าระดับ การมี ส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม				
				มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
ฟังรายการจากวิทยุชุมชน เพื่อน ชุมชนเป็นประจำ	2.93	1.17	ปาน กลาง	44 (11.89)	64 (17.30)	128 (34.59)	91 (24.59)	43 (11.63)
แจ้งเรื่องราวร้องเรียนต่าง ๆ ผ่าน ทางรายการ	1.90	1.18	น้อย	10 (2.71)	43 (11.62)	50 (13.51)	91 (17.57)	202 (54.59)
ขอความช่วยเหลือผ่านรายการ เช่น อุบัติเหตุ การเจ็บป่วย	1.74	1.11	น้อย	10 (2.71)	27 (7.30)	51 (13.78)	54 (14.59)	228 (61.62)
โทรศัพท์หรือส่งจดหมายไป แสดงความคิดเห็นกับรายการ	1.81	1.09	น้อย	9 (2.42)	26 (7.03)	58 (15.68)	71 (19.19)	206 (55.68)
พบปะกับเพื่อนสมาชิกหรือเข้าร่วม กิจกรรมที่ทางรายการจัดขึ้น	1.74	1.10	น้อย	10 (2.71)	25 (6.76)	55 (14.86)	48 (12.97)	232 (62.70)
ปรึกษาปัญหาด้านธรรมชาติสภาพ กฎหมาย และชุมชน กับรายการ	1.76	1.10	น้อย	10 (2.71)	25 (6.76)	55 (14.86)	55 (14.86)	225 (60.81)
นำทรัพย์สินส่งคืนให้กับเจ้าของ หรือพบทรัพย์สินและนำไปให้ ทางรายการประกาศหาเจ้าของ	1.76	1.09	น้อย	9 (2.42)	25 (6.74)	58 (15.68)	55 (14.88)	223 (60.27)
ร่วมบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบ เหตุร้ายต่าง ๆ ผ่านรายการ	1.91	1.08	น้อย	6 (1.62)	29 (7.84)	77 (20.81)	72 (19.46)	186 (50.27)
พบปะกับเพื่อนสมาชิกนอกเหนือ จากกิจกรรมที่ รายการจัดขึ้น	1.95	1.26	น้อย	13 (3.51)	50 (13.51)	57 (15.41)	36 (9.73)	214 (57.84)

ตารางที่ 7 (ต่อ)

การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟัง (Audience)	$\bar{X}$	S.D.	ค่าระดับ การมี ส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม				
				มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
ช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกที่ขอ ความช่วยเหลือผ่านทางรายการ	1.90	1.16	น้อย	13 (3.51)	30 (8.11)	64 (17.30)	64 (17.30)	199 (53.78)
เป็นสมาชิกรายการวิทยุชุมชน ทำให้ได้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต	2.49	1.29	น้อย	26 (7.03)	68 (18.38)	85 (22.97)	75 (20.27)	116 (31.35)
นำข้อมูลที่ฟังไปสนทนาแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นกับคนอื่น	2.39	1.29	น้อย	19 (5.14)	75 (20.27)	67 (18.11)	79 (21.35)	130 (35.13)
จัดกลุ่มพูดคุยกับอาสาสมัครนักรับ รายการ	1.88	1.16	น้อย	21 (5.68)	11 (2.97)	68 (18.38)	71 (29.29)	199 (53.78)
โทรศัพท์หรือเขียนจดหมาย ระบายความอัดอั้น/แค้นกับผู้จัด	1.92	1.14	น้อย	12 (3.24)	32 (8.65)	57 (15.41)	84 (22.70)	185 (50.00)
ตัวแทนในการส่งข่าว/แจ้งข่าว สาร/ ตรวจสอบข่าวสารในพื้นที่	1.78	1.09	น้อย	9 (2.43)	26 (7.03)	57 (15.41)	60 (16.21)	218 (58.92)
แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา ท้องถิ่น และเสนอข้อแก้ไข	1.84	1.16	น้อย	8 (2.16)	45 (12.16)	42 (11.35)	61 (16.49)	214 (57.84)
ใช้ข้อมูลข่าวสารช่วยตัดสินใจเรื่อง เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน	2.15	1.25	น้อย	15 (4.10)	58 (15.70)	60 (16.21)	71 (29.29)	166 (34.70)
รวม	1.99	1.16	น้อย					

จากตารางที่ 7 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟัง (Audience) โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 1.99$, S.D. = 1.16) แต่หากพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับปานกลางอยู่ 1 ข้อ คือ ฟังรายการจากวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนเป็นประจำ ($\bar{x} = 2.93$, S.D. = 1.17) และประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด $\bar{x}$ รองลงมา 3 ลำดับแรก ได้แก่ ประเด็นการเป็นสมาชิกรายการวิทยุชุมชนทำให้ได้ประโยชน์ต่อการทำมาหากินหรือการดำรงชีวิต ($\bar{x} = 2.49$, S.D. = 1.29) การนำข้อมูลที่ฟังจากรายการไปสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนอื่น ($\bar{x} = 2.39$, S.D. = 1.29) และการใช้ข้อมูลข่าวสารจากการฟังรายการช่วยตัดสินใจในเรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ($\bar{x} = 2.15$, S.D. = 1.25)

2. ระดับการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต (Producer)

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ ระดับการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต (Producer)

(n = 370)

การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต (Producer)	$\bar{X}$	S.D.	ค่าระดับ การมี ส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม				
				มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
เลือกและนำเสนอประเด็น / เลือก หัวข้อในการจัดรายการ	1.30	0.85	น้อยที่สุด	8 (2.16)	11 (2.97)	13 (3.51)	20 (5.41)	318 (85.95)
เป็นผู้ดำเนินรายการหรือเขียนบท ในการจัดรายการ	1.28	0.86	น้อยที่สุด	8 (2.16)	13 (3.51)	13 (3.51)	6 (1.62)	330 (89.20)
แสดงความคิดเห็นในฐานะแขกรับ เชิญในรายการ	1.24	0.77	น้อยที่สุด	7 (1.89)	7 (1.89)	12 (3.24)	14 (3.78)	330 (89.20)
ควบคุมการผลิตในช่วงรายการต่าง ๆ ของทางสถานี	1.22	0.75	น้อยที่สุด	5 (1.35)	11 (2.97)	9 (2.43)	10 (2.70)	335 (90.55)
จัดทำผังรายการและ/หรือควบคุม เวลาการออกอากาศรายการ	1.19	0.70	น้อยที่สุด	6 (1.62)	5 (1.35)	11 (2.97)	9 (2.43)	339 (91.63)
เชิญบุคคลหรือองค์กรมาให้ข้อมูล หรือร่วมรายการ	1.23	0.73	น้อยที่สุด	6 (1.62)	7 (1.89)	9 (2.43)	21 (5.68)	327 (88.38)
ประสานกับแหล่งข้อมูลทั้ง หน่วยงานรัฐ ท้องถิ่น หรือชุมชน	1.22	0.68	น้อยที่สุด	3 (0.81)	6 (1.62)	16 (4.32)	21 (5.68)	324 (87.57)
สละทรัพยากรวัสดุโดยการให้ยืม หรือให้เงิน วัสดุ สถานที่ อุปกรณ์	1.21	0.66	น้อยที่สุด	3 (0.81)	6 (1.62)	13 (3.51)	21 (5.68)	327 (88.38)
ควบคุมเสียงและเทคนิคการ ออกอากาศของทางสถานี	1.17	0.68	น้อยที่สุด	5 (1.35)	7 (1.89)	7 (1.89)	9 (2.43)	342 (92.44)
ดูแลอาคารสถานที่ของสถานี	1.17	0.66	น้อยที่สุด	4 (1.08)	7 (1.89)	9 (2.43)	9 (2.43)	341 (92.17)
รับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน หรือผู้ฟัง เพื่อเป็นข้อมูลการผลิต	1.25	0.82	น้อยที่สุด	8 (2.16)	10 (2.70)	11 (2.97)	8 (2.15)	333 (90.00)
รวม	1.23	0.74	น้อยที่สุด					

จากตารางที่ 8 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต (Producer) โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\bar{x} = 1.23$, S.D. = 0.74) แต่หากพิจารณาเป็นราย ประเด็นจะพบว่า ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) สูงสุด 3 อันดับแรก คือ การเป็นผู้เลือกและนำเสนอ ประเด็น/เลือกหัวข้อในการจัดรายการ ($\bar{x} = 1.30$, S.D. = 0.85) รองลงมาได้แก่การเข้าร่วมเป็น

ผู้ดำเนินรายการหรือเขียนบทในการจัดรายการ ($\bar{x} = 1.28$, S.D. = 0.86) และการรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านหรือผู้ฟัง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลการผลิตรายการ ($\bar{x} = 1.25$, S.D. = 0.82)

3. ระดับการมีส่วนร่วมในฐานะผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner)

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการมีส่วนร่วมในฐานะผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner) (n = 370)

การมีส่วนร่วมในฐานะผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner)	$\bar{X}$	S.D.	ค่าระดับการมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม				
				มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
จัดหาหรือบริจาคเงิน หรืออุปกรณ์ในการจัดรายการ	1.18	0.66	น้อยที่สุด	5 (1.35)	6 (1.62)	6 (1.62)	16 (4.32)	337 (91.09)
กำหนดผังการจัดรายการของสถานีฯ	1.14	0.61	น้อยที่สุด	4 (1.08)	5 (1.35)	6 (1.62)	10 (2.70)	345 (93.25)
จัดหาหรือกำหนดงบประมาณในการจัดรายการ	1.14	0.60	น้อยที่สุด	4 (1.08)	5 (1.35)	5 (1.35)	9 (2.43)	347 (93.79)
กำหนดประเภทสัดส่วนของประเภทรายการในการออกอากาศ	1.13	0.56	น้อยที่สุด	3 (0.81)	4 (1.08)	6 (1.62)	13 (3.51)	344 (92.98)
เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบเนื้อหารายการ	1.22	0.73	น้อยที่สุด	5 (1.35)	9 (2.43)	11 (2.97)	12 (3.25)	333 (90.00)
ตรวจสอบบัญชีการเงินของสถานีวิทยุชุมชน	1.13	0.55	น้อยที่สุด	2 (0.54)	4 (1.08)	10 (2.70)	9 (2.43)	345 (93.25)
ประเมินผลรายการและปรับปรุงแก้ไขอย่างสม่ำเสมอ	1.19	0.67	น้อยที่สุด	4 (1.08)	7 (1.89)	10 (2.70)	13 (3.51)	336 (90.82)
วิเคราะห์กลยุทธ์และมาตรการปรับปรุงรายการและพัฒนางานขยายเครือข่าย	1.20	0.68	น้อยที่สุด	6 (1.62)	3 (0.81)	11 (2.97)	18 (4.86)	332 (89.74)
นำเสนอแนวทางและวิธีการพัฒนาวิทยุชุมชนให้เป็นไปตามนโยบาย	1.19	0.63	น้อยที่สุด	2 (0.54)	7 (1.89)	13 (3.51)	15 (4.06)	333 (90.00)
วางแผนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาวิทยุชุมชนฯ	1.16	0.60	น้อยที่สุด	3 (0.81)	5 (1.35)	10 (2.70)	13 (3.51)	339 (91.63)
รวม	1.17	0.63	น้อยที่สุด					

จากตารางที่ 9 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในฐานะผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner) โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\bar{x} = 1.17$, S.D. = 0.63) หากพิจารณาเป็นรายประเด็นจะพบว่า ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) สูงสุด 3 อันดับแรก คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกระดับสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบเนื้อหารายการ ($\bar{x} = 1.22$, S.D. = 0.73) รองลงมาได้แก่การวิเคราะห์กลุ่มผู้ชมและมาตรการปรับปรุงรายการและพัฒนางานเครือข่าย ($\bar{x} = 1.20$, S.D. = 0.68) และการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 1.19$, S.D. = 0.67) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับการนำเสนอแนวทางและวิธีการพัฒนาวิทยุชุมชนให้เป็นไปตามนโยบาย ($\bar{x} = 1.19$, S.D. = 0.63)

ตารางที่ 10 สรุประดับการมีส่วนร่วม 3 ระดับ (n = 370)

ระดับการมีส่วนร่วม	$\bar{X}$	S.D.	ค่าระดับการมีส่วนร่วม
การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟัง (Audience)	1.99	1.16	น้อย
การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต (Producer)	1.23	0.74	น้อยที่สุด
การมีส่วนร่วมในฐานะผู้กำหนด นโยบาย (Policy Planner)	1.17	0.63	น้อยที่สุด

จากตารางที่ 10 กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามโดยภาพรวมเมื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมทั้ง 3 ระดับ พบว่า การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟัง (Audience) มีระดับการมีส่วนร่วมเฉลี่ยในระดับน้อย ($\bar{x} = 1.99$, S.D. = 1.16) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต (Producer) มีระดับการมีส่วนร่วมเฉลี่ยในระดับน้อยที่สุด ($\bar{x} = 1.23$, S.D. = 0.74) และการมีส่วนร่วมในฐานะผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner) มีระดับการมีส่วนร่วมเฉลี่ยในระดับที่น้อยที่สุด ($\bar{x} = 1.17$, S.D. = 0.63)

ตอนที่ 4 ปัญหา และอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน

จากการประมวลความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 370 คนและจากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งในส่วนของผู้บริหารฯ นักจัดรายการจากจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนและผู้นำชุมชน (อบต.) จำนวน 15 คน พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคในด้านนโยบายของรัฐ คือ รัฐยังไม่มีกฎหมายและนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับวิद्यุชุมชนมารองรับการดำเนินงานของวิद्यุชุมชนที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย ทำให้ผู้ปฏิบัติการวิद्यุชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ส่งผลให้การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่ด้วยเช่นกัน ในขณะที่เดียวกันก็มีวิद्यุชุมชนจำนวนมากเกิดขึ้นอย่างไม่มี การควบคุมทั้งด้านปริมาณและคุณภาพทำให้เกิดการรบกวนกันเองจนผู้ฟังไม่สามารถรับฟังได้ทำให้ประชาชนเกิดทัศนคติไม่ดีกับวิद्यุชน

2. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากทางสถานี คือ รูปแบบของรายการของทางสถานีไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายในทุกกลุ่มอายุ มีรายการธรรมะค่อนข้างมาก ขณะเดียวกันพบว่าประชาชนบางส่วนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าทางสถานียังไม่ค่อยเปิดรับบุคคลภายนอกเท่าที่ควรให้โอกาสเฉพาะคนในชุมชนปทุมมอโสภ นอกจากนี้ตัวที่ตั้งของสถานีเองก็อยู่ในชุมชนปทุมมอโสภ ซึ่งมีกฎระเบียบเฉพาะของชุมชนทำให้เป็นอุปสรรคหนึ่งในการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนและห้องจัดรายการและสถานที่ออกอากาศอยู่บนอาคารชั้นที่ 6 ทำให้ประชาชนบางกลุ่ม เช่น ผู้สูงอายุ ผู้มีปัญหาทางสุขภาพและด้านร่างกาย ไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ เนื่องจากต้องเดินขึ้นบันไดอาคารถึง 6 ชั้น

3. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากประชาชนเอง คือ ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับสถานีวิทยุชุมชนไม่ทราบว่าตนเองจะได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการมีส่วนร่วม อยากมีส่วนร่วมแต่ไม่รู้ว่าจะเข้าไปร่วมได้อย่างไร ไม่กล้าแสดงออก บ้านอยู่ห่างจากสถานี นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่า มีคนทำหน้าที่อยู่แล้วเลยไม่คิดเข้าไปมีส่วนร่วม และบางส่วนคิดว่าการมีส่วนร่วมจะต้องเสียเวลา เสียเงิน จึงไม่เข้ามามีส่วนร่วมและบางส่วนคิดว่าอยากเข้ามามีส่วนร่วมแต่อยากมีค่าตอบแทนด้วยแต่ทางสถานีมีนโยบายเสียสละไม่มีค่าตอบแทนจึงทำให้ไม่เข้ามามีส่วนร่วม

4. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนโดยประมวลจากผู้ตอบแบบสอบถามและผู้ให้สัมภาษณ์สามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

- 4.1 อยากให้ทางสถานีเปิดโอกาสให้กับคนที่ไม่ได้อยู่ในชุมชนปทุมมอโสภ
- 4.2 อยากให้มีการให้ความรู้กับประชาชนในชุมชนในเรื่องเกี่ยวกับวิทยุชุมชน
- 4.3 อยากให้ทางสถานีมีค่าตอบแทนในการเข้าไปมีส่วนร่วม

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชน เพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการที่สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนกับจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 2) ศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 3) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ ประชาชน ที่อาศัยอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน 370 คน โดยได้จากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) และผู้ที่ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้บริหารจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน จำนวน 5 คน นักจัดรายการที่จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน จำนวน 5 คน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสอบถามการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับกระบวนการสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนกับจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. กระบวนการสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนกับจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร และนักจัดรายการของจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน รวมทั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม พบว่า กระบวนการที่สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วม ได้แก่ กระบวนการรับรู้เรื่องสิทธิในการสื่อสารและสิทธิในการเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นการให้โอกาสในการเข้าถึงสื่อ (Access) การเข้าไปมีส่วนร่วม (Participation) และการเข้าไปจัดการด้วยตนเอง (Self-management) ของแกนนำผู้ก่อตั้งสถานีและคนในชุมชน

1.1 กระบวนการระดมทุนของชุมชนให้มีเพียงพอในการสร้างให้มีสื่อวิทยุชุมชนให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งกระบวนการในการระดมทุนในการจัดตั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้และเข้ามามีส่วนร่วมกับจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนได้เร็วกว่าการให้คนในชุมชนจัดสร้างกันเอง

1.2 กระบวนการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องสื่อที่กลุ่มแกนนำถ่ายทอดไปสู่คนในชุมชนเพื่อให้เกิดความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับวิทยุชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถและเกิดความมั่นใจในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน

1.3 ความร่วมมือและความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกชุมชน ทั้งภาครัฐและเอกชนในการเข้ามาให้ความรู้และร่วมดำเนินการ เป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกอยากเข้ามามีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ กับจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนมากขึ้น

1.4 ความร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทน ซึ่งให้ความร่วมมือทั้งในเรื่องการจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือและการให้บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้าไปมีส่วนร่วมทั้งในด้านการผลิต (Producer) และกำหนดนโยบาย (Policy Planner) รวมทั้งการเห็นความสำคัญในการมีสื่อของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนร่วมดำเนินการและร่วมเป็นเจ้าของ

1. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนพบว่า

2.1 สถานภาพและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 370 คน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงอายุระหว่าง 15-30 ปี มีระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาและ ปวช. ประกอบอาชีพอิสระ/ค้าขาย มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาทต่อเดือน

2.2 พฤติกรรมการฟังรายการจากจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน ส่วนใหญ่จะฟังรายการที่บ้าน โดยสามารถรับสัญญาณการรับฟังได้ชัดเจนดีมาก ฟังรายการสัปดาห์ละ 1-2 วัน โดยจะฟังรายการในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอนในแต่ละวัน

2.3 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟัง (Audience) ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด ($\bar{x} = 1.99$, S.D. = 1.16) หากพิจารณาเป็นรายข้อจะพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับน้อยอยู่ 1 ส่วนคือ ฟังรายการจากวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนเป็นประจำ ($\bar{x} = 2.93$, S.D. = 1.17) และมีหัวข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงรองลงมา 3 ลำดับแรก คือ การเป็นสมาชิกรายการวิทยุชุมชนทำให้ได้ประโยชน์ต่อการทำมาหากินหรือการดำรงชีวิต ($\bar{x} = 2.49$, S.D. = 1.29) การนำข้อมูลที่ฟังจาก

รายการไปสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนอื่น ($\bar{x} = 2.39$, S.D. = 1.29) และการใช้ข้อมูลข่าวสารจากการฟังรายการช่วยตัดสินใจในเรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ($\bar{x} = 2.15$, S.D. = 1.25)

2.4 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต (Producer) โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\bar{x} = 1.23$, S.D. = 0.74) หากพิจารณาเป็นรายประเด็นจะพบว่า ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) สูงสุด 3 อันดับแรก คือ การเป็นผู้เลือกและนำเสนอประเด็น/เลือกหัวข้อในการจัดรายการ ($\bar{x} = 1.30$, S.D. = 0.84) รองลงมาได้แก่การเข้าร่วมเป็นผู้ดำเนินรายการหรือเขียนบทในการจัดรายการ ($\bar{x} = 1.28$, S.D. = 0.86) และการรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านหรือผู้ฟัง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลการผลิตรายการ ($\bar{x} = 1.25$, S.D. = 0.82)

2.5 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ดำเนินกำหนดนโยบาย (Policy Planer) พบว่าประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ($\bar{x} = 1.17$, S.D. = 0.63) หากพิจารณาเป็นรายประเด็นจะพบว่า ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) สูงสุด 3 อันดับแรก คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกระดับสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบเนื้อหารายการ ($\bar{x} = 1.22$, S.D. = 0.73) รองลงมาได้แก่การวิเคราะห์กลยุทธ์และมาตรการปรับปรุงรายการและพัฒนางานเครือข่าย ($\bar{x} = 1.20$, S.D. = 0.68) และการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 1.19$, S.D. = 0.67) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับการนำเสนอแนวทางและวิธีการพัฒนาวิทยุชุมชนให้เป็นที่ไปตามนโยบาย ($\bar{x} = 1.19$, S.D. = 0.63)

2. ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน คือ ปัญหาเกี่ยวกับนโยบายของรัฐ คือ ยังไม่มีกฎหมายและนโยบายที่ชัดเจนมารองรับการดำเนินงานของวิทยุชุมชน ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากทางสถานี คือ รูปแบบรายการของทางสถานียังไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มอายุ รวมทั้งที่ตั้งของสถานีที่อยู่ในชุมชนปทุมมอโสภ ทำให้ถูกมองว่าสถานีไม่ค่อยเปิดรับบุคคลภายนอก และที่ตั้งสถานีที่อยู่บนชั้น 6 ของอาคารทำให้เป็นอุปสรรคทางกายภาพ ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากประชาชนเองได้แก่ ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมไม่เห็นถึงประโยชน์ที่แท้จริงของวิทยุชุมชน ไม่กล้าแสดงออก รวมทั้งไม่อยากเสียสละในการเข้ามามีส่วนร่วมกับจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน

อภิปรายผล

จากการวิจัยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. จากการวิจัยพบว่า กระบวนการสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมเริ่มจากการรวมตัวกันของกลุ่มคนที่มีความสนใจด้านสื่อวิทยุชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้นำชุมชนปทุมอโศกที่ประกอบไปด้วยสมณะและแกนนำในชุมชนที่ใช้เครื่องส่งวิทยุกำลังส่งต่ำในการออกอากาศในชุมชนปทุมอโศก ในลักษณะหอกระจายเสียงไร้สาย โดยเน้นรายการข่าวสารเพื่อชุมชนปทุมอโศกและการเผยแพร่ธรรมะเป็นหลักอันเป็นแนวความคิดที่ทำให้กลุ่มคนกลุ่มนี้ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนดังที่ กรรณิกา ชมดี (2524 : 11) กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง ความร่วมมือของประชาชน ไม่ว่าปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้าร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ กระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์และจากการที่มีกลุ่มผู้สนใจเริ่มต้นและสร้างให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมแล้วก็เริ่มมีการนำความรู้ที่ได้มาเผยแพร่ให้กับแกนนำชุมชนที่อยู่ในเขต อบต.พระประโทนและมีการชักชวนให้แกนนำเหล่านั้นเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด วางแผนและกำหนดนโยบาย และเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งการชักชวนผู้ที่มีความสนใจเข้าร่วมในการผลิต ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ดังที่ ไวท์ (White 1996, อ้างถึงใน ภริตพร สุขโกศล 2547 : 18) กล่าวว่า หัวใจสำคัญของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication Process) คือกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมรับฟัง และเคารพในความคิดของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิหน้าที่ของสมาชิกในชุมชนร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคม แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ตลอดจนกระบวนการร่วมกันค้นหาแนวทางและตัดสินใจร่วมกันโดยอาศัยพื้นฐานของข้อมูลที่สมบูรณ์ แต่อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร นักจัดรายการจากจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน และสมาชิก อบต. พบว่า จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนเกิดขึ้นและดำเนินกิจการต่อเนื่องมา นอกจากจะเป็นการรวมตัวกันของแกนนำชุมชนแล้วยังพบว่ามีปัจจัยอื่น ๆ ที่มาจากนอกชุมชนที่เข้ามาส่งเสริมการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางด้านงบประมาณที่ได้รับจากทางชุมชนปทุมอโศกที่เป็นฝ่ายจัดหาเครื่องส่ง ระบบการออกอากาศและสถานที่ ในขณะที่แกนนำบางส่วนได้รับการอบรมความรู้ในเรื่องสิทธิในการเป็นเจ้าของสื่อตามรัฐธรรมนูญ และแนวคิดเกี่ยวกับวิทยุชุมชนจากสถาบันและองค์กรพัฒนาเอกชนจากภายนอกชุมชน รวมทั้งบุคลากรบางส่วนทั้งในส่วน of คณะกรรมการบริหารสถานีและนักจัดรายการก็มาจากบุคคลภายนอกชุมชน และยังได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทนที่เห็นความสำคัญของสื่อชุมชน จึงสรุปได้ว่าการสร้างสื่อวิทยุชุมชนให้สามารถดำเนินการได้ด้วยดีนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการสนับสนุนทั้งจากคนในชุมชนเอง สถาบันและองค์กรพัฒนาเอกชน รวมถึงหน่วยงานของรัฐในชุมชนเองด้วย ดังที่ กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2543 : 63) กล่าวไว้ว่า ในขณะที่เป้าหมายของการสื่อสาร

ชุมชนนั้นก็เพื่อสนับสนุนการริเริ่มของชุมชน การเป็นตัวของตัวเองและถูกกระตุ้นให้มีการพึ่งตนเอง แต่ในขั้นตอนของการลงมือกระทำนั้นก็จำเป็นต้องมีการสนับสนุนจากท้องถิ่นก่อนในระยะของการตั้งตัว การสนับสนุนจากท้องถิ่นซึ่งหมายถึงระดับของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนที่จะให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ทั้งการเงิน อุปกรณ์ คำแนะนำ ข้อมูลข่าวสารและกำลังใจ

2. จากการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนในฐานะผู้ฟัง (Audience) อยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนไม่ได้ฟังรายการวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนทุกวันและช่วงเวลาการฟังไม่แน่นอน จึงทำให้การมีกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ในฐานะการเป็นผู้ฟังน้อยไปด้วยไม่ว่าจะเป็นการโทรศัพท์หรือส่งจดหมายไปในรายการ การเป็นตัวแทนในการส่งข่าว แจ้งข่าวหรือตรวจสอบข่าวในพื้นที่ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากพื้นที่ที่ศึกษาเป็นพื้นที่ที่สามารถรับสื่ออื่น ๆ ทั้งจากวิทยุชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงและสถานีวิทยุภาคธุรกิจที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงซึ่งมีอยู่มากมาย ทำให้ประชาชนมีทางเลือกในการบริโภคสื่อมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอนุตรา พรวิดิ (2545 : 126) ที่พบว่าพื้นที่ที่ห่างไกลจากเมืองหลวงไม่มากอย่างเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานครประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิทยุชุมชนน้อยมาก เนื่องจากมีสื่ออื่น ๆ จากเมืองหลวงไปถึง รวมทั้งสื่อวิทยุที่มีรายการมากมายให้เลือกรับฟังเรื่องของรายการวิทยุชุมชนจึงไม่ได้สร้างความตื่นตัวหรือกระตุ้นให้ประชาชนในเขตปริมณฑลอยากมีรายการวิทยุชุมชน ส่วนด้านการเห็นประโยชน์ของการร่วมเป็นสมาชิกของสถานีหรือการเป็นผู้ฟังพบว่าอยู่ในระดับที่น้อย แสดงให้เห็นว่าการดำเนินงานของจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนยังไม่เป็นไปตามความต้องการของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพัชราภรณ์ สายรัดเงิน (2548 : 157) ที่พบว่าคณะกรรมการที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นไม่ได้มาจากการเลือกตั้งจากชุมชนทั้งหมด แต่มาจากการชักชวนและอาสาสมัครเข้ามาทำงานและไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นความต้องการของคนในชุมชน ทำให้ยังไม่สามารถทราบว่าการดำเนินงานโดยมีคณะกรรมการบริหารนั้นจะสามารถสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างทั่วถึงหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตามการวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามฟังรายการจากวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนเป็นประจำ เชื่อว่าการเป็นสมาชิกรายการวิทยุชุมชนทำให้ได้ประโยชน์ต่อการทำมาหากินหรือการดำรงชีวิตมีการนำข้อมูลที่ฟังไปสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนอื่นและการใช้ข้อมูลข่าวสารจากการฟังรายการช่วยตัดสินใจในเรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวันอยู่ในระดับน้อยแสดงให้เห็นว่าหากเนื้อหาของรายการของจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนนำเสนอ มีผลกระทบกับคนในชุมชนหรือหากมีการเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องหรือเป็นประโยชน์กับคนในชุมชนก็จะทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานีมากขึ้น สอดคล้องกับคำกล่าวของ จุมพล รอดคำดี (2542 : 23) ที่ระบุไว้ว่าวิธีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

มุ่งเน้นที่สถานะแวดล้อมผู้รับสารมากกว่าตัวผู้ส่งสาร หรือการแสดงผลการสื่อสารสิ่งสำคัญคือ เน้นให้เห็นถึงการแสวงหาวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสารมากกว่าวิธีการสื่อสารเพียงเพื่อถ่ายทอดข่าวสารเท่านั้น และยังได้สรุปแนวคิดของวิทยุชุมชนควรมีหลักการ คือ 1) ต้องเกิดจากความต้องการของชุมชน โดยถือหลักว่าคนส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นความต้องการร่วมกัน 2) วิทยุชุมชนต้องได้รับการยอมรับของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน 3) วิทยุชุมชนย่อมไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชน 4) วิทยุชุมชนต้องยึดแนวทางเสนอรายการและข่าวสารของชุมชนเป็นหลักภายใต้แนวคิดความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์ในท้องถิ่นเป็นหัวใจของการนำเสนอข่าวสารและรายการ 5) วิทยุชุมชนจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมจัดรายการและสามารถเข้าไปบริหารจัดการหรือเป็นผู้ปฏิบัติในสถานีได้ จากทัศนะดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่คณะกรรมการบริหารจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนจะต้องนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินการเพื่อหาความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชนเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินกิจการของสถานีให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนต่อไป

3. จากการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต (Producer) โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากการที่ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการฟังน้อย และเวลาในการฟังที่ไม่แน่นอน จึงทำให้ไม่มีความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิต แต่อย่างไรก็ตามในด้านการเลือกประเด็นหรือหัวข้อในการจัดรายการประชาชนมีความเห็นในระดับน้อย แสดงว่าคนในชุมชนที่เป็นผู้ฟังบางส่วนอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตในด้านนี้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเมตตา (Metta 1981, อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ และคณะ 2543 : 38) ในเรื่องกระบวนการเข้าถึงสื่อ (Access Process) ที่ว่าไม่เพียงแต่การได้รับข่าวสารที่เป็นสิทธิขั้นต้นของประชาชนเท่านั้น สิทธิที่ใช้เพื่อหาข่าวสารเพิ่มเติมในรายละเอียด รวมทั้งสิทธิที่จะเข้าร่วมในกระบวนการสื่อสารทุกขั้นตอนก็รวมอยู่ในสิทธิด้านข่าวสารของประชาชนด้วย ส่วนการมีส่วนร่วมในด้านการผลิตในด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเข้ามาเป็นผู้ดำเนินรายการหรือเขียนบท การควบคุมการผลิตในช่วงรายการต่าง ๆ การจัดทำผังรายการหรือการควบคุมเวลาการออกอากาศ การรับฟังความคิดเห็นของผู้ฟังเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการผลิต ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารฯ เจ้าหน้าที่ประจำสถานีและนักจัดรายการ ซึ่งในส่วนนี้ไม่ได้เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง จึงอาจทำให้การนำเสนอเนื้อหาในรายการอาจไม่ตรงตามความต้องการของชุมชนจึงทำให้เป็นสาเหตุหนึ่งที่คนในชุมชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรภรณ์ สายรัดเงิน (2548 : 157) ที่พบว่า คณะกรรมการที่เข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนนั้นไม่ได้มาจากการเลือกตั้งจากชุมชนทั้งหมด แต่มาจากการชักชวนและอาสาสมัครเข้ามา

ทำงานและไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็น ความต้องการของคนในชุมชนทำให้ยังไม่สามารถทราบว่าการดำเนินงานโดยมีคณะกรรมการบริหารนั้นสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างทั่วถึง แต่อย่างไรก็ตามงานวิจัยครั้งนี้ยังได้พบว่าประชาชนที่ตอบแบบสอบถามบางส่วนมีความเห็นว่าทางสถานียังไม่ค่อยเปิดรับบุคคลภายนอกเท่าที่ควร ให้โอกาสเฉพาะบุคคลที่อยู่ในชุมชนปฐมอโศก จึงทำให้เกิดทัศนคติที่ไม่อยากเข้ามามีส่วนร่วมกับทางสถานี และอีกส่วนหนึ่งของคนในชุมชนมีความเห็นว่าตนเองขาดความรู้ความเข้าใจ อีกทั้งไม่ทราบว่าจะได้รับประโยชน์อะไรในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับสถานีวิทยุชุมชน จึงทำให้ไม่ต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับที่สูงกว่าการเป็นผู้ฟัง (Audience) หากจะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับที่สูงกว่าที่เป็นอยู่ก็ควรที่จะเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้มีโอกาสในการเข้าถึงสื่อ (Access) คือจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน และเข้าไปมีส่วนร่วมในการคิด และการปฏิบัติรวมทั้งการนำเสนอรูปแบบรายการที่สอดคล้องกับความต้องการของคนชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ รูสโซ (Rousseau, อ้างถึงใน รัชนก โสภพิศ 2542 : 58) ในเรื่องทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางจิตวิทยาว่า การทำให้สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในกิจกรรมการตัดสินใจ (Decision Making) การเกิดความรู้สึกผูกพันต่อกิจกรรมหรือเรื่องนั้น ๆ (Commitment) และมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Behavioral Component) จะทำให้บุคคล กลุ่ม ชุมชนเกิดความรู้สึกว่าตนเองได้ลงทุนให้ความคิดเห็น การตัดสินใจและอุทิศพลังงานทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งวิธีการแก้ปัญหานั้น ๆ ซึ่งมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตนเองต่อการเข้าไปมีส่วนร่วม

4. จากการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในฐานะผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner) ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าในการมีส่วนร่วมในฐานะผู้กำหนดนโยบายจะเป็นหน้าที่รับผิดชอบของคณะกรรมการบริหารสถานี กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านนี้จึงเป็นการมีส่วนร่วมโดยผ่านตัวแทนซึ่งเป็นแกนนำของชุมชนที่ได้รับการชักชวนให้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารสถานี จึงทำให้ประชาชนทั่วไปไม่รู้สึกว่าได้เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner) ดังที่เดสเลอร์ และซ็อก (Deshier and Sock, quoted in White 1994 : 16) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมในลักษณะการมีส่วนร่วมเทียม (Pseudo-Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมที่อำนาจในการควบคุมโครงการ อำนาจในการตัดสินใจอยู่ที่ผู้วางแผน ผู้บริหาร และชนชั้นสูงในชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมเพียงรับฟังว่ามี การวางแผนโครงการอะไรบ้าง และประชาชนต้องปฏิบัติตามโครงการนั้น ซึ่งก็ถือว่าไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation) นั่นเอง อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมในฐานะผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner) ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมในระดับสูงซึ่งเป็นธรรมชาติของการมีส่วนร่วมในระดับนี้ที่จะมีผู้เข้ามามีส่วนร่วมน้อยกว่าการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต (Producer) และการมีส่วนร่วมใน

ระดับผู้ฟัง (Audience) ดังที่ กาญจนา แก้วเทพและคณะ (2543 : 61) กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบายนั้นถือว่าเป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วม และดังที่จะได้สังเกตเห็นว่ายิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงมากขึ้นเท่าใด สัดส่วนของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ก็เล็กลง กล่าวคือในระดับของผู้รับสาร คนในชุมชนทุกคนสามารถมีส่วนร่วมได้ แต่เมื่อขึ้นมาถึงขั้นการผลิตก็อาจจะมีคนบางกลุ่มในชุมชนเท่านั้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมจนถึงขั้นตอนสุดท้ายคือระดับการวางแผนและนโยบายนี้ก็จะมีตัวแทนบางคนเท่านั้นจากชุมชนที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมในระดับนี้

5. จากการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนนั้นประกอบไปด้วยปัญหาและอุปสรรคในด้านนโยบายของรัฐ โดยรัฐยังไม่มีกฎหมายและนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการดำเนินงานของวิทยุชุมชน ทำให้การดำเนินงานของวิทยุชุมชนไม่เป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด รวมไปถึงในเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งในเรื่องนี้เป็นปัญหาที่รัฐต้องมีแนวทางหรือนโยบายที่มีความชัดเจน เช่นเดียวกับงานวิจัยของ พัทธกรณ์ สายรัดเงิน (2548 : 160) ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่ารัฐควรมีการวิจัยสำรวจการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนในแต่ละพื้นที่เพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้ไปประกอบกับการตั้งกฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อที่จะหาข้อตกลงระหว่างรัฐกับชุมชน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิจัยที่พบว่าการมีส่วนร่วมในการฟัง (Audience) อยู่ในระดับน้อยแสดงให้เห็นว่าประชาชนในชุมชนยังไม่ให้ความสนใจที่จะฟังรายการของจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนเท่าที่ควร ทางสถานีจึงควรหาวิธีในการสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟังมากขึ้นด้วยการสำรวจความต้องการของชุมชนในการฟังรายการวิทยุ และนำข้อมูลปรับปรุงรายการให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน รวมไปถึงการพัฒนาในเรื่องของบุคลากร ระบบการออกอากาศ และการประชาสัมพันธ์ให้คนในพื้นที่เห็นว่าจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนเป็นสื่อของคนในชุมชน คนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ได้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมีความสนใจอยากมีส่วนร่วม

2. จากผลการวิจัยที่พบว่าการมีส่วนร่วมในการผลิต (Producer) อยู่ในระดับน้อยที่สุดเป็นผลมาจากการที่มีผู้มีส่วนร่วมในการฟังน้อย ซึ่งส่งผลให้ประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในระดับนี้น้อยลงไปด้วยเนื่องจากการมีส่วนร่วมในการผลิต เป็นการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้น ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในด้านนี้จะต้องมีความสนใจในงานสื่อชุมชน และจะต้องเป็นการเสียสละ ซึ่งเป็นการ

ทำงานในลักษณะอาสาสมัครในการจะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนต้องเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และควรจะมีบริการอบรมให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการผลิตรายการเพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้ความชำนาญและสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตได้

3. จากผลการวิจัยที่พบว่าการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย (Policy Planner) อยู่ในระดับน้อยที่สุด ซึ่งเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องมาจากการที่ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้มองว่าจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน เป็นของคนในชุมชน จึงทำให้ไม่มีความสนใจที่จะมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจการนี้ ซึ่งเป็นความจำเป็นที่สถานีจะต้องทำให้คนในชุมชนเห็นว่าจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนแห่งนี้เป็นสมบัติของคนในชุมชน ทุกคนสามารถเข้าถึงสื่อ (Access) ได้แล้วพยายามให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม (Participation) ในการจัดการด้วยตนเอง (Self-management)

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาในเรื่องความต้องการและความคาดหวังของคนในชุมชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน
3. ควรมีการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนในที่อื่น ๆ เพื่อทำการเปรียบเทียบ
4. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน หรือที่อื่น ๆ ในลักษณะ R&D (Research and Development) เพื่อพัฒนารูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน และพัฒนาสื่อเพื่อชุมชน

บรรณานุกรม

- กรณีกา ชมดี. “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.
- กระทรวงมหาดไทย. กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น [Online]. Accessed 15 September 2005. Available from <http://www.thailocaladmin.go.th/ABTInfoSystem/abtInfoSys.jsp>.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.
- กาญจนา แก้วเทพ. ก้าวต่อไปของการสื่อสารเพื่อชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548.
- จิระวรรณ ตันกรานันท์. “การมีส่วนร่วมและบทบาทผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดรายการวิทยุชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- จุมพล รอดคำดี. สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. “การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท.” เศรษฐศาสตร์ปริทัศน์ (มกราคม 2526) : 10.
- ดวง อันทะไชย. “ประสบการณ์เรื่อง “สื่อ : หมู่บ้าน กับการเปลี่ยนแปลง” กรณีศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด.” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องแนวทางการพัฒนาแผนสื่อชุมชน 4 ภูมิภาค เสนอที่โรงแรมแอมบาสเดอร์ กรุงเทพฯ 27-28 ตุลาคม 2544 (อัดสำเนา)
- ทรงยศ บัวเฟื่อน. การปฏิรูปสื่อวิทยุโทรทัศน์ ตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 40. กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2546.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, บรรณาธิการ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสการพิมพ์, 2533.
- ทิวพร แสนเมืองชิน. “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนโดยผ่านรายการวิทยุชุมชนสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง. เชียงใหม่ : สิริลักษณ์การพิมพ์, 2547.

บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการประเมินผลกระทบ

สิ่งแวดล้อม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล, 2528.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และคณะ. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน : จากแนวคิดสู่

การปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.),

2549.

ประภาพร คลกิจ. “การวิเคราะห์การจัดการรายการวิทยุชุมชนสร้างสรรค์จันทบุรี.” วิทยานิพนธ์

ปริญญาโท สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

ปรัชญา เวสารัชช. รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท.

กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.

ปฐยา เรืองเรืองกุลฤทธิ์. “พฤติกรรมการรับฟังรายการวิทยุชุมชนของคนโคราช สถานีวิทยุกระจาย

เสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขา

วารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

ปราณี หมอนทองแดง. “ทิศทางการพึ่งตนเองในสังคมที่กำลังเปลี่ยนไป.” วิทยานิพนธ์ปริญญา

โท สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

ปริญญ์ ปัญจวงศ์. “การเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ทักษะ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพ

ชีวิตและสังคมของชาวบ้านในหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อ.เมือง จ.

นราธิวาส.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

2540.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. วิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

พัชรภรณ์ สายรัตน์. “การมีส่วนร่วมของประชาชน ต่อรายการวิทยุชุมชน เพื่อนชุมชน ชุมชน

ปฐมมโศก ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม.” วิทยานิพนธ์ปริญญา

โท สาขาวิชาวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548

พิชญา รัตนพล. “พฤติกรรมการสื่อสาร ความคาดหวังผลประโยชน์ และความน่าเชื่อถือของรายการ

วิทยุเพื่อสังคมและชุมชน : ศึกษากรณีสถานีวิทยุชุมชน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชา

วารสารศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ภริตพร สุขโกศล. “กระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิทยุชุมชน

อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวารสารศาสตร์และ

สื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

รัชนก โสภากิจ. “การมีส่วนร่วมและความคาดหวังของผู้ปกครองต่อการจัดการอาชีวศึกษาของ
โรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนในจังหวัดนครปฐม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาศึกษาศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2542.

ลักขณา เสถียรสวัสดิ์. รายงานการศึกษาวิจัยศักยภาพชุมชนในการพัฒนาการศึกษาท้องถิ่น.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2545.

โลน่า โมสิกา. “การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครสาธารณสุขในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
ในชุมชน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2550.

สถาปนา จุณณวัฒน์, ร้อยคำรวจโท. “แรงจูงใจทางสังคมและจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้า
ร่วมในกิจกรรมของสมาชิกสถานีวิฑูรชุมชน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขา
รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่
8 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

สิริเรศ ศิริกานต์. “รูปแบบสถานีวิฑูรกระจายเสียงภาคประชาชนที่พึงประสงค์สำหรับประเทศไทย
ภายหลังการปฏิรูประบบวิทยุกระจายเสียง ตามเจตนารมณ์มาตรา 40 รัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวารสาร
ศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

สุกัญญา กลางณรงค์. “สื่อชุมชน : คุณภาพแห่งการสื่อสารเพื่อการพัฒนาคนและสังคม” เอกสาร
สัมมนาวิชาการประจำปี 2547 เรื่อง เหลียวหลังแลหน้า : ยี่สิบปีเศรษฐกิจสังคมไทย.มูลนิธิ
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2547. (อัดสำเนา)

สุเมธ โมรากุล. “การศึกษาแนวทางการปรับปรุงงานหอกระจายข่าวของชุมชน.” วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท สาขานิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

สุรัตน์ เมธิกุล. การปฏิรูปสื่อในยุคสังคมไร้พรมแดน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2545.

อศิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย.
ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ)
กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภากิจการพิมพ์, 2527.

อนุตรา พรทวี. “ความต้องการรายการวิทยุชุมชนของผู้ฟังในเขตปริมณฑลของกรุงเทพฯ.”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2545.

- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. ระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทย : โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมือง และผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- _____. สื่อมวลชนในยุคปฏิรูป. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2545.
- _____. สื่อสารมวลชนเบื้องต้น : สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547
- อุษา จันทร์ประกาศ. “การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดจันทบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- เอื้อจิตร วิโรจน์ไตรรัตน์. “แนวคิดวิทยุชุมชนจากเวทีปฏิรูปสื่อภาคประชาชน.” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องแนวทางการพัฒนาแผนสื่อชุมชน 4 ภูมิภาค เสนอที่โรงแรมแอมบาสเดอร์ กรุงเทพฯ 27-28 ตุลาคม 2544. (อัดสำเนา)
- Bordenave, Juan Diaz. “Participative Communication as a Part of Building the Participative Society.” In Participatory Communication: Working for Change and Development. New Delhi : Sage Publication, 1994.
- Chell, Elizabeth. Participation and Organization : A Social Psychological Approach. London : Macmillan, 1985.
- David, M.J.R. “The Community Broadcasting Environment in Asia.” In V.T. Valbuena (ed), Mahaweli Community Radio, Singapore : Parklane Press, 1993.
- Dhanarajan, Gajaraj, and David Walker. Community radio and Education for All [Online]. Accessed 27 February 2006. Available from <http://www.col.org/events/0006commradio.html>.
- McQuail, Denis. Mass Communication Theory, An Introduction. London : Sage Publication, 1983.
- Servaes, Jan, Thomas L Jacobson, and Shirley A White. Participatory Communication for Social Change. London : Sage Publication, 1996.
- White, Shirley A., K.Sadamandoman Nair and Joseph Ascroft (eds). Participatory Communication: Working for Change and Development. New Delhi : Sage Publication, 1994.
- Public, Government and Community radio formats [Online]. Accessed 27 February 2006.

Available from http://radiostationworld.com/directory/radio_formats/radio_formats_public.asp.

สำนักงานกฤษฎีกา. มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 24 มิถุนายน 2546 [Online]. Accessed 11 October 2005. Available from <http://www.thaigov.go.th>.

สมาคมวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย. เครือข่ายวิทยุชุมชนจี้กรมประชาสัมพันธ์ลงดาบสถานีเถื่อน [Online]. Accessed 26 April 2005.

Available from http://www.thaibja.org/radio_detail?id=35

_____. วิทยุอิสระขนาดเล็กที่ไม่ได้สังกัดกลุ่มทุนใหญ่ จะมีที่ยืนตรงไหน หลังเกิด กสช.กลุ่มวิทยุอิสระคือใคร [Online]. Accessed 2 March 2005. Available from http://www.thaibja.org/radio_detail?id=31

_____. นาทีทอง “วิทยุชุมชน” แห่ตั้งทั่วประเทศแย่งโฆษณา [Online]. Accessed 22 December 2004. Available from http://www.thaibja.org/new3_detail.asp?id=155

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ข้อมูลพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทน
อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

ข้อมูลพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

ประวัติความเป็นมา

ตำบลพระประโตนำชื่อมาจากวัดพระประโทน มีตำนานเล่ากันว่า มีพราหมณ์ตระกูลหนึ่ง เรียกว่า "โตนพราหมณ์" มาจากอินเดียมาค้าขายในสุวรรณภูมิแล้วตั้งรกรากอยู่ที่นี้ได้นำ "ทะนันทอง" ที่ใช้ดวงพระบรมสารีริกธาตุมาด้วย ต่อมาท้าวศรีสิทธิชัยพรหมเทพผู้สร้างเมืองนครชัยศรีได้ขอทะนันทองจากพราหมณ์ตระกูลนี้แต่ได้รับการปฏิเสธเพื่อไปแลกพระบรมสารีริกธาตุซึ่งทำสัญญากับลังกาไว้แต่ก็ขโมยมาจนได้แล้วนำมาบรรจุไว้ที่พระปฐมเจดีย์จึงเรียกชื่อตำบลตามตระกูลพราหมณ์โตนต่อมาเป็น พระประโตน

สภาพทั่วไปของตำบล

ตำบลพระประโตนอยู่ห่างจากอำเภอเมืองนครปฐมประมาณ 2.5 กม. มีอาณาเขตตำบลติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ คือ

ทิศเหนือ ติดกับ อบต.บ่อพลับ อ.เมือง จ.นครปฐม

ทิศใต้ ติดกับ อบต.ถนนขาด อ.เมือง จ.นครปฐม

ทิศตะวันออก ติดกับ อบต.ธรรมศาลา อ.เมือง จ.นครปฐม

ทิศตะวันตก ติดกับ อบต.ห้วยตะเฆ่ อ.เมือง จ.นครปฐม

จำนวนประชากร

จำนวนประชากรในเขต อบต. 3,415 คน และจำนวนหลังคาเรือน 677 หลังคาเรือน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายและรับจ้าง มีอาชีพเสริมคือเลี้ยงสัตว์

สถานที่สำคัญของตำบล

1. โรงเรียนสัมมาอาชีพศึกษาปฐมอโศก
2. พุทธสถาน 1 แห่ง
3. ที่อ่านหนังสือพิมพ์ 1 แห่ง
4. ป้อมตำรวจ 1 แห่ง
5. สถานีดับเพลิง 1 แห่ง
6. สถานีอนามัย 1 แห่ง
7. สถานพยาบาลเอกชน 1 แห่ง

เส้นทางคมนาคม การเดินทางเข้าสู่ตำบล

เดินทางจากอำเภอเมืองนครปฐมตามเส้นทางถนนเทศบาลไปเชื่อมกับถนนเพชรเกษมจนถึงสามแยกพระประโตนไปทางแยกขวาเส้นทางนครปฐม-บ้านแพ้วแล้วเข้าซอยขวามือถึง อบต. พระประโตนระยะทางจากอำเภอถึง อบต. ประมาณ 2.5 กม.

แหล่งท่องเที่ยวของตำบล

วัดพระประโทนเจดีย์ ตั้งอยู่ริมถนนเพชรเกษมฝั่งเหนือมีเนื้อที่ 74 ไร่ 6 งาน 88 ตารางวา พระประโทนเจดีย์เป็นโบราณสถานที่ใหญ่โตปรากฏซากเนินใหญ่อยู่กลางวัดและมีสร้างปราสาทซ้อนขึ้นบนยอดเนินรอบๆขณะนี้บริเวณวัดพระประโทนเจดีย์แบ่งออกเป็น 2 ส่วนเนื่องจากมีถนนเพชรเกษมตัดผ่านฝั่งหนึ่งเป็นย่านการค้าอีกฝั่งหนึ่งเป็นวัด, โรงเรียน, วิทยาลัยเทคนิคนครปฐม

สภาพพื้นที่และระบบสาธารณูปโภค

จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขต อบต. 677 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100.00 จำนวนบ้านที่มีโทรศัพท์ 145 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 22.00 ของจำนวนหลังคาเรือน

โครงสร้างการบริหารของ อบต.

1. นายชำนาญ สามเพชรเจริญ ประธานสภา อบต.
2. นายตระการ พาสนาวุติโชติ รองประธานสภา อบต.
3. นางวราภรณ์ ดาวเจริญ เลขานุการสภา อบต.
4. นางธนัญญา บุญมี นายก อบต. และประธานกรรมการบริหาร อบต.
5. นายวันชัย มงคลรักษาสีทธิ์ ปลัด อบต.
6. นายไพสาร์ อู่ข้าวอู่น้ำ กรรมการบริหาร อบต.
7. นายสมเกียรติ อวยชัย กรรมการบริหาร อบต.
8. นายชัยชัย เพ็ญตระกูลชัย สมาชิกสภา อบต.
9. นายยอดยิ่ง ศรีวัฒนทรัพย์ สมาชิกสภา อบต.
10. นางขวัญใจ สามเพชรเจริญ สมาชิกสภา อบต.
11. นายวิชาญ นาวาระ สมาชิกสภา อบต.
12. นางสาวบุษบา สุรชัยโชติพันธ์ สมาชิกสภา อบต.
13. นายโสภณ พาสนาวุติโชติ สมาชิกสภา อบต.

ที่มา : www.thaitambon.com, มีนาคม 2551.

ภาคผนวก ข

ธรรมนูญวิเทศชุมชนบุญนิยม

พ.ศ. 2547

ธรรมนูญวิถุชุมชนบุญนิยม

พ.ศ.2547

หมวด 1 ทั่วไป

- ข้อ 1. ให้ใช้ธรรมนูญนี้ นับตั้งแต่วันที่.... เดือน..... พ.ศ.2547 เป็นต้นไป
- ข้อ 2. ธรรมนูญฉบับนี้ให้ชื่อว่า "ธรรมนูญวิถุชุมชนบุญนิยม พ.ศ.2547" โดยอนุมัติของที่ประชุมสมณะชาวโศกไม่น้อยกว่าสิบห้ารูป
- ข้อ 3. ในธรรมนูญนี้
- (1) วิถุชุมชนบุญนิยม หมายถึง การใช้คลื่นความถี่วิทยุกระจายเสียง ภายใต้ บทบัญญัติ มาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เพื่อการเผยแผ่ ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างเสริมสังคมชีวิต การพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน ที่อยู่ในรัศมีการกระจายเสียง ภายใต้ บริบทของระบบบุญนิยม ซึ่งประกอบด้วยศีลธรรม หรือหลักธรรมทางศาสนา สัมมาอาชีพ สุขภาวะ เศรษฐกิจพึ่งตน และ ทูนาทางสังคม
 - (2) คณะกรรมการวิถุชุมชนบุญนิยม หมายถึง องค์คณะบุคคลซึ่งประกอบด้วย นักบวช และผู้ปฏิบัติธรรมชาวโศก หน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมให้กิจการของวิทยุกระจายเสียงดำเนินไปตามนโยบาย และบรรลุมัตถุประสงค์ตามธรรมนูญ
 - (3) องค์กรสมาชิก หมายถึง จุดปฏิบัติการวิถุชุมชนซึ่งเรียกว่า สถานีวิถุชุมชน ที่เป็นสมาชิกของวิถุชุมชนบุญนิยม
 - (4) สมาชิกองค์กร หมายถึง บุคคลผู้มีคุณสมบัติตามข้อบังคับขององค์กร
 - (5) อาสาสมัครบุญนิยม หมายถึง บุคคลผู้ทำหน้าที่บริหาร จัดการ รับผิดชอบ ภายใต้องค์กร ที่ไม่รับค่าตอบแทน หรือเงินเดือน เป็นของตน
 - (6) องค์กร หมายถึง องค์กรที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย

หมวด 2 คุณสมบัติของวิถุชุมชนบุญนิยม

- ข้อ 4. วิถุชุมชนบุญนิยม มีลักษณะและขอบเขตสาระ ดังต่อไปนี้
- (1) เป็นแหล่งเผยแผ่ ประชาสัมพันธ์ กิจกรรม พิธีกรรม ด้านศาสนา การศึกษา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อม สุขภาวะ เทคโนโลยี และการเมืองของชุมชนบุญนิยม และชุมชนในเครือข่ายเศรษฐกิจพึ่งตน ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งมีคุณสมบัติตามลักษณะของชุมชนบุญนิยม 14 ประการ

- (2) เป็นแหล่งส่งเสริมและประสานงาน การฝึกอบรม สัมมนา ด้านศักยภาพและคุณภาพชีวิตเศรษฐกิจพึ่งตน ชุมชนเข้มแข็ง วัฒนธรรมยั่งยืน และประชาธิปไตย ภายใต้การเมืองบุญนิยม
- (3) การดำเนินการ อยู่ภายใต้บริบทของระบบบุญนิยม คือ ไม่แสวงกำไรทางธุรกิจ เป็นสมบัติสาธารณะ โภคิ บุคคลากรมีสถานภาพเป็นอาสาสมัคร
- (4) เป็นการสื่อสารสองทาง โดยองค์กรสมาชิก ซึ่งเป็นกลุ่มผู้จัด และสมาชิกองค์กร ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ฟัง เป็นบุคคลกลุ่มเดียวกัน
- (5) เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และบูรณาการ องค์ความรู้ทั้งด้านจิตภาพ และกายภาพของประชาชนในรัศมีการกระจายเสียง เพื่อสนับสนุนการศึกษาตาม อรรถาธิบายของชุมชน ตามมาตรา 15(3) มาตรา 18(3) และ มาตรา 29 พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542
- (6) เป็นสถานศึกษาตามอรรถาธิบายซึ่งเรียกว่า "ศูนย์การเรียนรู้" ตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

หมวด 3 คณะกรรมการวิทยุชุมชนบุญนิยม

- ข้อ 5. คณะกรรมการวิทยุชุมชนบุญนิยม ประกอบด้วยนักบวชชาวอโศก จำนวนหกรูป และผู้ปฏิบัติธรรม ระดับศีลห้าขึ้นไป จำนวนไม่เกินสิบสามคน คัดเลือกจากที่ประชุมใหญ่ องค์กรบุญนิยม ให้ดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปี

ก่อนครบวาระสี่ปี หากจำนวนคณะกรรมการในวาระก่อน มีจำนวนรวมกันไม่ถึงเก้าคน ให้คัดเลือกจากที่ประชุมใหญ่องค์กรบุญนิยม ให้ดำรงตำแหน่งแทนตำแหน่งที่ว่าง ไปจนกว่าจะครบวาระ

- ข้อ 6. คณะกรรมการวิทยุชุมชนบุญนิยม มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) ตรวจสอบ เอกสาร หลักฐาน มาตรฐานอุปกรณ์และสื่อที่ใช้ในการกระจายเสียง ตามข้อ 9. และตอบรับการเป็นองค์กรสมาชิก
- (2) สนับสนุน และส่งเสริมให้สถานีวิทยุที่เป็นองค์กรสมาชิก ดำเนินกิจการตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของแต่ละองค์กร
- (3) ประเมินผล และจัดทำรายงาน การดำเนินกิจการขององค์กรสมาชิก ทุกไตรมาส เดือน และทุกวันสิ้นปี
- (4) ส่งเสริมความรู้ ทักษะในการดำเนินกิจการวิทยุชุมชน ให้แก่องค์กรต่างๆ ที่มีความประสงค์จัดตั้งสถานีวิทยุชุมชน

- (5) ตั้งเพิกถอนการเป็นสมาชิกขององค์กรที่ดำเนินกิจการผิดวัตถุประสงค์ ตามข้อ 10.(1) หรือ มีคุณสมบัติผิดเพี้ยนไปจากบทบัญญัติธรรมนูญ ข้อ 8.(2) (3) หรือ ละเว้นไม่ปฏิบัติตามธรรมนูญ ข้อ 11.
- (6) อนุมัติงบประมาณจากกองทุนสวัสดิการวิद्यุชุมชนบุญนิยม ในการสนับสนุนโครงการ และการดำเนินกิจการขององค์กรสมาชิก

ข้อ 7. คณะกรรมการวิद्यุชุมชนบุญนิยม สิ้นสุดสมาชิกภาพเมื่อ

- (1) ตาย หรือ มรณภาพ
- (2) ลาออก หรือ ลาสิกขาบท
- (3) ดำรงตำแหน่งครบวาระ
- (4) ขาดคุณสมบัติตาม ข้อ 5.

หมวด 4 การมีส่วนร่วม

ข้อ 8. การมีส่วนร่วมวิद्यุชุมชนบุญนิยม มีหลักการดังนี้

- (1) ประชาชนที่อยู่ในเขตพื้นที่กระจายเสียง สามารถรับฟัง และขอมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเท่าเทียม
- (2) บุคลากรของวิद्यุชุมชนบุญนิยมทุกคน มีสถานภาพเป็นอาสาสมัครบุญนิยม
- (3) คณะกรรมการบริหารสถานี เป็นผู้รักษาสีล 5 เป็นอย่างน้อย และอาสาสมัครบุญนิยมทุกตำแหน่ง ต้องเป็นผู้ที่ลด ละ เลิกอบายมุขได้แล้ว

หมวด 5 องค์กรสมาชิก

ข้อ 9. องค์กรสมาชิก ดำเนินกิจการวิทยุกระจายเสียง ภายใต้โครงสร้างประกอบ 6 ประการ คือ

- (1) ข้อบังคับขององค์กร ซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญ ตามข้อ 10.
- (2) บุคลากร ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารสถานี อาสาสมัครบุญนิยม และกลุ่มผู้ฟัง
- (3) การบริหาร การจัดการ การผลิต และการนำเสนอรายการ
- (4) อุปกรณ์และสื่อที่ใช้ในการกระจายเสียง ได้แก่ คลื่นความถี่ รัศมีการกระจายเสียง สถานีที่ตั้งสถานี วัสดุ อุปกรณ์และเครื่องมือ
- (5) องค์ความรู้ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วม และ การประเมินผล สรุบบทเรียน โดยมีขอบเขตสาระตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับขององค์กร

- ข้อ 10. ให้กิจการของวิเทศชุมชนในเครือข่ายชุมชนชาวอโศกทุกแห่ง รวมกันเป็น องค์การวิเทศชุมชนบุญนิยม มีสถานภาพเป็นองค์กรนิติบุคคล และให้มี ข้อบังคับขององค์กร เพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติแก่องค์กรสมาชิก และสมาชิกองค์กร ซึ่งกำหนดสาระสำคัญดังนี้
- (1) วัตถุประสงค์ในการดำเนินการ
 - (2) การดำเนินกิจการของสถานีย ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการ การประชุมอาสาสมัครบุญนิยม การออกแบบและเผยแพร่องค์ความรู้ และ การประเมินผล สรุปบทเรียน
 - (3) สมาชิกองค์กร ซึ่งประกอบด้วย ประเภทสมาชิก คุณสมบัติ การรับสมัคร การสิ้นสุดสมาชิกภาพ สิทธิ หน้าที่ และการมีส่วนร่วม
 - (4) การเงินและทรัพย์สิน
 - (5) การเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อบังคับ
- ข้อ 11. องค์กรสมาชิกของวิเทศชุมชนบุญนิยม ได้แก่สถานีวิเทศชุมชน มีหน้าที่ดังต่อไปนี้
- (1) จัดทำข้อบังคับ และส่งบัญชีรายชื่อคณะกรรมการบริหารสถานีย อาสาสมัครบุญนิยม และข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มผู้ฟัง แก่คณะกรรมการวิเทศชุมชนบุญนิยม ตามข้อ 9.(1) (2)
 - (2) เปิดเผย และจัดทำรายงานเกี่ยวกับอุปกรณ์ และสื่อที่ใช้ในการกระจายเสียง ตามข้อ 9.(4) (5) เพื่อให้คณะกรรมการวิเทศชุมชนบุญนิยมตรวจสอบมาตรฐาน และพิจารณาเป็นสมาชิก
 - (3) จัดทำรายงานการบริหารจัดการ การผลิต และการนำเสนอรายการ ตามข้อ 9.(3) ตามที่คณะกรรมการวิเทศชุมชนบุญนิยมกำหนด
- ข้อ 12. องค์กรสมาชิกที่ดำเนินการผลิต และกระจายเสียง โดยอาศัยช่องทางจากสถานีย วิเทศกระจายเสียงของกรมประชาสัมพันธ์ และหน่วยงานราชการอื่น สามารถสมัครเป็นสมาชิกวิเทศชุมชนบุญนิยมได้ ต้องผ่านการตรวจสอบ และความเห็นชอบของคณะกรรมการวิเทศชุมชนบุญนิยมเป็นรายกรณี

หมวด 6 ทรัพย์สิน และทุนดำเนินการ

- ข้อ 13. ให้จัดตั้ง "กองทุนสวัสดิการวิเทศชุมชนบุญนิยม" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนทุนดำเนินการ แก่องค์กรสมาชิก
- ข้อ 14. องค์กรสมาชิกวิเทศชุมชนบุญนิยม มีสิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สิน ดังนี้

- (1) มีสิทธิครอบครอง และจำหน่ายทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างเป็นสมาชิก หากสมาชิกภาพสิ้นสุดลง ให้ทรัพย์สินดังกล่าว ตกเป็นของกองทุนสวัสดิการวิทยุชุมชน
- (2) ทรัพย์สินทุกรายการ ที่ได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณของรัฐ หรือองค์กรเอกชน ให้กองทุนสวัสดิการวิทยุชุมชนบุญนิยม เป็นผู้เก็บรักษา ดูแล
- (3) มีหน้าที่ในการซ่อมบำรุง ดูแลรักษา ทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างเป็นสมาชิก โดยขออนุญาตใช้งบประมาณจากกองทุนสวัสดิการ
- (4) นิติกรรมใดๆ ที่ก่อให้เกิดหนี้สิน ในระหว่างเป็นสมาชิก ให้กองทุนสวัสดิการวิทยุชุมชนบุญนิยม เป็นผู้รับผิดชอบในฐานะลูกหนี้ หากสมาชิกภาพขององค์กรสิ้นสุดลง ให้คณะกรรมการบริหารขององค์กรนั้น เป็นผู้รับผิดชอบแทนในฐานะลูกหนี้

ข้อ 15. ในการขอรับการสนับสนุนงบประมาณ จากกองทุนสวัสดิการวิทยุชุมชนบุญนิยม ให้องค์กรสมาชิกจัดทำเป็นโครงการ หรือแผนงานประจำปี

หมวด 7 การแก้ไขเพิ่มเติม

ข้อ 16. ในการแก้ไข เพิ่มเติม หรือยกเลิก บทบัญญัติของธรรมนูญวิทยุชุมชนบุญนิยม บางส่วน หรือทั้งหมด ต้องได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี ขององค์กรบุญนิยม

บทเฉพาะกาล

ข้อ 17. ให้คณะผู้ก่อตั้งวิทยุชุมชน ตามรายชื่อท้ายธรรมนูญนี้ เป็นผู้ร่างข้อบังคับองค์กรวิทยุชุมชนบุญนิยม และประกาศทดลองใช้ชั่วคราวเป็นระยะเวลาหนึ่งปี เมื่อครบกำหนดระยะเวลา ให้องค์กรสมาชิก ส่งผู้แทนจำนวนสองคน เข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการวิทยุชุมชนบุญนิยม เพื่อพิจารณาแก้ไข เพิ่มเติม และประกาศใช้เป็นข้อ บังคับฉบับถาวรต่อไป

คณะผู้ก่อตั้งวิทยุชุมชนบุญนิยม

สมณะเสียงศีล ชาตวโร

สมณะบินแก้ว อธิภาโว

สมณะฟ้าไท สมชาติโก

สมณะเพ็ญพุทธ ชินธโร

สมณะหินกลั่น

นายสุคัน ชาวหินฟ้า
นายสมภาร บุญทะจิต
น.ส.ช่วยบุญ จันทร์รักษา

ภาคผนวก ค

แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสอบถาม

การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม

เรียน ผู้ฟ้งรายการวิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน

ด้วยกระผม นายชาญณรงค์ โพธิ์สุขเกษม กำลังศึกษาในระดับปริญญาโท สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ขณะนี้กำลังอยู่ระหว่างการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม” โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ

1. เพื่อศึกษากระบวนการที่สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมกับจุดปฏิบัติการวิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทนอำเภอมือง จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษาระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการวิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการวิทย์ชุมชนเพื่อนชุมชน ตำบลพระประโทน อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม

ในการนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อจุดปฏิบัติการวิทย์ชุมชน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านกรุณาให้ข้อมูลจากแบบสอบถามตามความคิดเห็นของท่านให้ครบทุกข้อคำถาม ความคิดเห็นของท่านมีความสำคัญ และมีคุณค่าต่องานวิจัยนี้อย่างยิ่ง ข้อมูลที่รวบรวมได้ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์และเสนอผลในภาพรวมเท่านั้น จะไม่มีการเปิดเผยข้อมูลเป็นรายบุคคล ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเป็นอย่างดีมา ณ โอกาสนี้

ด้วยความเคารพ

นายชาญณรงค์ โพธิ์สุขเกษม

ผู้วิจัย

คำชี้แจง แบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิถียุทธศาสตร์ จำนวน 39 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามถึงปัญหาและอุปสรรค ที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและข้อเสนอแนะ จำนวน 2 ข้อ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ☒ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่เป็นจริงเกี่ยวกับท่าน หรือเติมข้อความลงในช่องว่างที่กำหนดให้

1. เพศ

☐ 1) ชาย

☐ 2) หญิง

2. อายุ.....ปี

3. ระดับการศึกษา

☐ 1) ประถมศึกษาตอนต้น

☐ 2) ประถมศึกษาตอนปลาย

☐ 3) มัธยมศึกษาตอนต้น

☐ 4) มัธยมศึกษาตอนปลาย

☐ 5) ปวช.

☐ 6) ปวส.

☐ 7) อนุปริญญา

☐ 8) ปริญญาตรี

☐ 9) สูงกว่าปริญญาตรี

4. ประกอบอาชีพ

☐ 1) ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ

☐ 2) พนักงานรัฐวิสาหกิจ

☐ 3) ข้าราชการบำนาญ

☐ 4) พนักงานบริษัทเอกชน

☐ 5) อาชีพอิสระ/ค้าขาย

☐ 6) เกษตรกร

☐ 7) ผู้ใช้แรงงาน/ลูกจ้างรายวัน

☐ 8) กำลังศึกษา

☐ 9) อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

5. รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน (รวมรายได้ทั้งครัวเรือน)

☐ 1) ต่ำกว่า 5,000 บาท

☐ 2) 5,000 - 10,000 บาท

☐ 3) 10,001 - 15,000 บาท

☐ 4) 15,001 -20,000 บาท

☐ 5) 20,001 -25,000 บาท

☐ 6) 25,001 -30,000 บาท

☐ 7) 30,001 -35,000 บาท

☐ 8) 35,001 -40,000 บาท

☐ 9) มากกว่า 40,000 บาท

6. สถานที่ที่ท่านเปิดรับฟังรายการวิทยุชุมชนเป็นประจำ

☐ 1) ที่บ้าน

☐ 2) ที่ทำงาน (ในสำนักงาน/ในไร่/ในสวน)

☐ 3) ขณะขับรถยนต์

☐ 4) อื่น ๆ โปรดระบุ.....

7. สัญญาณของการเปิดรับฟังรายการจากสถานีวิทยุชุมชนฯเป็นอย่างไร

☐ 1) มีความชัดเจนดีมาก

☐ 2) มีคลื่นรบกวนแต่ยังฟังได้ชัดเจน

☐ 3) สัญญาณไม่ชัดเจนบางเวลา

☐ 4) รับฟังไม่ได้เลย

8. ท่านเปิดรับฟังรายการจากสถานีวิทยุชุมชนฯบ่อยครั้งเท่าใด (เฉลี่ยต่อสัปดาห์)

☐ 1) ฟังทุกวัน

☐ 2) ฟังสัปดาห์ละ 5 - 6 วัน

☐ 3) ฟังสัปดาห์ละ 3-4 วัน

☐ 4) ฟังสัปดาห์ละ 1-2 วัน

9. ท่านฟังรายการจากสถานีวิทยุชุมชนฯ ในวันเวลาใดบ้าง

- ☐ 1) ฟังตลอดเวลา ☐ 2) ช่วงเช้า (เวลา 05.00-12.00 น.) ☐ 3) ช่วงบ่าย (เวลา 12.00-18.00 น.)
☐ 4) ช่วงค่ำ (เวลา 18.00-24.00 น.) ☐ 5) เช้าและเย็น (ก่อนและหลังจากทำงาน) ☐ 6) ไม่แน่นอน

10. รูปแบบรายการที่ท่านชอบฟัง

- ☐ 1) มุ่งให้ความรู้และความบันเทิง ☐ 2) มุ่งให้ข่าวสารและความบันเทิง ☐ 3) มุ่งให้ความบันเทิง
☐ 4) มุ่งสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม ☐ 5) อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชน

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเห็นของท่านมากที่สุด โดยมีระดับความสำคัญเป็นดังนี้

- 5 หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความเห็นของท่านในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความเห็นของท่านในระดับ มาก
 3 หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความเห็นของท่านในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความเห็นของท่านในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับความเห็นของท่านในระดับ น้อยที่สุด

ตัวอย่าง

ข้อความ	ระดับความสำคัญ				
	5	4	3	2	1
0. ท่านชอบฟังรายการจากวิทยุชุมชน	✓				
00. ท่านฟังรายการวิทยุชุมชนในรถยนต์ขณะเดินทาง				✓	

หมายความว่า ข้อ 0. ท่านท่านชอบฟังรายการจากวิทยุชุมชนมากที่สุด

ข้อ 00. ท่านฟังรายการวิทยุชุมชนในรถยนต์ขณะเดินทาง น้อย

ข้อความ	ระดับความสำคัญ				
	5	4	3	2	1
การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร (Audience) หมายถึง การมีส่วนร่วมกับสถานีวิทยุชุมชน เพื่อนชุมชนโดยการเป็นผู้ฟัง					
1. ท่านฟังรายการจากวิทยุชุมชน เพื่อนชุมชนเป็นประจำ					
2. ท่านแจ้งเรื่องราวร้องเรียนต่าง ๆ ผ่านทางรายการ					
3. ท่านแจ้งขอความช่วยเหลือผ่านรายการ เช่น อุบัติเหตุ การเจ็บป่วย					
4. ท่านโทรศัพท์หรือส่งจดหมายไปแสดงความคิดเห็นเรื่องต่าง ๆ กับ รายการ					
5. ท่านร่วมพบปะประจํากับเพื่อนสมาชิก หรือเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางรายการจัดขึ้น					
6. ท่านปรึกษาปัญหาด้านธรรมะ สุขภาพ กฎหมาย และชุมชน กับรายการ					
7. ท่านนำทรัพย์สินที่ทางรายการประกาศของหาย ส่งคืนให้กับเจ้าของ หรือพบทรัพย์สินและนำไปมอบไว้กับทางรายการเพื่อประกาศหาเจ้าของ					
8. ท่านร่วมบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบเหตุร้ายต่าง ๆ ผ่านรายการ					
9. ท่านร่วมพบปะกับเพื่อนสมาชิกนอกเหนือจากกิจกรรมที่รายการจัดขึ้น					
10. ท่านเข้าไปช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกที่ขอความช่วยเหลือผ่านรายการ					
11. ท่านเห็นว่าการเป็นสมาชิกรายการวิทยุชุมชน ทำให้ได้ประโยชน์ต่อการทำมาหากิน หรือการดำรงชีวิต					
12. ท่านนำข้อมูลที่ฟังจากรายการไปสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนอื่น					
13. ท่านจัดกลุ่มพูดคุยกับอาสาสมัครนักรับรายการ					
14. ท่านโทรศัพท์หรือเขียนจดหมายเข้าไปเพื่อระบายความอัดอัด / แก้เหงากับผู้จัดรายการ					
15. ท่านเป็นตัวแทนในการส่งข่าวสาร/ร่วมแจ้งข่าวสาร/ตรวจสอบข่าวสารในพื้นที่					
16. ท่านร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาท้องถิ่น และเสนอข้อแก้ไข					
17. ท่านใช้ข้อมูลข่าวสารจากการฟังรายการช่วยตัดสินใจเรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน					
การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต (Producer) หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตรายการ ทั้งขั้นก่อนการผลิต ขั้นการผลิต และขั้นหลังการผลิต กับสถานีวิทยุชุมชน เพื่อนชุมชน					
18. ท่านเป็นผู้เลือกและนำเสนอประเด็น / เลือกหัวข้อในการจัดรายการ					
19. ท่านมาร่วมเป็นผู้ดำเนินรายการหรือเขียนบทในการจัดรายการ					
20. ท่านเข้าไปร่วมแสดงความคิดเห็นในฐานะแขกรับเชิญในรายการ					
21. ท่านบันทึกรายละเอียด การแสดงความคิดเห็นของผู้ฟังเพื่อปรับปรุงการจัดรายการ					
22. ท่านเป็นผู้ควบคุมการผลิตในช่วงรายการต่าง ๆ ของทางสถานี					
23. ท่านจัดทำผังรายการ และ/หรือควบคุมเวลาการออกอากาศรายการ					
24. ท่านเชิญบุคคลหรือองค์กรมาให้ข้อมูลหรือมาร่วมรายการตามความเหมาะสม					

ข้อความ	ระดับความสำคัญ				
	5	4	3	2	1
25. ท่านประสานกับแหล่งข้อมูลทั้งที่เป็นหน่วยงานรัฐ องค์กรท้องถิ่น หรือผู้นำชุมชน					
26. ท่านร่วมสละทรัพยากรวัตถุโดยการให้ยืมหรือให้เงิน วัสดุ สถานที่ อุปกรณ์ต่าง ๆ					
27. ท่านเป็นผู้ควบคุมเสี่ยง และเทคนิคการออกอากาศของทางสถานี					
28. ท่านเป็นผู้คอยดูแลอาคารสถานที่ของสถานี					
29. ท่านรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านหรือผู้ฟัง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลการผลิตรายการ					
การมีส่วนร่วมในฐานะผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner) หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ของสถานีวิทยุชุมชน เพื่อนชุมชน ทั้งทางด้านกฎระเบียบ บุคลากร รูปแบบ เนื้อหารายการ งบประมาณ สถานที่ วัสดุอุปกรณ์					
30. ท่านเป็นผู้จัดหาหรือบริจาคเงิน หรืออุปกรณ์ในการจัดรายการ					
31. ท่านเป็นผู้กำหนดผังการจัดรายการของสถานีฯ					
32. ท่านเป็นผู้จัดหาหรือกำหนดงบประมาณในการจัดรายการ					
33. ท่านกำหนดประเภทสัดส่วนของประเภทรายการในการออกอากาศ					
34. ท่านเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกระดับสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบเนื้อหารายการ					
35. ท่านเป็นผู้ตรวจสอบบัญชีการเงินของสถานีวิทยุชุมชน					
36. ท่านประเมินผลรายการและปรับปรุงแก้ไขอย่างสม่ำเสมอ					
37. ท่านวิเคราะห์กลยุทธ์และมาตรการปรับปรุงรายการและพัฒนางานขยายเครือข่าย					
38. ท่านนำเสนอแนวทางและวิธีการพัฒนาวิทยุชุมชนให้เป็นไปตามนโยบาย					
39. ท่านเป็นผู้วางแผนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาวิทยุชุมชนฯ					

ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรค ที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและข้อเสนอแนะ

คำชี้แจง เขียนความคิดเห็นของท่านลงในพื้นที่ที่กำหนดให้ได้ข้อความ

ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในการเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ กับสถานีวิทยุชุมชน เพื่อนชุมชน มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ข้อเสนอแนะของท่านเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิถียุทธชุมชนเพื่อนชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่กรุณาใช้เวลาให้ข้อมูลในงานวิจัย

แบบสัมภาษณ์คณะกรรมการบริหารจุดปฏิบัติการเรียนรู้วิद्यุชุมชนเพื่อนชุมชน

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
2. ตำแหน่งงาน
3. อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้
- ประสบการณ์การทำงานในหน้าที่ ปี
4. ความเป็นมาในการจัดตั้งสถานีวิद्यุชุมชนเพื่อนชุมชน
5. มีหลักการในการบริหารจัดการวิद्यุชุมชนเพื่อนชุมชน ในด้านต่างๆดังนี้
 - 5.1 นโยบายโครงสร้างการบริหารงาน กฎ ระเบียบ กติกาในการดำเนินงาน
 - 5.2 การคัดเลือกบุคลากร การแต่งตั้งและกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ
 - 5.3 ระดับการให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม ได้แก่ ประชาชนสามารถกำหนดนโยบายวางแผนการดำเนินงาน ร่วมแสดงความคิดเห็น เป็นต้น
 - 5.4 วิธีการสื่อสาร หาบทสรุปข้อตกลงการดำเนินงาน
 - 5.5 การจัดสรรงบประมาณ
6. ที่ผ่านมาประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด มากน้อยแค่ไหนและอย่างไร
7. มีแนวทางส่งเสริมประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกับสถานีวิद्यุชุมชนเพื่อนชุมชนอย่างไร
8. ประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อวิद्यุชุมชนเพื่อนชุมชนมีอะไรบ้าง
9. ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อวิद्यุชุมชนเพื่อนชุมชน

วันที่ เดือน พ.ศ. เวลา

สถานที่สัมภาษณ์

ผู้สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ผู้จัดรายการจัดปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์
2. ตำแหน่งงาน
3. อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้
4. ความเป็นมาในการเข้ามาจัดรายการ
5. เคยได้รับการอบรมด้านวิทยุชุมชน การจัดรายการวิทยุหรือหลักสูตรที่เกี่ยวข้องหรือไม่
อย่างไร
6. นอกจากจัดรายการแล้ว ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับสถานีวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชนในด้านใดอีกบ้าง
 - 6.1 ด้านการเป็นผู้ฟัง (Audience)
 - 6.2 ด้านการเป็นผู้ผลิต (Producer)
 - 6.3 ด้านการเป็นผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner)
7. มีวิธีการอย่างไรในการให้ผู้ฟังหรือประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมในรายการ
8. สิ่งที่ประชาชนหรือผู้ฟังต้องการ เมื่อเข้ามามีส่วนร่วมกับรายการ
9. ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อวิทยุชุมชนเพื่อนชุมชน

วันที่ เดือน พ.ศ. เวลา

สถานที่สัมภาษณ์

ผู้สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน (สมาชิก อบต.) จุดปฏิบัติการเรียนรู้วิถชุมชนเพื่อนชุมชน

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์
2. ตำแหน่งงาน
3. อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้
ประสบการณ์การทำงานในหน้าที่
4. เคยเข้าไปมีส่วนร่วมกับสถานีวิถชุมชนเพื่อนชุมชนในระดับใด อย่างไร
 - 1.1 ด้านการเป็นผู้ฟัง (Audience)
 - 1.2 ด้านการเป็นผู้ผลิต (Producer)
 - 1.3 ด้านการเป็นผู้กำหนดนโยบาย (Policy Planner)
5. ท่านเคยเข้าร่วมในกิจกรรมโครงการวิถชุมชนหรือไม่ อย่างไร
6. ท่านมีบทบาทอย่างไรในการจัดรายการวิถชุมชน
7. ในฐานะผู้นำชุมชน จะดำเนินการอย่างไรให้สมาชิกชุมชนเข้าร่วมในการจัดรายการวิถชุมชน
8. ท่านคิดว่าวิถชุมชนมีประโยชน์ต่อชุมชนหรือไม่ อย่างไร
9. ท่านคิดว่าภาครัฐ ควรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของวิถชุมชนหรือไม่ อย่างไร
10. ในฐานะที่ท่านเป็นผู้นำชุมชนท่านคิดว่าวิถชุมชนมีประโยชน์ต่อชุมชนของท่านหรือไม่ อย่างไร
11. ท่านคิดว่าจะมีวิธีใดที่จะส่งเสริมให้ประชาชนอยากเข้าไปมีส่วนร่วมกับสถานีวิถชุมชนเพื่อนชุมชน
12. ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อวิถชุมชนเพื่อนชุมชน

วันที่ เดือน พ.ศ. เวลา

สถานที่สัมภาษณ์

ผู้สัมภาษณ์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นายชาญณรงค์ โพธิ์สุขเกษม
 เกิดวันที่ 15 ธันวาคม 2508
 ที่อยู่ปัจจุบัน 204/38 หมู่ 6 ตำบลพิมลราช อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี 11110

ประวัติการศึกษา

- 2521 สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา จากโรงเรียนหางน้ำสาคร จังหวัดชัยนาท
- 2524 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จากโรงเรียนอูลิตไพบูลย์ชนูปถัมภ์
- 2527 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนอานวยศิลป์ กรุงเทพฯ
- 2530 สำเร็จการศึกษาระดับอนุปริญญา สาขานิติศาสตร์ จากวิทยาลัยครุนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์
- 2532 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขต พิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก
- 2546 ศึกษาในระดับปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

ประวัติการทำงาน

- 2532-2533 Creative บริษัท ทีวีอาร์ คอมมิวนิเคชั่น จำกัด
- 2533-2536 Creative และนักจัดรายการวิทยุ บริษัท โน้ต โปรโมชัน จำกัด
- 2537-2540 Creative Group Head และนักจัดรายการวิทยุ บริษัท เรดิโอ สปอต จำกัด
- 2540-2549 Station Manager และนักจัดรายการวิทยุ บริษัท บีเอ็นที เรดิโอ จำกัด
- 2549-2550 Station Manager และนักจัดรายการวิทยุ บริษัท ช้างสองพี่น้อง จำกัด
- 2551-2551 Radio Program Director บริษัท มีเดีย เลิฟเวอร์ จำกัด
- ปัจจุบัน Radio Program Director บริษัท เจน เอ็กซ์ โปรดักชั่น จำกัด